

Виховна година

Лекція

Тема: « З історії державних символів»

Мета цієї лекції - прослідкувати, як історично склалася державна та військова символіка України, навчити особовий склад Збройних Сил України пишатися і поважати національні символи нашої держави.

Кожна держава прагне виявити себе і свою сутність у національних символах, якими є герб, прапор і гімн, 28 червня 1996 року була прийнята Конституція України, де в статті 20 визначено: **"Державними символами України є Державний прапор України, Державний герб України і Державний гімн України"**.

Проблема походження державної символіки не тільки політична, вона сягає народних традицій, що закладалися з глибини історичних віків аж до наших днів.

Український національний символ :

- **тризуб** - сягає корінням у сиву давнину, коли людина тільки-но почала своє самоусвідомлення та самоствердження. Одне з перших зображень тризуба на нашій території зафіксоване на кам'яній застібці періоду Трипільської культури (IV - III тис. до н. е.), знайдений біля дніпровського острова Шанця. У V ст. до н. е. - IV ст. н. е. цей символ охоче карбували на своїх монетах правителі Боспорського царства. Згодом його прийняли і почали активно використовувати пращури сучасних українців, Археологічні розвідки на Полтавщині та Київщині підтверджують, що на землях Центральної України тризуб був відомий як символ влади, знак родових старійшин або племінних вождів ще у VI - VIII ст. ст., задовго до Рюриковичів.

Перша згадка про тризуб як князівський знак Київської Русі датована X ст., збереглася в болгарському рукописі, де зображені дружинники Святослава, що тримають прапори, увінчані тризубом. Згодом цей князівський знак зустрічається на печатках, монетах, цеглі, з якої будували тогочасні церкви та ін.

Спочатку цей знак не був офіційним гербом, а виступав лише в ролі родового знака князів. Проте з часом він передається у спадок як символ влади та знак єднання східних слов'ян, тобто набуває статусу герба. У X - XIII ст. ст. зображення тризуба було поширене на великій території від Криму до Новгороду, від Кавказу до Франції та Швеції, що закономірно, оскільки на цей час припадає пік могутності та активної міжнародної діяльності Київської Русі, державним символом якої був саме тризуб.

Водночас із посиленням використання цього знака в побуті (орнаментах

тканин, карбуванні, різьбярстві, писанкарстві тощо) та розширенням географічних меж його вживання відбулися значні зміни у графічному зображенні тризуба. Суть їх полягала в ускладненні елементами плетінкової форми, що своєрідно відбивало ускладнення структури давньоруського суспільства. Саме ці графічні [зміни і зумовили своєрідність, оригінальність української геральдики. Занепад Київської Русі призвів до тимчасової втрати тризубом ролі загальнодержавного символу.

Новий стан у розвитку української державної символіки тісно пов'язують з появою козацтва і його військово-політичної організації - Запорізької Січі. Як свідчать джерела, вперше герб (печатка) українських козаків з'явився у "1576 році, коли польський король Стефан Баторій дарував гетьману разом з іншими атрибутами влади печатку з зображенням постаті козака у високій шапці й пороховим рогом при боці та рушницею на плечі.

Спершу цими печатками користувалися старшини реєстрових козаків і колові отамани Запорізької Січі, а після Національно-визвольної війни українського народу 1648 - 1657 рр., тобто коли знову відродилася українська державність, ними завіряли найважливіші гетьманські документи. При цьому варто відзначити, що на відміну від деяких регіональних зображень гербів тих чи інших міст, які несли зображення тризуба, український герб мав практично всеукраїнське значення. Ним користувалися гетьмани Лівобережжя та Правобережжя України.

Нове життя для цього державного символу настає після проголошення Центральною Радою у січні 1918 р. IV Універсалу, коли було визнано за необхідне використати знак князівської влади київських князів - тризуб як герб Української Народної Республіки, що символізувало б спадкоємність державної традиції в українських землях. В лютому 1918 р. голова Центральної Ради М. Грушевський (великий вчений-історик) виступив із пропозицією визнати як державний герб УНР зображення тризуба.

Після повалення ЦР 29 квітня 1918 р. і проголошення Української Держави гетьмана П. Скоропадського питання про герб України постало знову. Пропонувалося затвердити як герб давній знак гетьманів із зображенням козака з рушницею і шаблею (можливо, тому, що на чолі держави знову став гетьман). Та все ж вирішили зберегти у цій ролі тризуб. Саме тоді він став атрибутом військового одягу. 17 травня 1918 року було затверджено кокарду: золотий герб Української Держави на блакитному стані із золотим облямуванням. Ця - кокарда була поширена і в часи Директорії, після відновлення УНР.

Здобуття Україною державної незалежності поставило питання про зміну державної символіки, звільнення її від вузько класових, партійних підходів, про повне врахування національних традицій.

За рішенням Президії Верховної Ради затвердили малий герб України у вигляді золотого тризуба на синьому полі. Тризуб як знак Київської Держави Володимира Великого, насамперед символізує безперервність тривалого історичного розвитку українського народу.

Кольорове зображення малого герба відповідає національним кольорам - жовтому і синьому, В основу герба покладено зображення тризуба, розроблене свого часу видатним українським художником В. Кричевським. Співвідношення ширини тризуба до його висоти обрано 3:5, тобто дотримано принципу "золотого перетину". Золотий тризуб розміщено на синьому п'ятикутному щиті, форма якого зумовлена загальним контуром тризуба.

Ескізний проект герба, а також схему графічного зображення тризуба, щита, геральдичне графічне зображення герба виконали архітектор А. Гречило (М. Львів), художники О. Кохан (М. Київ) та І. Турецький (М. Львів).

Постановою Верховної Ради від 19 лютого 1996 року визначено: **"Великий Державний герб України** встановлюється з урахуванням малого Державного герба України та герба Війська Запорізького законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України. Головним елементом великого Державного герба України є Знак Княжої Держави Володимира Великого ("малий Державний герб України").

Багато вчених робить спробу пояснити походження і значення тризуба. Ось деякі версії: візантійський чи скіфський скіпетр, голуб Святого Духа, якір, лук і стріла, норманський шолом, ворона, сокира; тризуб чимось схожий на верхівку хлібного колоса, втілює уявлення слов'ян про єдність трьох царств: неба, землі, пекла; вбачають у тризубі також єдність сонця, повітря, води - триєдиної сили, що лежить в основі буття. Пізніше ця ідея лягла в основу принципового християнського постулату про єдність Бога-Отця, Бога-Сина, Бога-Духа Святого. Проте це не таке просте завдання.

Будучи своєрідним ключем для усієї системи української національної символіки, тризуб навіть наприкінці ХХ ст. не розкрив усіх своїх таємниць та потаємних значень.

Здавна різні народи використовували під час змагань певні символи, що мали вказувати місце збору воїнів. Найчастіше це був шматок тканини, прикріплений до списа. На князівських стягах давніх слов'ян зображували богів, тотемні знаки, а після прийняття християнства - Ісуса Христа, різних святих. Наприкінці ХІІІ ст. на українських землях стали вживати геральдичні символи на прапорах.

Українське синьо-жовте сполучення - одне з найдавніших. Походить воно від герба Галицько-волинського князівства: золотого лева в синьому полі, який з'явився в другій половині XIII ст. У 1410 році ополчення Львівської землі брало участь у Грюнвальдській битві під синьою короугою із зображенням жовтого лева, що спирається на скелю.

Є й інший погляд на походження нашого прапора. Краю-країні, де зародилася хліборобська цивілізація, притаманні саме сині і жовті фарби. Золотаві хлібні лани і миріє ніжно-блакитне небо над ними, синя дніпровська або морська хвиля і жовтий пісок - усе це зроду-віку складало краєвид нашої землі. Око українця завжди милували і жовті квіти горицвіту, дивини, буркуну, соняшника, і голубі пелюстка цикорію, барвінку, волошки. Навесні, коли відроджується життя, першими з'являються проліски і пшінка - сині і жовті квіти. Жовте - вогонь і сине - холод - два полюси буття, але водночас і два кінці осі, навколо якої це буття обертається.

Розвиток козацтва мав значний вплив на українське прапорництво. Перший відомий нам із історичних джерел козацький прапор - червоне полотнище з білим хрестом, Традиція йде від родинного герба прославленого запорізького ватажка Дмитра Байди-Вишневецького, бо під його штандартом ходили хортицькі січовики в середині XVI ст. На козацьких прапорах XVI - XVIII ст. ст., зображувалися сонце, місяць, зірки, олені, зброя, святі - все, що було на той час характерне для мотивів українського народного образотворчого й декоративного мистецтва. Поряд із своїми вживалися козацтвом короуги володарів, які брали їх на службу. Наприклад, стяг з чорним орлом - від австрійського імператора і білим орлом - від польського короля. Поєднання жовтого і блакитного кольорів бачимо і на багатьох гербах козацької старшини. Водночас необхідно зазначити, що згадані кольори переважають на гербах графа Безбородька, гетьманів Михайла Дорошенка, Івана Брюховецького, Кирила Розумовського.

Синьо-жовті знамена супроводжують в 1914 р. на західноукраїнських землях святкування ювілею Великого Кобзаря. 1 липня 1917 р. на ділянці фронту Конюхи-Потури в Галичині перейшов у наступ під жовто-блакитними прапорами 6 український корпус російської армії. А 15 вересня 1917 р. з Москви було відправлено на фронт перші сотні полку запорожців. Перед вишикуваними на Хотинському полі козаками майоріло жовтими і блакитними стрічками червоне полотнище, на якому з одного боку був намальований козак запорізький, а з другого архистратиг Михаїл. Піднімався тоді такий прапор і на кораблях Чорноморського флоту. У березні 1918 р. Центральна Рада затвердила жовто-блакитний прапор символом УНР. 3 28 січня 1992 р. Верховна Рада України затвердила

синьо-жовтий стяг Державним прапором України. В Конституції України від 28 червня 1996 р. визначено: "Державний прапор України стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг синього і жовтого кольорів".

До найбільших святинь будь-якого народу належить і гімн. Це ті слова і музика, які змушують кожного підійматися при перших же акордах, з трепетом в душі слухати ту мелодію, яка віднаходить найпотаємніші струни, кличе до високого й світлого. Є такий символ і в українців - це гімн "Ще не вмерла Україна".

Перша музична символіка нашого народу сягає часів Київської Русі. Тоді її роль виконували бойові заклики та пісні, які створювали патріотичний настрій перед битвами. З тих часів поширюються пісні релігійного змісту. В них возвеличуються Божа Матір, Господь, святі. До найпоширеніших видів старовинної гімнової пісні належать кантати, що виконуються хором, триголосні псалми, короткі похвальні речі на честь Богородиці та святих. Перед боєм з монголо-татарською ордою на Калці 1223 р. руські дружинники співали "З нами Бог, розумійте язици". Також як гімн звучала з вуст українських воїнів перед Грюнвальдською битвою 1410 р. бойова пісня "Богородзіна дзевіца", що була у той час спільною для народів Польщі і Литви.

У період козацької історії на перший план виходять пісні-гімни, що прославляють подвиги цієї своєрідної суспільної організації. Особливо популярною була спочатку "Нуко, хлопці, до зброї". Пізніше поширилися такі, як "Пісня про Байду", "Ой, на горі, там жінці жнуть", "Засвистали козаченьки", які набули великої популярності.

Та саме в ті часи, у другій половині XIX ст., точніше у 1862 р., у Києві з'являється вірш відомого етнографа Павла Чубинського "Ще не вмерла Україна".

Він був покладений на музику Михайлом Вербицьким і невдовзі став новим національним гімном. Вперше пісня зазвучала у селі Млині (сьогодні це територія Польщі), де жив автор музики М. Вербицький (молодий священик). Карпатська Україна у 1939 р. закріпила законодавче як державний гімн цю пісню. 1 грудня 1991 р. музична редакція національного гімну "Ще не вмерла Україна" затверджена Державним гімном нашої держави. Крім того часто виконується також "Боже Великий, єдиний, нам Україну храни" (музика М. Лисенка, слова О. Коптського), "Ой у лузі червона калина" (гімн Українських Січових Стрільців).

В сучасній Конституції України від 28 червня 1996 р. стверджується: "Державний гімн України - національний гімн на музику М. Вербицького із словами, затвердженими законом, що приймається не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної Ради України".

Висновок. Таким чином, формування української державної та військової символіки має глибокі історичні корені. Історію не можна повернути назад. А тому ніяка ідеологія не зможе ніколи викинути з минулого народу жодної сторінки, особливо тих, які пов'язуються з боротьбою за свободу і незалежність.

Герб-тризуб, синьо-жовтий прапор, гімн на музику М. Вербицького - будуть далі кликати до відродження національної самосвідомості, до творення нового життя, бо відродження це виведення невмирущих цінностей од витоків народу на рівень культури світової цивілізації. Формування військових традицій в сучасній українській армії необхідно розпочинати з таких елементів, як відродження пошани та любові до Бойового Прапора, герба, гімну як символів державності та соборності України. Потрібно докладання всіх зусиль, щоб відродити і зберегти славні національні військові традиції, бо тільки гідна своєї спадщини людина може бути надійним захисником Батьківщини.

Національні військові традиції, які виконують значні виховні функції, можуть і повинні впливати на формування здорового морально-психологічного клімату у військових колективах, працювати на підвищення боєздатності українських Збройних Сил.

Виховна година

Лекція

Тема: « День захисника України»

14 жовтня Україна на державному рівні вшановує своїх захисників. Щорічне державне свято встановлено Указом Президента України “Про День захисника України” від 14 жовтня 2014 року № 806 на відзначення мужності та героїзму захисників незалежності і територіальної цілісності України, військових традицій і звичаїв Українського народу, сприяння подальшому зміцненню патріотичного духу.

У цей день українці поцінують воїнів, які в різні часи обороняли і обороняють нашу незалежність і територіальну цілісність, усіх захисників України незалежно від службового становища та статі.

Це свято нероздільно пов’язане з розвитком війська від часів Русі.

Найкращі традиції захисників минулого успадкували бійці сучасних Збройних сил України, які сьогодні відстоюють суверенітет України у війні з російським агресором.

14 жовтня в Україні на державному рівні відзначається День захисника України, який нероздільно пов’язаний із розвитком українського війська та його військових традицій.

Історія цього свята має давню традицію. Покрову Пресвятої Богородиці відзначали козаки, за ще свято отримало другу назву – Козацька Покрова. Українське військо 1917–1921 років зберігало козацькі військові традиції в назвах військових частин, структурі, прапорах, одностроях тощо.

14 жовтня 1942 року вважається символічним днем утворення Української повстанської армії.

З початком сучасної російсько-українській війни майже чотириста тисяч українців взяли зброю до рук у лавах Збройних Сил, Національної гвардії, правоохоронних органів і добровольчих формувань, щоб зупинити агресію Російської Федерації та відстояти незалежність України.

Наразі Українська армія активно модернізується, позбувається радянської спадщини та відновлює українські військові традиції. Наше військо стає однією з найбоєздатніших армій Європи, маючи за плечима більше 5 років досвіду боїв російсько-української війни. За цей час ми провели низку важливих реформ, аби війська професіоналізувалося та набуло інституційної значущості в країні.

Українська армія береже бойові традиції предків та імена героїв, від воїнів-русичів і козаків до січових стрільців і вояків УПА.

Тому у війську з’явилися назви легендарних українських полководців

та ушлавлених підрозділів минулого: 24-та окрема механізована бригада (ОМБр) імені Короля Данила, 72-га ОМБр імені Чорних Запорожців, 93-тя ОМБр “Холодний Яр”, 30-та ОМБр імені князя Костянтина Острозького, 55-та окрема артилерійська бригада (ОАБр) “Запорізька Січ”, 26-та ОАБр імені генерал-хорунжого Романа Дашкевича, 58-ма окрема мотопіхотна бригада імені гетьмана Івана Виговського, 7-ма бригада тактичної авіації (БрТА) імені Петра Франка, 299-та БрТА імені генерал-лейтенанта Василя Нікіфорова, Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут.

Тяглисть поколінь знайшла відображення і в елементах одностроїв – шапка “мазепинка”, нарукавний тризуб. Гасло “Слава Україні” – “Героям слава” стало офіційним вітанням українського війська.

Поряд із чоловіками на захист Батьківщини ставали жінки. До прикладу, нам відомі імена Христини Сушко та Харитини Пекарчук, які воювали в Армії УНР. У Легіоні Січових стрільців була Жіноча чота, співорганізаторкою якої була розвідниця Ольга Басараб. Сотні жіночих імен можна знайти серед героїв Другої світової, бійців УПА. В сучасній українській армії кожен десятий боєць – жінка. Вони пліч-о-пліч із чоловіками служать на передовій, освоїли спеціальності снайпера, кулеметника, розвідника, механіка, інструктора, медика. За останні 10 років кількість жінок в українському війську зросла у 15 разів. Тому 14 жовтня ми вітаємо всіх захисників України, незалежно від статі.

У День захисника України ми вшановуємо сучасних захисників України та героїв різних епох нашої історії. Це день, коли необхідно згадати загиблих вояків і подякувати всім громадянам, які присвятили життя захисту Української держави.

Звільнити українську територію від окупанта без збройної відсічі неможливо. Тож боєдатне військо і внутрішня консолідація суспільства на основі спільних цінностей та поваги до власної держави забезпечать захист і відновлення територіальної цілісності країни.

Історична довідка

14 жовтня церкви східного обряду відзначають свято Покрови Пресвятої Богородиці. Його суть – ідея заступництва Божої Матері над християнами. Традиція вшанування Покрови як покровительки війська зберігалася в **українському козацтві**. Це свято було одним з найголовніших для козаків. Тоді ж виник новий тип ікони – “Козацька Покрова”, де під омофором Богородиці зображувалися українські ієрархи, гетьмани та козаки. Також саме на свято Покрови козаки проводили ради, на яких обирали нового гетьмана або старшин. За козацької доби військо було не лише армією, але й стало основою української держави.

Значного поширення культ Покрови набув і в Українській козацькій державі – Гетьманщині. У час правління гетьмана Івана Мазепи найактивніше розвивалося будівництво церков та іконописання, пов’язане

із Покровою. Завдяки шанобливому ставленню козацтва до Покрови в народі це свято асоціюється з військовою честю, звитягою, мужністю, захистом рідної землі.

Сьогодні наше військо стало однією з найбоездатніших армій Європи, маючи за плечима більше 5 років досвіду боїв російсько-української війни. За цей час ми провели низку важливих реформ Збройних Сил, армія професіоналізувалася і стала однією з найважливіших інституцій країни. Нині модернізація війська продовжується. Окрім системи управління та матеріально-технічного забезпечення, реформувалася ідеологічна підготовка особового складу в умовах протидії збройній та інформаційній агресії Російської Федерації. Відновлення питомо українських мілітарних традицій та посилення ідеологічної складової патріотичного виховання особового складу сформувало у військовослужбовців почуття особистої відповідальності за захист України. У боях із підрозділами російської регулярної армії та підконтрольних їм бойовиків постало якісно нове українське військо, що відіграє значну роль в українському суспільстві.

Тяглість поколінь у традиціях сучасної української армії

Сьогодні Україна очищається від російського та радянського ідеологічного впливу, починає формувати пантеон власних героїв. Сторіччя Української революції 1917–1921 років повернуло в суспільну свідомість мужній чин борців за незалежну Україну. В Україні почали з'являтися вулиці, меморіальні дошки, пам'ятники, присвячені цим подіям.

Загалом у Збройних силах України змінилося ставлення до героїв Перших визвольних змагань. З'явилися почесні назви частин, пов'язані з особами та подіями Української революції. У затвердженій в 2017 році новій уніформі і знаках розрізнення Збройних сил України використали окремі елементи уніформ періоду 1917–1921 років. Найпомітніший – нарукавний тризуб. Нову форму почесної варти розробили за взірцем одностроїв Сердюцької дивізії часів гетьмана Скоропадського.

“Мазепинка” – головний убір із переднім клиноподібним розрізом, частина українського військового вбрання. Вона стилізовано наслідує вигляд козацьких головних уборів другої половини XVII століття, коли гетьманував Іван Мазепа. Саме так їх зображували на тогочасних портретах. “Мазепинки” почали носити Українські січові стрільці під час Першої світової війни. Згодом цей головний убір набув поширення в інших українських формаціях – Галицькій Армії, Карпатській Січі та УПА. Від 2017 року “мазепинка” є офіційним головним убором Збройних сил України.

Нарукавний тризуб – нарукавні знаки розрізнення, що носили на одностроях вояки Армії УНР і сам Головний отаман Симон Петлюра. *“Тризуб матерчатий, фарби по родах зброї, форми по малюнку”*, – йшлося в наказі 30 липня 1919 року. Простий, без деталізації, тризуб

легко було виготовити в умовах безперервних бойових дій та невеликого і нестабільного тилу Армії УНР. Продовжуючи петлюрівські традиції, сучасні захисники України носять тризуби на рукавах одностроїв.

“Слава Україні! – Героям слава!” – гасло Української повстанської армії. Нині воно є офіційним вітанням у Збройних силах України. “Слава Україні!” почали вітатися вояки кінного дивізіону 1-го Запорізького полку Армії УНР. На це відповідали: “Козакам слава!”. Звертання “Слава Україні! – Героям слава!” затвердив навесні 1941-го року II Великий збір ОУН під проводом Степана Бандери. 4 жовтня 2018 року Верховна Рада затвердила вітання “Слава Україні! – Героям слава!” як офіційне в Збройних силах та у Національній поліції.

Виховна година

Лекція

Тема: «Видатні борці за незалежність України»

Видатні особистості, які творили державну мрію мільйонів 1. В'ячеслав Чорновіл (1937-1999) Український політик, публіцист, діяч руху опору, політичний в'язень СРСР, голова Народного Руху України, Герой України (2000, посмертно). Був одним з ініціаторів проголошення Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. та Акту проголошення Незалежності України 24 серпня 1991 р. Засновник національно-визвольного руху шістдесятників та дисидентів в УРСР та ініціатор створення Української гельсінської спілки. Відбув кілька термінів ув'язнення за "антирадянську пропаганду" (1967-1969, 1972-1979, 1980-1988) - загалом 17 років. У 1990-92 рр. - голова Львівської обласної ради. Кандидат у Президенти України на виборах 1991 р (посів 2 місце з 23,27% голосів). Депутат Верховної Ради України I-III скликань.

Степан Бандера

«Ні на що не здадуться навіть найкращі нагоди й готовість допомогти, якщо сама нація не виборює й не кує своєї долі власною боротьбою».

Так говорив головний провідник національно-визвольної боротьби 20-го століття Степан Бандера. Зараз саме його ім'я жахає кожного окупанта, який все шукає зустрічі з вічним націоналістом.

Як за життя, так і далеко після смерті Степан Андрійович завжди викликав чимало захоплення та водночас нищівної критики. Ще минулого 2021 року майже половина українців ставилась негативно до радикальних ідей борця за незалежність. Однак після 24 лютого чимало людей зрозуміли, що за свого життя відчував Степан Бандера та чому так запекло боровся.

Використовував усі можливі методи, нищив ворогів, намагався привернути увагу світової спільноти до жахів Голодомору та радянського терору на території України.

Український політик, очільник Організації українських націоналістів та теоретик націоналістичного руху завжди ставав на чолі народу, який прагнув боротись за свою свободу. Як за свого життя, так і після своєї трагічної смерті від рук КДБ.

Симон Петлюра

«Зараз Україна переживає таку хвилю, котрій мусимо віддати всі сили, енергію та, як потрібно, то й життя. Тому всі до гурту»!

І справді, Симон Петлюра вмів об'єднувати людей. З вигляду непримітний чоловік середнього зросту вмів запалювати серця українців ще століття тому. Не дивно, що певний час саме він очолював Українську державу та зміг створити армію для її захисту від більшовиків.

Навіть після закінчення національно-визвольних змагань продовжував вірити у те, що колись вдасться відновити державність. Тому і зберігав у себе усі клейноди та символи влади, що у 1992 році президент УНР в екзилі Микола Плав'юк зміг передати президенту України.

Як і Степана Бандеру, радянська влада намагалась перетворити постать Симона Петлюри в очах народу на злочинця, а його ім'я прирівняти до образи. Ті, кого пізніше називатимуть петлюрівцями, будуть приречені у кордонах радянської влади.

А так називали усіх, хто вважав, що Україна — це не Росія. Тому й петлюрівцями стала чимала частина українців. Невідомо, чи називали Миколу Лисенка так, коли намагалися знищити його кар'єру та особистість, але саме Симон Петлюра виступив на його захист. Ніколи не був байдужим як до долі окремих українців, так і всієї нації. Тому й продовжував свою діяльність навіть тоді, коли довелось поїхати далеко від батьківщини у Париж — останнє пристанище революціонера, де його вбили російські спецслужби.

«Я вірю і певний, що Україна як держава буде. Може, не зразу такою великою, як нам хотілось би, але буде», — до останнього вірив Симон Петлюра.

Роман Шухевич

«Українці мусять безкомпромісно боротися... Свободи ніхто не подарує».

Сучасники називали його людиною виняткового гарту. Водночас радянські спецслужби боялись як самого Романа Шухевича, так і його сина Юрія-Богдана.

Коли батько намагався будувати незалежну українську державу для майбутніх поколінь, його сина з 11 років то намагались заслати у Сибір, то відлучити від батьків, то ув'язнити на кілька десятиліть. Такими методами прагнули боротися з “ворогами народу” та їхніми дітьми.

Пізніше син Романа Шухевича, Юрій-Богдан Шухевич, стане автором та ініціатором закону про правовий статус борців за незалежність України. Сам Роман Шухевич теж не уникнув ув'язнень та репресій. Та попри усі складнощі встиг створити підпільний парламент ОУН під назвою Українська головна визвольна рада. Її основною метою був початок збройної визвольної боротьби за незалежну Україну.

Насправді ж без міцної та об'єднаної армії було б складно розпочинати бої за свободу свого народу. Це Роман Шухевич добре розумів, тому ультиматумом змусив командирів усіх загонів визнати єдине повстанське командування.

Завдяки цьому вдалось розпочати побудову української армії за зразками регулярних військ, що стало основою визвольної боротьби у подальші десятиліття.

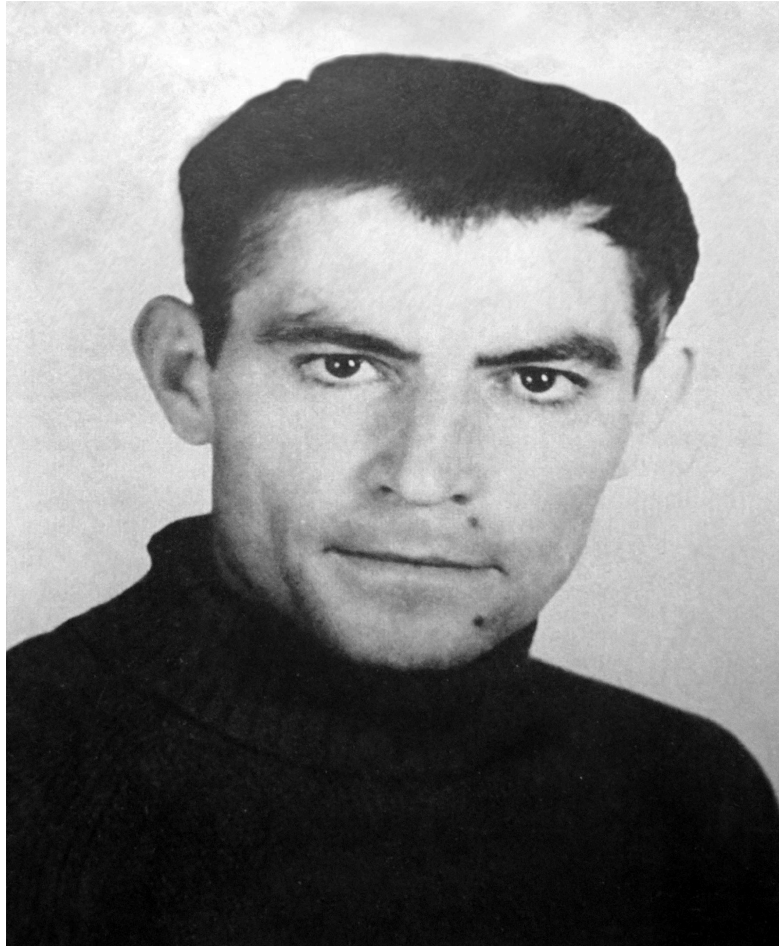
Василь Стус

«Митець потрібен своєму народові, та й усьому світові, тільки тоді,

коли його творчість зливається з криком його нації».

Дійсно, Василь Стус був тим митцем, що потрібен українцям у всі часи. Навіть тоді, коли ми й самі того не розуміли. Він плекав українську мову у всіх її проявах, навчав улюбленої справи дітей та прагнув творити для своїх нащадків.

Насправді ж така любов до рідної культури та спроби її збагатити перекривала дихання радянському напівживому організму. Тому й влада намагалася з такими “неприємностями” боротись та відправляти усіх, хто тяжів до свого національного коріння, якомога далі від рідної землі.

Народився на Вінниччині, жив на Донбасі, викладав на Кіровоградщині, навчався у Києві. Його життя завжди було тісно пов’язане з українською землею та боротьбою за її незалежність. Щоправда, війна за неї йшла вже на інформаційному полі.

Василь Стус не соромився різких, але правдивих слів, щоб розбурхати свідомість українського народу. Він прямо закликав повстати проти тиранії в переповненому київському кінотеатрі Україна під час прем’єри фільму Тіні забутих предків.

Так само й у кожному своєму вірші, листі, єдиному слові до читача — поет не лише закладав основи майбутньої української нації борців, але й допомагав пробудити від сну національну свідомість народу.

Тарас Бульба-Боровець

Громадянин Польщі від народження та українець до останнього подиху. Так би можна було описати коротко неоднозначну фігуру з історії України.

Тарас Бульба-Боровець поклав своє життя, щоб боротись за свободу своєї держави.

І робив це будь-якими шляхами, через що навіть мав конфлікти у рідних лавах УПА зі Степаном Бандерою. Проте завжди розділяв ідеологічні розбіжності з особистим ставленням.

Тому після того, як Степана Андрійовича було вбито радянськими службами, Тарас Бульба-Боровець не лише прийшов вшанувати його пам'ять, але й виступив на похороні.

Та найцікавішим у біографії цієї історичної фігури лишається небачений раніше формат існування української держави. Локальне українське державне утворення під назвою Олевська республіка проіснувало всього близько трьох місяців, але мала особливе значення для повстанців.

Іван Кобилко

Звичайний чоловік, який аж ніяк не готувався до політичної діяльності та спокійно працював на залізниці. Та лишалося одне “але” — Іван Кобилко завжди мав свідому проукраїнську позицію та прагнення активно допомагати своїй державі.

Коли розпочалась боротьба проти російських більшовиків, почав співпрацю зі штабом армії УНР. Ще трохи пізніше чоловік займався перешиттям залізничної дороги до Тернополя. Чому це так важливо? Українські військові потребували міцного тилу, а для цього необхідно було переправляти усе необхідне швидко та просто.

Ще трохи згодом Іван Кобилко сприяв переходу запорізьких залізниць під керування української влади. Водночас чоловік організував харчування та санітарну допомогу знесиленим та пораненим під час боїв військовим.

Навіть попри поразку Іван Кобилко лишився вірним Україні та допомагав евакуювати майно УНР. Пізніше через таку стійку позицію йому довелося побувати в трьох ув'язненнях — польському, російському та німецькому. Та попри усі випробування та складнощі на шляху, сповненому любові до своєї Батьківщини, чоловік не полишав роботи задля її незалежності. Він

продовжував працювати на громадській організації навіть за кордоном, лишаючись вірним Україні та вірі в її незалежність до останнього подиху.

Харитина Пекарчук

Харитина Пекарчук займалася українізацією полків старої російської армії в Криму.

Чому Харитина Пекарчук важлива в цьому ряді борців за Україну?

Наявність жінок з визнаним статусом комбатанток (а державна нагорода УНР — яскраве свідчення його визнання за Харитиною Пекарчук) — це тенденція, яку зі скрипом та дискусіями проходили всі передові європейські армії з часів Першої світової війни.

— Одна з моїх найулюбленіших книжок про цю війну, яку сучасники називали Великою, — книга Петера Енглунда Перша світова у 211 епізодах, — продовжує пані Валерія. — Одна з персонажок цього твору — австралійська доброволиця, яка воювала у складі британської армії та командувала автоколоною. Жінка-комбатантка — єдина у цій товстенній книзі про світову бійню.

Такі, як вона, були у Європі. Їхній шлях у збройних формуваннях був складним і тернистим, адже крім боротьби з ворогом вони мусили доводити й своїм побратимам свою потрібність. Але наявність жінок з

легальним статусом бійців у арміях світу визначала прогресивність цих армій.

Історія Харитини Пекарчук — це не лише історія дівчини, якій потрібно було поєднувати функції бійця при наступі та сестри-жалібниці при відступі, доводячи побратимам своє право бути у їх лавах. Це історія армії УНР, командуванню якої стало прогресивних поглядів на те, щоб врешті дати Харитині заслужену нагороду.

Августин Волошин

Стояти на релігійному та культурному фронті боротьби за незалежність. Здається, це могло бути так просто. Та аж ніяк не для тих, у кого одне з чергових російських державних утворень прямісінько під боком.

Августин Волошин практично усе своє життя провів на Закарпатті, прагнучи служити лише Богу та українському народу. Тому спочатку отримав сан, а пізніше й звання президента Карпатської України.

Наша програма ясна і чітка. Нікому не хочемо робити кривди, хочемо, щоб у нашій країні запанувала правда, право й справедливість! Хочемо, щоб перестала біологічна політика нищення всього, що є наше, українське.

У своїх наукових працях, та й у звичайному житті, постійно намагався відстоювати право української мови бути окремою одиницею лінгвістичного світу. Існування українського університету теж намагався обороняти як один із найважливіших складників культури народу.

Окрім національних інтересів відстоював і право на щастя кожної людини. Зокрема, це прослідковується у прагненні Августина Волошина разом з дружиною Іриною опікуватись приватним сиротинцем.

Завдяки діячу кожен маленький українець там був забезпечений як необхідним харчуванням, гарним одягом та освітою, так і вірою у майбутнє та можливістю бути улюбленою дитиною. Але всі ці заслуги стали недоліками Августина Волошина в очах радянської влади, яка вирішила знищити його і посадити наприкінці життя у камеру.

Микола Міхновський

«Як не можна спинити річку, що, зламавши кригу навесні, бурхливо несеться до моря, так не можна спинити націю, що ламає свої кайдани, прокинувшись до життя».

Один з популяризаторів слів, що українці козацького роду, Микола Міхновський і сам заслуговував порівнянь із нестримною стихією. І не дарма, оскільки був прямим нащадком козаків. Та не лише кров далеких пращурів підбурювала Міхновського до боротьби, але й особливе виховання.

Батько Миколи, Іван, був священиком, який завжди відстоював українську самостійність, службу правив українською мовою та не соромився своїх ідей.

Такими ж принципами пізніше керувався й у дорослому віці Міхновський. Відстоював не лише власні погляди, але й свободу інших, працюючи адвокатом у Харкові. Особливо пам'ятним став Лубенський процес, на якому намагалися засудити до страти братів Шеметів.

Використавши свою майстерність, Микола Міхновський не просто зменшив покарання, а домогся звільнення українських діячів та їх виправдання.

А ось задля свободи цілої нації написав програму для Революційної української партії під промовистою назвою Самостійна Україна. Микола

Міхновський наголошував, що українці повинні добути собі свободу, навіть якщо заради цього доведеться розхитати всю Росію.

Євген Коновалець

Навіть страх радянської влади перед Євгеном Коновальцем була визначальною для його особистості.

«У вогні перетоплюється залізо у сталь, у боротьбі перетворюється народ у націю,» — говорив Євген Коновалець.

— Про Коновальця можна казати багато, але тут дуже легко перетворитися на людину, яка оповідає очевидні речі про стрілецтво, перемогу під Мотовилівкою, створення ОУН, — розповідає Валерія Лавренко і додає: — Я сама з Дніпра. Тому скажу, що мій край мав опосередковане відношення до вбивства Євгена Коновальця.

За спогадами радянського агента Павла Судоплатова, який власне, передав пану Євгену в кафе Атланта у Роттердамі вибухівку у коробці цукерок з українським орнаментом, розпис коробки робили майстри з село Петриківка, що зараз на Дніпропетровщині. А на коробці був напис “З любов’ю з України”. Наче злий жарт.

Радянські спецслужби дуже ретельно вивчали слабкості одного з лідерів українського екзилу. Він був практично невразливий. Лише після довгого періоду спілкування Судоплатова та Коновальця шпигуну стало зрозуміло, що ледь не єдиною слабкістю пана Євгена була любов до солодкого. Нею він і скористався.

Що тут показово. Радянська агентура дуже прискіпливо ставилася до того, кого у Європі варто точково “прибрати”. Наприклад, лідери білого руху Петро Врангель та Антон Денікін радянську розвідку не цікавили. Разом із тим на Євгена Коновальця було витрачено численні зусилля. Бо він таки являв реальну небезпеку, на думку “советів”.

Виховна година

Бесіда

« Гнучкість розуму – може замінити красу»

У психології гнучкість розуму – це вміння людини переглядати свої рішення і висновки при зміні умов. Крім цього, дане поняття означає відсутність будь-яких шаблонів, що використовуються при вирішенні життєвих завдань, а також упереджених думок.

Люди, у яких відсутні такі якості, відрізняються інертністю розуму. Вони думають і діють тільки за зразком і бояться всього нового.

Для того, щоб остаточно зрозуміти, що ж таке гнучкість розуму, необхідно розглянути, як вона виражається у людини. Адже якщо особистість здатна розумно підходити до життя, то це обов'язково позначиться на образі думок.

Кажуть, що розум сповнений гнучкості, якщо людина здатна швидко визначати закономірності і взаємні зв'язки між об'єктами, з якими йому доводиться працювати. Така персона в силах формулювати асоціативні зв'язки, для неї не становить праці оцінювати всі можливості і діяти з їх урахуванням. Якщо уважний аналіз своїй повсякденності і критична оцінка себе дали людині невтішний підсумок, не варто засмучуватися, адже це якість особистості можна розвинути.

Альтернатива

Дане поняття означає здатність індивіда робити вибір між декількома варіантами. Альтернатива, як правило, має місце у людей з високим рівнем розвитку мислення. Адже людині необхідно не просто прийняти те чи інше рішення, а обґрунтувати перед власною совістю його правильність, побачивши при цьому додаткові можливості.

При будь-яких обставин людина повинна пам'ятати про те, що альтернатива існує завжди. Саме тому при першій невдачі не можна опускати руки і впадати у відчай. При подібному підході нічого суттєвого в житті не доб'єшся. Впоратися зі складною ситуацією часто можливо при пошуку відповіді всередині себе. Це дозволить визначитися з найбільш значущими можливостями і перспективами. Гнучкість розуму в даному випадку знадобиться для визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми. Як правило, люди навчаються цьому на основі отриманого ними життєвого досвіду.

Прийняття відповідальності

На це, на жаль, здатна далеко не кожна особистість. Причини криються в тих факторах, які сприяють формуванню в людини безвідповідальності і

душевної розслабленості. Індивід звикає до того, що намагається не звертати уваги на те, що відбувається з ним. Звичайно, жити так набагато легше. Адже не потрібно робити ніяких зусиль при необхідності виконання важливих дій. Однак варто мати на увазі, що людина, що втікає від своєї суті, ніколи не стане щасливою. Це схоже на відсторонення від власних почуттів, коли їх навіть не встигаєш визначити і усвідомити. При прийнятті повної відповідальності осіб повинен володіти вмінням визнавати свої помилки. Це і є демонстрація гнучкості розуму. Варто відзначити, що люди, які навчилися долати зустрічаються у них на шляху труднощі, відзначають, що зробити це їм дозволило саме прийняття відповідальності.

Переключення уваги

Людина, яка довго концентрується на тієї чи іншої думки, стає зосередженим. Це стан, коли в голові постійно прокручується певна ситуація, що дозволяє швидше прийти до оптимального рішення і знайти потрібну відповідь. Часом власне бачення стоїть перед індивідом проблеми перевертає його свідомість, і він починає прагнути до отримання конкретного результату. Який при цьому буде остаточний вибір варіанта рішення, що залежить від світогляду особистості і від наявної в неї системи внутрішніх переконань. Однак якщо дуже довго зосереджуватися на одній проблемі, то це може призвести до апатії. Гнучкість мислення у такому разі проявляється у здатності людини перемикатися, переводячи увагу з однієї думки на іншу. Цей навик дуже корисний. Стати в нагоді він може завжди. Адже будь-яке нове починання обов'язково зажадає терпіння, наполегливості і душевних сил. Гнучкість розуму при цьому дозволить захиститися від додаткових переживань і не відчувати себе звичайним невдахою.

Для чого нам потрібен гнучкий розум?

Він забезпечує виживання. Зверніть увагу, види, які не змогли пристосуватися до змін у зовнішньому середовищі, просто-напросто вимерли, зникли.

Сучасна людина постійно знаходиться під ударом несподіваних, але жорстких змін. І той, хто не вміє адаптуватися – переживає сильний стрес, який позначається на здоров'ї. Деякі просто відчують, що потрапили у безвихідь або пастку, якщо з'являється необхідність змінювати стратегії поведінки, стиль життя та інше, від чого втрачають стійкість і розуміння

свого призначення. А це загрожує тим, що може виникнути бажання втекти від реальності, то в будь-якого роду аддикцію, то взагалі, припинивши її, здійснивши самогубство. Також він допомагає мислити об'єктивно, що значить – більш широко. Це дозволяє критично оцінювати ситуацію і зберігати раціональність. Так як більшість суб'єктивних висновків не співвідносяться з реальністю, а лише є плодом особистих переконань і обмежень. Позбавляє від страху. Не зовсім, звичайно ж. Але рівень тривоги буде значно знижений у порівнянні з людиною, яка не володіє гнучкістю мислення. Страх виникає в моменти браку інформації. Будь-які зміни будуть викликати занепокоєння та навіть страждання. А на здоров'я подібний стан позначається в першу чергу.

Творчий метод

Прояв креативності у людини має бути у всьому. А це неможливо без використання внутрішніх творчих ресурсів. Якщо цього не буде, то енергія особистості почне поступово згасати, і в кінці кінців застосувати її стане просто неможливо. Наше життя таке, що будні час від часу підкидають людині різні сюрпризи. Якщо ці випадковості застають зненацька, то вони можуть поставити нас у глухий кут. Не допустити цього дозволить гнучкість розуму. У цьому випадку вона буде виражатися у творчому підході до проблеми, що дозволить вирішити питання, що виникають в найкоротші терміни.

Розумові операції

Від чого залежить гнучкість розуму? Від вироблених їм розумових операцій. Вони включають в себе порівняння, протиставлення, а також синтез і аналіз, конкретизацію і абстракцію, систематизацію та узагальнення. Дані елементи вважаються єдиними, парними і оборотними.

Розглянемо особливості розумових операцій:

1. Порівняння. Подібна операція полягає у встановленні відмінності або подібності об'єктів мислення. При порівнянні людина виявляє певні суттєві властивості явищ і предметів. На думку деяких дослідників, у цьому полягає сама істотна сторона мислення. Розглядаючи предмети з різних точок зору, людина отримує можливість порівнювати та зіставляти їх якості у незвичайних, нових для себе обставинах.
2. Аналіз. Під цим процесом розуміється уявне розділення явища або предмета на складові його частини. Аналіз допомагає нам у прагненні

глибше пізнати предмет. Для цього і потрібен вивчення кожної з його частин окремо. Аналіз об'єкта може бути і абстрактним. Його проводять для виявлення сутності явища чи предмета.

3. Синтез. В протиставлення аналізу, даний процес дозволяє скласти єдине ціле з окремих частин. Що конкретно підлягає об'єднанню, можна сказати далеко не завжди. І тут можна виявити тісний взаємозв'язок між синтезом і аналізом. Адже для того, щоб об'єднати що-небудь, часом необхідно зрозуміти, що ж може скласти єдине ціле.
4. Узагальнення. Цей процес означає зведення чого-небудь приватного до загального. Узагальнення слід за аналізом матеріалу та виділенням властивостей окремих деталей шляхом їх порівняння. Після цього і стає можливим визначити те головне і спільне, що характерне для об'єктів, що є матеріалом мислення.
5. Абстракція. Подібний процес означає відволікання мислення від конкретних чуттєво-образних властивостей обраного ним предмета чи явища. Вона можлива лише після того, як людина виключить все несуттєве, приватне і випадкове.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Бесіда

« Духовний світ сучасного студента»

Духовність – це внутрішній світ людини, зв'язок людини з релігією.

Духовність – це стрижень, фундамент внутрішнього світу людини. Йому не можна навчити з допомогою настанов. Можна вказати лише шлях, але не можна заставити по ньому йти.

Духовність – це те, що відрізняє людину, що властиве лише їй одній.

Духовність – творча спрямованість, насага людини; певний тип світовідношення: триєдність ставлення до абсолюту, до світу – природи, суспільства, інших людей, самого себе. Виходить з розуміння людини як духовної істоти, означає, що ми визначаємо за нею безумовне право на духовне самостворення, самодіяльність, тобто сприймаємо її як справжнього суб'єкта власної життєдіяльності, який несе відповідальність за її здійснення.

У філософії та психології склалися різні розуміння духовності: як релігійності, сприйняття ідеї Бога, розвитку інтелігентності і добропорядності. Метою духовного самовдосконалення є досягнення гармонії між власним життям і навколишнім світом.

Індійський філософ Ш.А.Грош говорить: «Духовність у своїй суті є пробудженням внутрішньої дійсності нашого створіння, нашої душі, внутрішнє прагнення пізнати, відчутти і ототожнити себе з нею, увійти в контакт з вищою дійсністю . об'єднатися з нею, і як наслідок цього контакту – перетворити всю нашу істоту на нову, в нову особистість, в нову природу».

Духовному світові особистості, що формується, надавав великого значення В.А.Сухомлинський. Він розглядав формування духовного світу людини в тісному зв'язку як із його розумовим, так і з моральним та естетичним розвитком. Видатний педагог писав: «Сфера духовного життя людини – це розвиток, формування і задоволення його моральності, інтелектуальних і естетичних запитів й інтересів у процесі активної діяльності. Джерелом духовного світу людини є матеріальний світ, об'єктивна дійсність і особливо такі важливі її сфери, як громадське життя людини, її соціальний і моральний досвід».

Взагалі, духовно багатою людиною вважають людину, яка живе в гармонії із собою і світом, в якій сформовані духовні цінності, тобто, ті якості і риси, життєві установки, що існують для кожної людини, що становлять її ідеал.

Проте, говорячи сьогодні про наше суспільство і цінності, то слід сказати, що воно переживає моральну кризу, спричинену передусім втратою християнських цінностей, орієнтацію на індивідуалізм, прагматизм і споживацтво в особистому і суспільному житті.

Духовний вакуум охопив систему освіти і виховання. Втрачено основи християнського світогляду, внаслідок чого неможливе формування підвалин об'єднуючої національної ідеї; у змісті освіти спостерігається світоглядний хаос, орієнтація на бездуховний інтелектуалізм. Все це негативно позначається на духовному і фізичному здоров'ї особистості, у дитини втрачається сенс життя, впевненість у власному майбутньому і майбутньому своєї країни.

Розповсюджуються такі негативні явища у дитячому і молодіжному середовищі, як алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, суїцид, злочинність і бродяжництво. На розвиток дитини негативно впливають продукція секс-індустрії, засоби масової інформації, особливо телебачення.

Державна політика спрямована не на створення і підтримку молодого сім'ї, а на стимуляцію позашлюбного життя через пропаганду статевих знань і розповсюдження засобів контрацепції.

Саме тому гостро стоїть завдання створити концепцію національного виховання. А для цього необхідно звернутися до духовно-освітньої спадщини нашого народу. Тому проблема духовного виховання підростаючого покоління сьогодні відноситься до ряду глобальних. Вона усвідомлюється багатьма країнами, народами.

Однак, ця проблема вирішена недостатньо і полягає в тому, що в державі і суспільстві немає погодженості в оцінці основних цінностей на яких можна і потрібно виховувати молодь. А духовне відродження української нації неможливе без змін у всіх сферах життя: в економіці, культурі й у свідомості. Тому проблему поживлення національної свідомості нинішнього покоління українців і формування такої свідомості в нового покоління можна назвати і морально-етичною, і психолого-педагогічною, і суспільно-політичною. Її правильне рішення може стати для України досягненням.

Термін «духовний» широкому значенні пов'язаний з внутрішнім станом людини. У цьому контексті «духовне» відображає не тільки ті переживання, які традиційно вважаються релігійними, а те, що торкається сприйняття та пізнання, всю людську активність та всі функції, у яких загальний підсумок – володіння цінностями, більш високими, ніж загальноприйняті – такі, як: етичні, естетичні, героїчні, гуманістичні та альтруїстичні.

У процесі духовного розвитку можна виділити чотири етапи:

- криза, що передуює духовному пробудженню;
- криза, викликана духовним пробудженням;

– реакція, що слідує за духовним пробудженням.

Становлення духовності – це вища мета кожної особистості, адже в міцному ґрунті духовності зростає і особистість людини.

Пізнання людиною самої себе, таємниць свого життя – один з її духовних пошуків, що сягає в глибину століть. Потрібно допомогти дитині пізнаючи світ, пізнати себе як людину і сприяти тому, щоб вона була суб'єктом життєтворчості. Навчити мистецтву життя, бути конкурентноспроможним в сучасному світі, оволодіти культурою життя.

Потрібно ставити собі за мету розвивати особистість, розумові здібності, творчі вміння, самостійно здобувати знання, логічно мислити. Створення ситуації успіху є умовою для самореалізації кожної особистості.

У процесі життєтворчості, подолання кризових явищ зростає роль школи, яка покликана допомогти дитині знайти зміст життя, створивши для цього повноцінні умови для її фізичного, інтелектуального, духовного розвитку і саморозвитку. Тому людське життя під кутом зору суб'єктивних, активно творчих засад виступає як проблема творчого життя особистості, її духовного світу, світогляду, мети та сенсу життя.

Ціннісні орієнтації являються одними з найбільш комплексних, багаторівневих утворень у структурі особистості, які виконують роль регуляторів поведінки. Знання рівня сформованості ціннісних орієнтацій особистості, їх ієрархія – ключ для можливості здійснення виховання особистості. Ціннісні орієнтації впливають на визначення місця особистості в суспільстві, а також на вибір нею референтної групи. Цей факт повинен враховуватися. То ж духовні цінності виявляються спільними для дуже широких кіл людей, безвідносно до їх професії чи особистих уподобань. До таких вищих цінностей завжди належали релігійні переконання, почуття любові до Батьківщини, відданість інтересам нації, рідній мові, а також естетичні цінності.

У процесі утворення і утвердження духовних цінностей важливу роль відіграє притаманне теж людині відчуття справедливості. Духовні переживання можуть бути обмежені, тобто проходити тільки на рівні суперсвідомості, а можуть також включати і пізнання цілісного "Я".

Серед багатьох проблем нашого суспільства, які трапляються в наш час, є проблема зростання та розвитку інтелектуального, духовного та фізичного компонентів людини та безпосередньо молоді. Неперервність освітнього та професійного вдосконалення особистості, звернення до загальнолюдських і національних цінностей, насамперед духовно-моральних.

До показників духовного зростання відносять:

– усвідомлення значущого вибору;

– зростання внутрішньої чесності, заміна критеріїв обов'язку, совісті на критерії естетичної та творчої спрямованості, коли людина починає свідомо творити своє життя;

– зростання почуття гармонії світу, уникнення емоційного ставлення до добра і зла, оскільки це проблема свідомого вибору людиною власного шляху життя, відповідно до її розуміння світової гармонії.

Ми живемо в сучасному світі, де відбувається прискорений розвиток науки і техніки, досягнення в освоєнні космічного простору, проникнення в таємниці явищ, про природу яких до певного часу могли будувати здогадки лише люди-фантасти, – все це яскраві докази сходження людської думки, необмежених можливостей людини в пізнанні світу.

На цьому фоні особливо непривабливим, дивним і навіть страшаючим здається стан духовності людини, стан моральних стосунків у сучасному суспільстві, відчуженість, грубість, невміння, небажання зрозуміти іншого, проявити повагу, толерантність, співчутливість, милосердя, справедливість – незаперечні докази дефіциту моральності, гуманності, який, на жаль, все частіше проявляється у поведінці дітей, підлітків, молодих людей і вже збагачених життєвим досвідом старших осіб. Такі риси як озлобленість, егоїзм, цинізм, жорстокість, зневага до іншого і брак почуття власної гідності роз'їдають людські стосунки, руйнують їх, заводячи у безвихідь вирішення найважливіших питань індивідуального і суспільного життя. Все це – результат недооцінки протягом багатьох років ролі моральних "задач", начал, невизнання першочерговості духовних, національних та загальнолюдських цінностей у вихованні підростаючої особистості.

Загальноновизнано, що духовність і моральність – це головне, що складає фундамент людини як особистості. В ній - запорука гармонійного розвитку всіх потенційних можливостей особистості, запорука того, що плоди її діяльності дійсно слугуватимуть в ім'я людини як вищої цінності.

Сучасну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як трагічну для більшості людей з погляду економічних і соціокультурних умов існування.

Однак системною кризою є, на нашу думку, криза духовна. Це відчуття величезної кількості людей безглуздості того життя, яке вони ведуть.

Життя ускладнене тим, що в ньому важко знайти позитивний зміст через руйнування старих і дискредитацію "нових" цінностей.

Сучасну Україну, з цього погляду, можна віднести до конфігуративної культури, тому що саме зараз і відбувається радикальна зміна досвіду молодого покоління в порівнянні з досвідом їхніх батьків.

У цьому зв'язку загострюється проблема наступності поколінь, виникає культурологічний вакуум. Криза характерна не тільки для дорослих, вона особливо гостро виявляється у молоді, оскільки швидка зміна соціокультурних складових не сприяє стабільності в процесі дорослішання. Саме цим і характеризується критичний момент у зміні світу юнацтва як

феномена суспільства. Таким чином, проблема формування духовності студентів набуває домінуючого звучання як проблема демонстрації свідомості дорослого життя для юнацтва даного часу в конкретній країні. Вакуум "сімейної духовності" із всією очевидністю необхідно заповнювати за допомогою педагогічно організованого процесу формування духовності студентів. Проблема формування духовності студентів також обумовлена освітньою ситуацією. Сучасний стан освіти в Україні ніяк не може позбутися педагогічних стереотипів, що існують у соціалістичному режимі функціонування вузів. Традиційна система навчання, що відрізняється стійкістю і консерватизмом, не сприяє динамічній розмаїтості навчальної діяльності, негативно впливаючи на стратифікацію віку і його наступну привабливість. Дослідники вказують, що вуз діє як замкнутий розподільник знань, що повертає норму розвитку в режим виживання (М.А. Балабан, О.М. Леонтьєва). Духовний же розвиток студента відбувається під внутрішнім контролем особистого попиту, який відсутній у традиційній системі освіти. Головною сферою соціальної активності студентства є навчання. По відношенню до неї випробовуються різні види духовної культури, вона служить своєрідним індикатором громадянської зрілості, розуміння своїх прав і обов'язків. Досягнутий студентами рівень духовності імпліцитно присутній в організації занять, культурі читання спеціальної літератури, оцінці значимості знань, що здобуваються, мотивації навчальної діяльності.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Бесіда

«Мовленнєвий етикет студента – культурне обличчя нації»

Культура мовлення кожної людини - це один з найяскравіших показників стану моральності, духовності всього суспільства.

Уміння говорити, володіти культурою мовлення, спілкуватися є одним з найважливіших показників загальної культури людини. Мова не тільки засіб спілкування, а й природний резервуар інформації про навколишній світ, про народ.

Чим міцніші зв'язки людини з культурою свого народу, тим більшого можна сподіватися від неї як громадянина, свідомого творця матеріальних і духовних благ.

Давньогрецький філософ Сократ писав: "Заговори, щоб я тебе побачив", а українська народна мудрість повчає: "Птаха пізнають по пір'ю, а людину по мові".

Людину, яка вміє гарно говорити, в усі часи шанували, нею захоплювалися, прагнули до її товариства.

Нині стан рідної мови особливо хвилює і непокоїть, бо носіями її є люди переважно старшого віку та гуманітарна інтелігенція - викладачі, вчителі, письменники, журналісти. А як же наша молодь?

Студенти розмовляють українською мовою переважно на заняттях, відразу ж після дзвінка, на жаль, на перерві частина з них забуває про неї.

Численні поради і настанови викладачів щодо культури мовлення здебільшого зводяться до голих декларацій про важливість дотримуватися мовних норм. А культурне мовлення - не тільки основа духовного життя нації, а також її честь і гідність.

Ми бачимо, що у вищих навчальних закладах культурі мовлення не завжди приділяється належна увага. Писемне мовлення студента, та й будь-яке написане слово повинне бути бездоганно грамотним, та це, на жаль, не завжди так. Мовна неграмотність, невміння написати без помилок будь-яку контрольну роботу, будь-який текст сьогодні чомусь перестали сприйматись як елементарна безкультурність.

А прислухаймося до того, як говорить наша молодь. Відомо, що культура мовної поведінки - своєрідне дзеркало людини, її зовнішнє і внутрішнє інтелектуальне обличчя. Мова молоді - це суржик, інколи набір українських слів, забруднених русизмами. Наприклад, перед заняттями доводиться чути, як студенти вітаються: «Привет» - і отримують у відповідь панібратське "Здоров, старий!" Такий суржиковий мовний сленг, особливо у формі вітань, не має нічого спільного зі справжньою взаємоповагою, стриманістю у вияві почуттів і тим більше з культурним мовленням. Про яку культуру мовлення тут можна говорити, коли молода людина не тільки не володіє рідною мовою, а й елементарними етичними правилами поведінки, які закладаються з дитинства в сім'ї. Вона не розуміє, з ким і як можна розмовляти. Та що говорити про молодь, коли, на превеликий жаль, і серед інтелігенції, зокрема, тих же викладачів, які навчають студентів, багато людей, які не дбають про мову, а розмовляють неохайно, суржиком, не стежать за чистотою мови, показуючи власну некультурність. Мені зовсім не зрозуміло, чому студентська молодь та й деякі викладачі

вважають, що на перерві, за межами коледжу, у маршрутному таксі чи у іншому транспорті недоречно чи не престижно розмовляти державною мовою. А можливо, така поведінка зумовлена бідністю словникового запасу або невмінням правильно висловлювати свої думки?

Якими ж шляхами можна формувати мовленнєвий етикет студента?

Насамперед, прикладом для наслідування для студентів є викладач. Мовленнєвий етикет педагога складається з правил мовленнєвої поведінки у спілкуванні з колегами, учнями, їхніми батьками. Педагог має володіти правильним, чистим мовленням, різноманітними словесними формулами, складними словосполученнями, умінням конструювати власні висловлювання, послуговуватися правилами мовленнєвої поведінки в типових ситуаціях спілкування.

Незважаючи на свій настрій, викладач повинен зайти до аудиторії спокійним, врівноваженим, вільним від негативних емоцій, налаштованим на плідну співпрацю і динамічну роботу. Дуже важливе значення на подальший перебіг навчального процесу відіграє привітання викладача. Щирим привітанням викладач здобуде прихильність студентів до себе, а різким, навпаки, - викличе ворожість зі сторони студентської аудиторії. Вітаючись до студентів, викладачеві слід обирати висловлювання типу «Доброго ранку!», «Добрий день!», «Добридень, шановні студенти!» тощо. Етикетні формули повинні супроводжуватися щирою, привітною посмішкою. Відповідно, прощання зі студентами викладачеві доречно супроводжувати фразами: «До побачення!», «Прощайте!», «На все добре!», «До наступної зустрічі!» і т. ін. Для знайомства використовуються мовленнєві формули такого характеру: «Дозвольте відрекомендуватись», «Моє ім'я..., моє прізвище...» тощо. У будь-якому випадку всі етикетні формули повинні виражати повагу до співрозмовників. Звертаючись до студентів, викладачеві краще звертатися на «Ви», щоб висловити пошану. Основна функція професійно-мовленнєвого етикету викладача - спонукання студентів до навчальної діяльності. З огляду на це йому необхідно обирати такі формули мовленнєвого етикету, які найбільшою мірою сприяли б цьому. Кожна мовленнєва формула відіграє відповідну функцію в навчальному процесі і здійснює вплив на процес спілкування.

Психологи виділяють такі:

1. контактна; вплив - оптимізуючий; репліки: «Подумаймо...», «Спробуймо поміркувати...», «Варто подумати» тощо. Такі висловлювання зменшують хвилювання студента, він відчуває моральну підтримку викладача, і це спонукає його до посилення динаміки розумової діяльності, а не навпаки.
2. стимулююча (репліки, що стимулюють розумову активність студентів); вплив - оптимізуючий; репліки: «Ви на правильному шляху...», «Дуже цікава думка», «Добре! Блискуче!» тощо. Висловлювання такого характеру додають студенту оптимізму, впевненості, і він наполегливо продовжує розвивати свою думку.

3. фіксує (відображає позицію педагога у ставленні до студента); - вираження симпатії, занепокоєння; вплив - оптимізує; репліки: «Спробуйте ще раз», «Сконцентруйтесь» тощо. Такі висловлювання заспокоюють студента, стимулюють його роботу.
- вираження заспокоєння, розрада; вплив - оптимізує; репліки: «Всі роблять помилки», «Намагаюсь Вас підтримати», «Я теж відчував щось подібне». Дані мовленнєві формули здатні розрадити студента у моменти сильного хвилювання, і направити його думку в правильному напрямі.
  - вираження байдужості; вплив - нейтральний, гальмівний; репліки: «Ну що, нічого не зробив?», «Цього треба було очікувати», «Так і думав». Звичайно, такі висловлювання гальмують розумову діяльність, знижують рівень самооцінки студентів.

Студент як особистість характеризується найбільш активним розвитком моральних і естетичних почуттів, завершенням становлення й стабілізації характеру. Мовлення спеціаліста — його візитна картка. Це стосується як володіння українською мовою, так і іншими мовами. Не забуваймо вислів: "Скільки мов ти знаєш, стільки разів ти людина". Володіння нормами будь-якої мови — це свідчення рівня освіченості спеціаліста, його культури.

Тому під час занять викладач повинен слідкувати за тим, чи дотримуються студенти правил усного та писемного мовлення, а також правил етикету. Якщо студент не буде знати прийнятих у суспільстві правил мовного етикету, не буде володіти вербальними формами вираження ввічливості, йому буде важко встановлювати ділові контакти і він не зможе на високому рівні здійснювати процес спілкування. Кожен студент повинен знати етикетні одиниці, якими виражається вітання, прощання, вибачення, мовленнєві одиниці, що супроводжують прохання, формули подяки, конструкції побажальної модальності, типізовані фрази ритуалу знайомства, етикетні формули звертань тощо.

Основна сфера діяльності педагога - навчальне заняття. Воно поєднує різні форми, жанри, функціональні різновиди спілкування, і саме на занятті найкраще формувати мовленнєвий етикет студента.

Загальновідомо, що зв'язне висловлювання є показником мовної культури людини. Саме у зв'язному мовленні виявляється рівень володіння лексичним багатством мови, граматичним матеріалом, а також уміння змістовно, послідовно і переконливо викладати свої думки.

Діалогічне мовлення передбачає широке використання формул ввічливості. Дотримання правил мовного етикету в діалозі - обов'язкова умова при спілкуванні і невід'ємна ознака високого рівня мовної культури.

На заняттях з розвитку зв'язного мовлення студенти часто складають та розігрують діалоги на запропоновані викладачем теми. На таких заняттях можна прослідкувати, наскільки молодь обізнана з мовленнєвим етикетом та чи використовує етикетні формули під час спілкування в різних

ситуаціях. Аналізуючи діалоги, які складають студенти, можна зробити наступні висновки. Усі студенти під час діалогу з викладачем використовують формули привітання, прощання, дякують за пораду чи послугу. Проте в іншій ситуації, наприклад, в аптеці, половина з них забуває привітатися, ще менша кількість подякує за пораду чи консультацію, і лише двоє-троє студентів з групи попрощаються з аптекарем.

Викладачеві слід коректно виправляти помилки у таких завданнях.

Сприяють формуванню мовленнєвого етикету і розв'язування ситуативних завдань, наприклад, такого типу:

1. Вас запросили в гості, де є люди різного віку і статі: дідусь, мати вашого друга, його старша і молодша сестри, брат і незнайомі вам досі родичі (тітка, дядько). Привітайтеся з кожним. Представтеся. Зав'яжіть розмову з кимось із родичів вашого друга.

Виконуючи такі завдання, студенти звертатимуться до довідкової літератури, посібників з етики, оскільки у даному випадку потрібно не лише знати слова ввічливості, а й знати правила етикету - до кого привітатися першим, кому подати руку, як починати розмову з незнайомими людьми та ін.

Формувати мовленнєвий етикет можна і під час вивчення розділу «Риторика». Після вивчення теоретичних відомостей студентам пропонується підготувати і виголосити доповідь. Це можуть бути висловлювання і на теми мовленнєвого етикету.

Продуктивність монологічного мовлення припускає уміння вибірково користуватися мовними засобами адекватно комунікативному наміру, а також деякими немовними комунікативними засобами вираження думки (насамперед інтонацією).

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Лекція

«Берегиня української духовності»

Після проголошення державної незалежності у законодавчому порядку запроваджуються нові державні свята: 1 січня – Новий рік; 7 січня – Різдво Христове; 8 березня – Міжнародний жіночий день; 1 і 2 травня – День міжнародної солідарності трудящих; 9 травня – День Перемоги; 28 червня – День Конституції України; 24 серпня – День незалежності України.

Оголошено вихідними будні, якщо визначні релігійно-церковні свята (Різдво, Великдень; Трійця) припадають на неділю. За поданням релігійних громад інших (неправославних) конфесій, зареєстрованих в Україні, це практикується і для них. Керівництво підприємств, установ, організацій надає особам, які сповідують відповідні релігії, до трьох днів відпочинку протягом року для святкування їх великих свят з відпрацюванням за ці дні. Усі національні свята, крім Великодня та Трійці (Зелених свят), мобільність відзначення яких пов'язана з традицією, мають фіксований день. Різдво Христове та Великдень в Україні відзначають за православним церковним календарем. В ці дні відбуваються народні гуляння з ярмарками, феєрверками, концертами професійних і самодіяльних митців, виставками декоративно-прикладного мистецтва і ін. 22 січня відзначається День Соборності України. В січні 1918 року була створена Українська Народна Республіка (УНР), а на території Австро-Угорської імперії була утворена Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР). В грудні 1918 року лідери двох держав у Фастові підписали договір про Злуку – об'єднання УНР та ЗУНР. 22 січня 1919 року цей договір, що увійшов до історії як Акт Злуки – акт об'єднання українських земель, був обнародований у Києві на Софійській площі. Це державне свято символізує єдність українських земель. І хоча державі тоді не вдалося зберегти єдність і незалежність, Акт Злуки став реальним втіленням вікової мрії українців про свою суверенну державу.

Ураховуючи винятково важливу роль жіноцтва в політичному, економічному, соціальному, історичному, культурному розвитку суспільства і держави та з метою забезпечення належної організації святкування кожного року, видається розпорядження Президента про відзначення Міжнародного жіночого дня: День Матері. Його започаткувала 1908 р. американка Енн Джервіс із Чикаго. Талановитий педагог, чуйна людина, вона була впевнена, що діти виростають порядними людьми й справжніми громадянами саме в тих родинях, де шанують матір. На Україну це свято прийшло 1929 року, коли Союз українок в Галичині організував урочистості, присвячені Матері. Протягом короткого часу свято набуло широкої популярності, адже благодатною основою для нього були давні традиції української культури, де одним із основних культів був культ Богині-Матері. У 1939 р. його було заборонено. У 1989 р. Союз українок поновив його святкування в Галичині і Києві. Нині цей день повертається в офіційний реєстр святкових днів. Цього дня матерів урочисто вітають, влаштовують вечори поезії, дитячі концерти, а у церкві правлять молебні на честь матерів (це свято співпадає з релігійним святом Жінок-Мироносиць).

1 червня Міжнародний день захисту дітей. По всіх містах і селищах в Україні відбуваються театралізовані концерти та вручення дітям подарунків.

Головним національним святом стає День Незалежності України, що

відзначається в кожному місті і селищі. Постанова “Про проголошення незалежності України” була схвалена Верховною Радою Української РСР 24 серпня 1991 року. У цей день відбуваються народні гуляння з мітингами, ярмарками, феєрверками, виступами професійних і самодіяльних митців, виставками декоративно-прикладного мистецтва та тощо.

14 жовтня став Днем українського козацтва. В Запоріжжі 06.06.2004. стартував фестиваль „Козацькому роду нема переводу”. Так називається і Всеукраїнський фестиваль козацького мистецтва, що був присвячений 350-річчю Переяславської ради і фінішував він у живописному місці біля заповідника „Кам’яні Могили” в Запорізькій області.

З 2005 року, з метою утвердження в Україні ідеалів свободи і демократії, виховання у громадян почуття національної гідності, враховуючи історичне значення революційних подій осені 2004 року, які засвідчили волелюбність Українського народу, його прагнення до свободи і демократичних цінностей, та на підтримку ініціатив, 19 листопада 2005 року вийшов Указ Президента України В.Ющенка установити в Україні День Свободи, який пропонується відзначати щорічно 22 листопада. По країні в цей день проходять мітинги.

День пам’яті жертв голодоморів і політичних репресій щорічно відзначається в Україні в четверту суботу листопада. 22 листопада 2005 року вийшов Указ Президента України В.Ющенка про започаткування традиції Дня пам’яті жертв голодоморів та політичних репресій, який відзначається 26 листопада, з покладанням траурних вінків з житніх і пшеничних колосків до пам’ятних знаків, місць поховань жертв голодоморів та політичних репресій, вшановуванням пам’яті загиблих хвилиною мовчання та запаленням свічок.

„Живе” обряд військової присяги молодих воїнів, що продовжує традиції українського ідеалу чоловіка-воїна. Кожного року молоді хлопці віком від 18 років проходять військову службу набираючись мужності та відваги.

25 січня – День студентів, або Тетянин день. Святкування „професійного дня” студентів мало традиції і ритуали – влаштовувалися урочисті акти з нагородженнями і промовами. 14 лютого – День святого Валентина (День усіх закоханих). Вважається, що саме в цей день — в день святого Валентина — повелося писати любовні записки – “валентинки”, і це стане запорукою вічного кохання. А ще влаштовуються весілля і вінчання. В Україні останніми роками складається новий обряд святкування Дня закоханих. Цього дня збираються разом кращі друзі, щоб разом відсвяткувати його в ігровій формі. Проте всі ці свята ще не мають своїх обрядів їх здійснення. Треба сподіватись – це справа майбутнього, справа народної творчості.

В сучасних умовах, коли Україна виходить із тривалого періоду бездержавності, нищення національної культури, дослідження народної

обрядовості стає особливо актуальним. Зокрема, і з'ясування історичної еволюції форм та змісту українських обрядів постає як важливе наукове завдання. В активі науковців значний доробок – детальні описи обрядових дійств, систематизованих за типами обрядів, ареалами, часовими інтервалами. Розроблено відповідний досить, повний категоріально-понятійний апарат. З'ясована функціональна динаміка обрядів у різних культурних контекстах. Ідентифікуючи обрядові групи з різними історичними періодами розвитку України, науковці здійснюють реконструкцію „духовного космосу” наших предків на тій або іншій часовій глибині.

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група мають свої традиції, звичаї, обряди та свята, становлення яких відбувалося протягом багатьох століть.

За винятком похоронних і поминальних, всі обряди є радісними й святковими подіями. Але обряд і свято – не одне і те ж. Свято включає в себе обряд чи обряди як необхідну складову частину, але до обряду не зводиться. Свято – більш широке явище. Воно включає і необрядові дії, котрі часто навіть переважають. Крім того, свято не має суворо установленної форми. Вона може значно видозмінюватися в залежності від творчості його учасників, самодіяльність яких не регламентована.

Якщо в обряді головним є особлива символічна дія, то у святі – безпосередній вираз почуттів, настроїв, переживань, у зв'язку з пам'ятними подіями в житті суспільства, колективу, сім'ї, особи.

Всі календарні свята українського народу носять суто християнський церковний характер.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Лекція

«Порядності і честі треба вчитися завжди»

Важливою для людської моральності є позитивна ціннісна орієнтація на благо, добро. Але важливо і те, що в суспільному житті людей, у вирі випадковостей, конфліктів, з котрими стикається людина у своєму безпосередньому існуванні, така позитивна ціннісна орієнтація не може бути збережена без елемента самопримусу, обов'язковості, вольового зусилля (що якраз і втілюється в уявленні про належне).

Слід зважити у повному розумінні слова. Можна чудового усвідомлювати, що чомусь, чого тепер немає, належить бути, що якісь зміни неодмінно

потрібні й т. ін. – і водночас самому нічого не робити для встановлення цього належного й обов'язкового порядку речей і навіть не відчувати необхідності такого власного втручання. Категорія обов'язку якраз і фіксує набуття загальним уявленням про належне форми конкретної вимоги, зверненої до людського суб'єкта відповідно до його становища в даний момент. Іншими словами, **обов'язок** – це усвідомлення належного, за якого здійснення належного стає для особи нагальним практичним завданням. Ще інакше: ми повинні відчувати свою суб'єктивну причетність до реалізації цього належного, усвідомлювати, що без власних цілеспрямованих зусиль воно, можливо, і не буде здійснене.

Так, можна широко переживати з приводу нинішнього стану природного середовища, шкодувати, що цей стан аж надто далекий від належного. Проте справді моральне усвідомлення цієї ситуації має місце тоді, коли ми починаємо розуміти, що спасіння природи потребує конкретних зусиль кожного з нас, коли дбайливе ставлення до довкілля набуває дієвості безпосередніх життєвих завдань людської особистості.

Людське життя відкрите для подібних конфліктів: саме тому дотримання морального обов'язку здатне переростати у справжній відповідальний вчинок, засвідчувати індивідуальність і силу волі людини, її здатність ризикувати заради власних переконань.

Відповідальність – етична категорія, яка означає усвідомлення індивідом (соц. групою, народом) свого обов'язку перед суспільством, людством. Якщо категорія обов'язку позначає надання уявленню про належні форми конкретного практичного завдання певного людського суб'єкта, то категорія відповідальності характеризує згаданого суб'єкта з точки зору виконання ним цього завдання. Якою мірою людина виконує свій обов'язок або ж якою мірою вона винна в його невиконанні – це і є питання про її моральну відповідальність.

Категорія відповідальності тісно пов'язана з уявленням про свободу людини. Очевидно, що не маючи свободи, людська особистість не була б у змозі відповідати за свої вчинки.

Щодо людини вважається, що їй притаманна свобода дії, свобода вибору, що вона здатна осмислено, з урахуванням можливих наслідків обирати той чи інший варіант поведінки – а тому має нести відповідальність за вчинене нею.

Категорія справедливості фіксує той належний порядок людського співжиття. Який і має бути встановлений внаслідок відповідального виконання свого обов'язку.

На відміну від вищеназваних категорій, категорія справедливості передбачає не просто оцінку того чи іншого явища (добро це чи зло тощо), а співвідношення кількох (двох або більше) моментів, між якими і належить встановити етичну відповідність. Так, справедливо, щоб гідну

вчинкові відповідає заслужена винагорода, злочину – кара, правам – обов'язки і т.п.

Важливою рисою справедливості є те, що «вектор» справедливості з ідейних і моральних висот спрямований безпосередньо в конкретику реального суспільного життя.

В реальному житті ми дотепер часто ставимося до інших людей так, як вони ставляться до нас (а не так, як ми б воліли, щоб до нас ставились), на образі відповідаємо образою, на неприязнь – неприязню. Проте цей факт людського існування, природним чином залишаючись у світі суцього, в сучасному цивілізованому світі вже не має відношення до світу належного, до нормативної структури моралі як такої.

Честь

Поняття «честь» визначається ставлення людини до самої себе, а також ставлення до неї суспільства як до представника певної людності, групи – соціальної, професійної, національної, статево-вікової, за тими чи іншими конкретними уподобаннями. Ви можете мати честь як робітник, майстер своєї справи, як вояк, як українець, росіянин, єврей, як юнак або дівчина, як мешканець Києва, як член певного клубу або ж партії тощо. В повазі, яку вона викликає до себе, кожен її член має свою частину. Звідси й тісний зв'язок поняття честі з поняттям репутації – загальної думки, яка складається в суспільстві щодо морального обличчя певної особи або колективу. Людина честі має піклуватися як про репутацію групи, до якої вона належить, так і про власну свою репутацію.

Історично поняття про честь виникає насамперед як відображення родової й станової диференціації людських спільнот: людина, згідно з первісними уявленнями про честь, не повинна робити того, що принижує гідність даного роду або стану.

Гідність

Основою відношення людини до світу є визнана суспільством значущість ряду предметів, що служать певними суспільними взірцями, мірами, вимогами, ідеалами. До цього ряду належать честь, совість, гідність та ін. Уявлення про гідність, честь, добро, совість, красу змінюються залежно від історичного часу, епохи, рівня розвитку, культури.

Поняттям «гідність» визначається ставлення людини до самої себе і суспільства до неї як до визнаної цінності. Цим поняттям позначається сукупність уявлень про самоцінність особи, її соціальну рівність з іншими людьми, за допомогою яких визначають конкретну міру суспільної цінності людини.

Уявлення про гідність виконують функцію регулятора людської поведінки: за будь-якої ситуації людина мусить поводитися так, щоб не втратити свого «обличчя».

Гідність сприяє усвідомленню людиною свого місця в суспільстві. Ідеалів,

допомагає збагнути сенс власного існування. Гідність безпосередньо виявляється через усвідомлення свого суспільного значення, яке переживається відповідними почуттями, на противагу переживанню соціальної пригніченості.

Отже, гідність – це високе почуття і глибоке усвідомлення людиною (людністю) власної самоповаги.

Совість

Поняття «совість» визначається почуття й усвідомлення людиною (людністю) відповідальності за свою поведінку, свої вчинки перед самим собою, людьми, суспільством.

Ця риса допомагає людині контролювати виконання своїх обов'язків перед суспільством і самою собою, що суспільством визначається як показник досконалості та самодостатності. Само оцінний характер совісті виявляється у почуття морального задоволення своїм вчинками або почутті сорому за них. Найявністю феномену совісті засвідчує певний рівень інтелектуальної досконалості особи, бо здатність перейматися думками та почуттями інших людей – це те, що існує лише як духовне, а не матеріальне.

Порядність – це почуття і усвідомлення людиною (людністю) причетності та відповідальності стосовно долі інших людей.

Критеріями порядності слугують суспільні норми оцінки людських дій.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Лекція

«Декларація прав людини – права і обов'язки кожного»

Вступ

1. Поняття та гарантії прав і свобод людини, основні етапи їх розвитку.
2. Міжнародна, європейська та національна системи захисту прав людини і основних свобод.
3. Роль Європейського суду з прав людини в механізмі захисту прав і свобод людини

Людство, що пройшло крізь бійню двох світових воєн, безлічі кривавих локальних конфліктів, пережило жорстокі диктатури, дійшло висновку, що не може бути миру і злагоди на Землі, не може бути організованого,

цивілізованого життя без поваги до людини, її прав, свобод і потреб. Людина, громадянин, індивід – має бути найважливішою цінністю будь-якого суспільства. Саме стан справ у сфері забезпечення прав і свобод особи, їх практичної реалізації є тим критерієм, за яким оцінюється рівень демократичного розвитку будь-якої держави і суспільства в цілому. На сьогоднішній день перед суспільством уже не стоїть колись гостра дилема - держава для людини чи людина для держави. Держава зобов'язана забезпечити громадянам можливості і умови плідно працювати, створити матеріальні та духовні багатства, а тим, хто потребує її допомоги, надати таку допомогу в повному обсязі. Міліція вже не є карально-контрольним органом, спрямованим на задоволення інтересів та потреб держави, на сьогодні вона є інструментом забезпечення прав і свобод кожної людини. Права людини - вища цінність, а їх дотримання і захист - обов'язок держави.

1. Поняття та гарантії прав і свобод людини, основні етапи їх розвитку. Права людини порівняно з правами громадянина пріоритетні. Адже права людини поширюються на всіх людей, які проживають у тій або іншій державі, а права громадянина — лише на тих осіб, які є громадянами певної країни. За своїм обсягом поняття свободи людини повно відображає принцип, закладений у ст. 19 Конституції України, згідно з яким людина має право робити все, за винятком того, що прямо заборонено чинним законодавством. Водночас свобода людини виходить за межі, врегульовані правом, і має виток у системі інших соціальних норм. У документах різних організацій (зокрема, міжнародних) та в національному законодавстві, у науковій та публіцистичній літературі часто вживається вираз “права і свободи людини”. Проте відмінність між правами і свободами як соціальними явищами, а також між відповідними поняттями (якщо не вважати їх тотожними) ще й донині однозначно не з'ясована навіть на загальнотеоретичному рівні. Права і свободи людини – це особливий тип договірних відносин між суспільством і індивідом, особою і державою, які фіксуються національними правовими системами. У взаємовідносинах держави і особистості існують складні взаємозалежності. Вони побудовані на системі взаємної відповідальності, де правам однієї сторони відповідають зобов'язання іншої і навпаки.

2. Міжнародна, європейська та національна системи захисту прав людини і основних свобод. Міжнародне співтовариство розробило і прийняло принципи та стандарти в галузі прав людини, які встановлюють верховенство загальнолюдських цінностей над усіма іншими. Вони мають значний вплив на формування національного законодавства.

Основоположні міжнародні документи в даній сфері втілили в собі найпрогресивніші ідеї, вироблені людством протягом багатьох століть. У них у юридичній формі закріплені головні гарантії гідного існування людини, захисту її прав і свобод.

Основними серед них є: Загальна декларація прав людини (1948 р.); Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.); Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.); Європейська конвенція про захист прав і фундаментальних свобод людини з протоколами (1950 р.), Європейська соціальна хартія (1966 р.) тощо. У зв'язку з тим, що права людини є цінністю вищого порядку і від рівня їх захисту і забезпечення в конкретній державі залежить багато в чому доля миру і безпеки, міжнародне співтовариство розробило певні механізми контролю за дотриманням прав людини. Після ратифікації Україною 17 липня 1997 р. даної Конвенції громадянин України отримав право на звернення до Європейського суду з прав людини для захисту своїх прав. Проте дотримання прав і свобод людини в нашій країні залишається досить гострою і злободенною проблемою.

3. Роль Європейського суду з прав людини в механізмі захисту прав і свобод людини. Практично всі юристи бували в залах судових засідань, однак навряд чи багато з юристів можуть похвалитися тим, що вони були в залі засідань міжнародної установи, про яку говорять зараз дуже часто, але, як правило, не сподіваючись на успіх. Судді в Європейському суді повинні бути високоморальними, мати кваліфікацію, або бути юристами з визнаним авторитетом. Кожних дев'ять років обираються нові судді. Судді не можуть бути переобрані. З квітня 2010 року суддею Європейського суду з прав людини є Ганна Юдківська. Засідання Європейського Суду проводяться в Палаці Прав Людини. Організація діяльності Суду, правила процедури, порядок реєстрації заяв, їх розгляд, прийняття рішень встановлені Конвенцією і Регламентом Суду. У склад Європейського Суду входять незалежні судді (на сьогоднішній день їх 41). Суд виносить своє рішення, керуючись нормами Конвенції і практикою використання своїх попередніх рішень. Це означає, що в Європейському Суді, на відміну від української кодифікаційної системи законодавства, діє прецедентна система. Під час розгляду кожної справи в засіданнях завжди має право брати участь суддя від держави, яка є стороною у спорі. Суд розглядає справи, які до них поступили, в комітетах, які складаються з трьох суддів, у Палатах, включаючих 7 суддів, і в Великій Палаті, яка нараховує в своєму складі 17 суддів. Первинний розгляд індивідуальних скарг починається в Комітетах, які вирішують питання прийнятності скарг на одноособовій основі. Якщо петиція визнана прийнятною, то таке рішення підлягає оскарженню. Якщо Комітет не зміг прийняти рішення одноособово, то питання з прийнятності скарги вирішується Палатою, яка розглядає справи по суті. У разі, коли заява визнається прийнятною, заявник повинен довести, що він вичерпав усі можливі національні засоби правового захисту в державі, де, як стверджується у заяві, відбулося порушення права. Заяву потрібно надсилати впродовж шести місяців після дати прийняття судом певної країни остаточного рішення. У випадку признання звернення прийнятним,

Суд може запропонувати: - Дружнє врегулювання; - Вирішити справу в відповідності власної процедури; - Як очікується, Європейський Суд після реформи буде розглядати справи протягом двох років. Велика Палата розглядає справи в трьох випадках, коли піднімаються серйозні питання тлумачення Конвенції чи Протоколів до неї, або є ймовірність того, що відповідь поставлене перед палатою питання протирічить раніше винесеному Судом рішення. Рішення про передачу справ у Велику Палату може бути прийнято на будь-якому етапі розгляду справи до винесення рішення по суті і при умові, якщо ні одна зі сторін у спорі не суперечить проти цього. Рішення Великої Палати являються остаточним. Видавши рішення, Комітет Ради Європи стежить за його належним виконанням. Країни-учасники вважають, що Європейський суд найсправедливіший, тому за останні роки кількість звертань почала стрімко зростати. Ще у 1981 до суду надійшло 400 звертань, з яких прийнятих було 7, а в 1999 році надійшло 20000 звертань і прийнятих з них було 4250. Європейський суд не є вищою інстанцією по відношенню до судової системи держави-учасниці Конвенції. Тому він не може скасувати рішення, винесене органом державної влади чи національним судом, не дає вказівок законодавцю, не здійснює абстрактний контроль національного законодавства або судової практики, не має права давати розпорядження про вжиття заходів, які мають юридичні наслідки.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Лекція

«Культура поведінки – основа життя у суспільстві»

Сутність людини, особливості його характеру, темпераменту, потреби, погляди, смаки, бажання проявляються в поведінці. Поведінка буває, умовно кажучи, двох видів: вербальна і реальна.

«Вербальна поведінка - наші висловлювання, думки, судження. Ми іноді не надаємо належного значення слів, сказаних нерідко в хвилину роздратування, втоми або просто мимохідь - в черзі, в магазині.

Реальна поведінка - це наші практичні дії і вчинки. У своїй поведінці ми зазвичай орієнтуємося на певні правила, керуємося тими або іншими моральними принципами, яким підкоряємо свої прагнення і вчинки. Однак

не завжди знання моральних норм, прийнятих у даному суспільстві, відповідає поведінці людини. Нерідкі випадки, коли люди знають моральні норми, але не виконують їх у своїй поведінці. Отже, наше поведінка зумовлена тими моральними нормами і принципами, які регулюють відносини людей у суспільстві ».

Відомо, що культура - це сукупність досягнень усього людства у виробничому, громадському, розумовому, естетичному і фізичному відношенні. Основою всякої культури є повага до особистості людини. «Культурна поведінка - це поведінка людини у відповідності з тими нормами, які виробило і яких дотримується дане суспільство. Це певні манери, прийняті способи спілкування, звернення до оточуючих, які як би підказують, як правильно і красиво поводитися в суспільстві, бути ввічливим і попереджувальним зі старшими, з жінками, розуміти, що пристойно робити в даній обстановці ».

Загальна культура передбачає певну начитаність людини, більш-менш широке коло інтересів і знань, зовнішню охайність, доброзичливість, емоційну стриманість і, головне, високу доброзичливість. Успіх у будь-якій справі немислимий без дотримання правил вербального етикету.

Етикет як історичне явище

Щоб не потрапити в безглузду ситуацію, треба знати правила хорошого тону. У старі часи їм міцно навчав Петро Великий. У 1709 р. він видав указ, згідно з яким підлягав покаранню кожен, хто вів себе «в порушення етикету».

Отже, знання ділового етикету, вміння культурно поводитися - основа підприємницького успіху.

«Етикет - явище історичне. Правила поведінки людей змінилися зі змінами умов життя суспільства, конкретного соціального середовища.

Етикет виник в період зародження абсолютних монархій. Дотримуватися певних правил поведінки, церемоніалу було необхідно для звеличення царствених персон: імператорів, королів, царів, князів, принців, герцогів і т.п., для закріплення ієрархії всередині самого класового суспільства. Від знання етикету, виконання його правил часто залежала не тільки кар'єра, але і життя людини. Так було в Давньому Єгипті, Китаї, Римі, Золотій Орді. Порушення етикету приводило до ворожнечі між племенами, народами і навіть до воєн ».

Діловий етикет і культура поведінки ділової людини

Етикет (від французького *etiquette*) означає встановлений порядок поведінки де-небудь.

Етикет - це зовнішня сторона людських взаємин, що склалися в даному суспільстві і підтримуваний їм порядок спілкування, прийняті ритуал і манера поведінки. Етикет входить в поняття культури поведінки, яке, однак, їм не вичерпується хоча б тому, що включає в себе не тільки стандартні, "етикетні", але й нестандартні форми поведінки, які

отримали в сучасному суспільстві досить широке поширення.

«Культура поведінки» - вчинки і форми спілкування людей, засновані на моральності, естетичний смак і дотриманні певних норм і правил.

Справжня культура поведінки є органічна єдність внутрішньої і зовнішньої культури людини, вміння знайти правильну лінію поведінки навіть в нестандартній, а часом і в екстремальній ситуації.

Діловий етикет включає точне дотримання правил культури поведінки, яка передбачає в першу чергу глибоку повагу людської особистості.

Правила етикету, одягнені в конкретні форми поведінки, вказують на єдність двох його сторін: морально-етичної та естетичної.

Перша сторона - його вираз моральної норми: попереджувальної турботи, поваги, захисту і т.д.

Друга сторона - естетична - свідчить про красу, витонченість форм поведінки. Наведу деякі поради і рекомендації.

Але крім правил культурної поведінки існує і професійний етикет. У житті завжди були і залишаться відносини, які забезпечують найвищу ефективність у виконанні професійних функцій. Учасники будь-якої взаємодії завжди намагаються зберегти найбільш оптимальні форми цієї взаємодії та правила поведінки.

Діловий етикет - результат тривалого відбору правил і форм найбільш доцільної поведінки, що сприяло успіху в ділових відносинах ». Перш за все слід пам'ятати, що діловий етикет включає точне дотримання правил культури поведінки, яка передбачає першу чергу глибоку повагу людської особистості.

Правила вербального етикету

«Культура поведінки в діловому спілкуванні неможлива без дотримання правил вербального (словесного, мовного) етикету, пов'язаного з формами і манерами мови, словниковим запасів, тобто зі всім стилем мови, прийнятим в спілкуванні даного кола ділових людей. Існує історично напрацьовані стереотипи мовного спілкування.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Лекція

«Еколого – економічні проблеми природи і людства»

Сьогодні під глобальними проблемами ми розуміємо характерні для сучасного етапу розвитку людства суперечності найвищого, планетарного, загальнолюдського рівня, що відображають найважливіші тенденції розвитку людської цивілізації. Маючи відношення не до окремих народів або регіонів світу, вони саме тому можуть успішно вирішуватися лише на шляху консолідації зусиль усіх народів і держав, світової спільноти як інтегральної єдності.

Отже, під глобальними проблемами треба розуміти сукупність життєво важливих проблем, від яких залежить соціальний прогрес людства.

Поняття “глобальні проблеми” в сучасному розумінні почали активно використовувати у 60-х роках ХХ ст., коли стало зрозумілим, що накопичення серйозних проблем та протиріч загрожує існуванню людства. Починається дослідження тих змін, які відбуваються в глобальній системі. Формується новий науковий напрям – глобалістика.

Найнебезпечнішими для людства є політичні проблеми:

- а) війни і миру та гонки озброєнь в глобальному масштабі;
- б) економічного і політичного протистояння Сходу і Заходу, Півночі і Півдня;
- в) вирішення регіональних і військово-політичних конфліктів в Європі, Азії та Африці. За своїм змістом чимало глобальних проблем мають ресурсноекологічний характер.

Майже одночасно людство почало відчувати такі кардинальні труднощі на шляху свого подальшого розвитку:

- 1) помітне виснаження природних ресурсів, які вже не можуть (або дуже скоро не зможуть) забезпечити звичні для суспільства темпи розширеного виробництва; принаймні, по багатьох видах речовинно-енергетичних ресурсів більш- менш видно цю межу;
- 2) пов’язані з деградацією природного довкілля, руйнування біогеоценозів, погіршенням умов існування всього живого.

Екологічні проблеми – це суперечності, що виникають у процесі взаємодії суспільства та природи внаслідок неконтрольованого антропогенного впливу. Екологічні проблеми зумовлені людською діяльністю, в процесі якої людина свідомо чи несвідомо порушувала наявні пропорції та рівновагу.

Під екологічною проблемою розуміють невідповідність природності життя людини та штучних умов існування, які вона створила. Витоки екологічних проблем –у функціональному розладі між цивілізацією та довкіллям, суспільством та природою.

Основною причиною виникнення глобальних екологічних проблем є нерациональне природокористування. Уже на початкових стадіях розвитку людства його діяльність у галузі мисливства і рибальства, а потім землеробства і тваринництва призвела до значного збідніння природних ресурсів. Були повністю знищені сотні видів великих тварин і морських організмів (мамонт, тур, стеллерова корова та ін.), перетворені в пустелі колись квітучі землі Північної Африки, Малої Азії, Індії; на величезних просторах змінена природна рослинність (особливо це стосується лісових біоценозів). У ХХ ст. загострилися проблеми мінеральних, енергетичних, земельних ресурсів, які через варварське їх використання вже не можуть забезпечувати потреб людства. Проблема збідніння природних ресурсів посилюється ще й тим, що слаборозвинені країни намагаються подолати свою економічну відсталість завдяки посиленій експлуатації природних ресурсів, що призводить до погіршення стану довкілля.

Сучасна екологічна криза характеризується комплексом проблем: зміна клімату внаслідок викидів парникових газів, зростання чисельності населення, виснаження природних ресурсів, недостатня кількість і забруднення прісної води, зникнення лісів та спустелення, зменшення біорізноманіття, ерозія ґрунтів, виснаження озонового шару у стратосфері, підвищення температури, урбанізація, поширення захворювань, пересихання річок тощо.

Нині простежується тенденція загострення цих проблем, що може призвести до переростання екологічної кризи в екологічну катастрофу. Глобальна екологічна криза, обумовлена антропогенним втручанням у природні процеси, представляє небезпеку для життя на Землі. Виникає питання: чи може вона бути подоланою? Більшість спеціалістів сьогодні відповідають на це питання позитивно. Вони відзначають, що вирішення даного завдання вимагає від людства грандіозних зусиль. Основна складність проблеми полягає в тому, що розвиток цивілізації зазвичай призведе до забруднення середовища проживання. І ось чому. Розвиток цивілізації передбачає зростання промислового і сільськогосподарського виробництва, розширення транспортних мереж і засобів пересування і, відповідно, значне зростання енергоозброєності людства. Розрахунки показують, що приріст народного господарства на планеті Земля повинен скласти сотні процентів, тому що сьогодні з 7 млрд. землян лише один живе в гідних умовах. Зауважимо також, що населення Землі постійно зростає і до середини XXI ст. може сягнути 10 млрд. осіб. Разом з цим слід взяти до уваги і той факт, що організація повністю безвідходних процесів неможлива.

Повна ліквідація будь-яких відходів призводить до збільшення вартості продукції і так до безкінечності. І ця закономірність справедлива для усіх видів промислової продукції. Розвиток електроенергетики також неминуче призводить до складних екологічних проблем. Сьогодні усім стало зрозумілим, що виробництво електроенергії на основі викопного палива, особливо вугілля, призводить до особливо важких забруднень повітряного басейну і поверхні Землі. Тому часто розглядають альтернативні і на перший погляд екологічно чисті джерела енергії: вітрову, сонячну, геотермальну, енергію морських припливів і т.п. На жаль, великомасштабне виробництво будь-якого виду енергії поєднується з виникненням не менш великих екологічних проблем. Наприклад, під час значного внеску вітроелектростанцій до паливноенергетичного балансу промислово розвинутої держави (сотні мільйонів тон умовного палива на рік) для виготовлення тисяч вітряних «коліс» і башт для їх встановлення доведеться приблизно у два рази збільшити виробництво алюмінію, отримання якого є одним з найбільш екологічно брудних процесів, виділити під станції, що будуються, величезні площі землі і, що найбільш важливо, доведеться дуже затримати, або й зупинити вітри, які тисячоліттями передавали тепло і

вологу, тобто порушити кліматичну рівновагу планети. Аналогічні або близькі до них проблеми виникають при великомасштабному використанні сонячної або інших джерел «дешевої» енергії.

В даний час глобальна екологічна криза включає чотири основні компоненти: кислотні дощі, парниковий ефект, забруднення атмосфери суперекотоксикантами і так звані озонові діри.

2. Глобальне потепління та його негативні наслідки. Постійне збільшення спалюваного органічного палива призводить до підвищення концентрації вуглекислого газу в атмосферному повітрі. У 1860 р. його вміст становив 0,027 %, на початку ХХ ст. - 0,029 %, сьогодні – 0,034%. За прогнозами, до середини ХХІ ст. його вміст подвоїться. Це призведе до різкого посилення оранжерейного (парникового, тепличного) ефекту. Парниковий ефект обумовлений нагріванням внутрішніх шарів атмосфери за рахунок поглинання «парниковими газами» (перш за все CO₂) основної інфрачервоної частини теплового опромінення поверхні Землі, яка нагрівається Сонцем. Цей ефект може призвести до суттєвої зміни клімату, яка може мати непередбачувані наслідки. Моделювання на ЕОМ показало, що до цього часу середня температура на планеті підвищилася на 2 - 4 °С, у помірних широтах на 10 - 15, і в Арктиці на 15 - 20. У Львові середня температура січня – 5 °С буде сягати +5 – +10 °С, температура липня - +18 °С і навіть може зрости до +28 - 33 °С. Що чекає людство, якщо опадів буде лише 100 - 200 мм на рік, до того ж кислотних? Виникають ще дві не менш небезпечні проблеми: потепління в Арктиці і Антарктиці призведе до швидкого танення льодовиків. Якщо їх об'єм зменшиться на 50 %, то рівень Світового океану підніметься на 25 - 35 м. Багато прибережних міст буде затоплено водою. Перебудова клімату супроводжуватиметься зміною погодних умов, які навіть важко передбачити. Справжнім екологічним катаклізмом на планеті стала посуха в Африці, де пустеля наближається на савану із швидкістю 50 км на рік, замість 1 км в минулому. Основні джерела «додаткового» вуглекислого газу – це печі теплових електростанцій, автомобільні двигуни, лісові пожари, тобто джерела, які так чи інакше пов'язані з техногенною діяльністю людини. Наступний компонент глобальної екологічної кризи – забруднення поверхні Землі суперекотоксикантами, до яких відносяться хлордіоксини, поліхлорувальні біфеніли, поліциклічні ароматичні вуглеводні, деякі важкі метали (в першу чергу свинець, ртуть і кадмій), а також довгоживучі радіонукліди. Усі ці забруднювачі є ксенобіотиками і потрапляють в навколишнє середовище в результаті аварій на хімічних виробництвах, неповного згоряння палива в автомобільних двигунах, неефективного очищення стічних вод, катастроф на ядерних реакторах і навіть згоряння полімерних виробів у вогнищах на городніх ділянках. Суперекотоксиканти відповідальні за чисельні хвороби, алергії, підвищену смертність, порушення генетичного апарату людини і тварин.

3. Кислотні дощі, смоги та екологічні проблеми озонного екрану.

Кислотні дощі – це атмосферні опади, рН яких нижча ніж 5,5. Закислення осадів відбувається внаслідок потрапляння в атмосферу оксидів сірки та азоту.

Кислотні дощі стали дуже поширеним явищем, окрім того ж вони можуть випадати на відстані багатьох сотень і тисяч кілометрів від джерела первісного викидання речовини. Кислотні дощі призвели до закислення природного середовища на великих територіях Європи та Північної Америки. Тут показник кислотності опадів рН=4,5, тоді як його звичайне значення 5,6-5,7. Теперішні опади за кислотністю відрізняються від попередніх (як столовий оцет і кисле виноградне вино). Джерела SO₂ в основному зв'язані з процесами згоряння кам'яного вугілля, нафти і природного газу, які містять у своєму складі сіркоорганічні сполуки. Частина SO₂ в результаті фотохімічного окислення в атмосфері перетворюється на сірчаний ангідрид SO₃. Важливим джерелом SO₂ є кольорова металургія: виробництво міді, нікелю, кобальту, цинку та інших металів на стадії обпалювання сульфідів. Оксиди азоту – попередники азотної кислоти – потрапляють в атмосферу головним чином у складі димових газів котлів теплових електростанцій і викидів двигунів внутрішнього згоряння. За високих температур, які виникають у цих пристроях, азот повітря частково окислюється, даючи суміш моно- і діоксиду азоту. Кислотні опади (їхня рН іноді сягає 2,5) згубно діють на біоту, технічні споруди, витвори мистецтва. Чітко встановлено, що під дією кислотних дощів і снігів тільки за 1955–1985 рр. сильно знизився водневий показник тисяч озер Європи і Північної Америки. А це, у свою чергу, призвело до різкого збіднення їхньої фауни і загибелі багатьох видів організмів. Кислотні опади викликають деградацію лісів: у Північній Європі від них постраждало приблизно 50 % дерев. За зниження рН різко підсилюється ерозія ґрунту і збільшується рухливість токсичних металів. Кислотні дощі залишають на листях дерев чорні плями від опіків, закислюють озера і ґрунти, змінюють їхній хімічний склад. Так, за останні десять років у Швеції з 90 тис. озер закислено 20 тис., у Канаді - 50 тис. Близько половини озер у Норвегії мертві, там загинула риба (тут рН=5). Серйозно уражені кислотними дощами приблизно 1 млн га вічнозелених лісів у Центральній Європі, понад 100 тис. га гинуть. Кислотні опади посилюють корозію різних матеріалів і конструкцій. Особливо небезпечні вони для унікальних історичних пам'яток, зокрема мармурових. Процес закислення опадів триває. Виникає питання: чи є цьому межа? Розрахунки показують, що при сталих концентраціях оксиду сірки 80 мкг/куб. м і оксидів азоту 50 мкг/куб. м, що відповідають гранично допустимим концентраціям цих речовин у більшості промислово розвинених країнах, рН опадів становить 2.7 (що іноді спостерігається). Якби такі дощі випадали постійно, то все живе загинуло б. Очевидно, це і є межа закислення. Хімічні реакції, які відбуваються в повітрі, призводять до

виникнення димних туманів – смогів. Смоги виникають за таких умов: по-перше, за великої кількості пилу і газів, які міста викидають у повітря, по-друге, при довгому існуванні антициклонних умов погоди, коли забруднювані нагромаджуються в приземному шарі атмосфери. Смоги бувають декількох типів. Найбільше вивчений вологий смог. Він властивий для країн з морським кліматом, де дуже часті тумани і (висока вологість повітря. За чотири дні Лондонського смогу в 1952 р. загинуло понад 4 тис. осіб. Сухий, або лос-анджелеського типу, смог відрізняється від вологого смогу своїми властивостями. Клімат в Лос-Анджелесі (США) сухий, тому смог тут утворює не туман, а синювату димку. Американець Луїс Батони у книзі “Чисте небо” писав: “Одне з двох, або люди зроблять так, що буде в повітрі менше диму, або дим зробить так, то на Землі стане менше людей”. Третій вид смогу – льодяний смог або смог аляскінського типу. Він виникає в Арктиці і Субарктиці за низьких температурах в антициклоні. Смоги характерні для таких міст, які розміщені в гірських котловинах, де застоюється повітря, наприклад, в Лос-Анджелесі, Нью-Йорку, Чикаго, Токіо, Мілані. Промислові викиди в атмосферу порушують озоновий шар, який немов щит прикриває Землю від сильного ультрафіолетового опромінення. Озоновий шар, розміщений на висоті 25 плюс-мінус 5 км, як відомо, поглинає небезпечно для усіх живих організмів біологічно активне ультрафіолетове випромінювання Сонця (довжина хвилі 240-260 нм). Десять років тому було виявлено різке зменшення озону над Антарктидою – так звану “озонову дірку”. Випромінювання із супутників показують, що вміст озону над Антарктидою дедалі зменшується, а межі “озонової дірки” розширюються. “Озонова дірка” існує не постійно, а близько місяця на рік, зазвичай у жовтні. Вона розширюється в бік Австралії, Південної Америки й Африки, що викликає тривогу. У грудні 1986 р. щодо цього було проведено міжнародний семінар метеорологів і геофізиків. Демонстрували наукові фільми, які показали, що “озонова дірка” - це гігантський атмосферний вихор, який циркулює проти годинникової стрілки.

Щодо причин цього явища є три припущення:

1. Його спричинюють оксиди азоту, які вступають в реакцію з озоном.
2. Можливі реакції антропогенного хлору з озоном.
3. Антропогенні фреони реагують з озоном. Фреон - 12, фреон - 11 містять вуглець, фтор і хлор. Вони містяться в наших холодильниках, балонах з лаком, дезодорантах і під впливом ультрафіолетового проміння розкладаються, а молекулярний хлор руйнує озон каталітично. Якщо викиди фреону в атмосферу не припинити, то кількість озону 2000 р. зменшиться на 10 %. Різко зросте ультрафіолетове опромінення, помітно збільшиться захворювань на рак шкіри у людей і тварин.

4. Забруднення Світового океану. Господарська діяльність людини призвела до інтенсивного й швидкого забруднення Світового океану та знищення найбільшої водної екосистеми. Загалом за останні два

десятиріччя кількість живих організмів в Океані зменшилась учетверо. За останні десять років 70 % нерестилищ Океану стали непридатними для виживання мальків, багато цінних промислових риб (перуанський анчоус, каліфорнійська сардина, тріска, скумбрія, оселедці, морські окуні) або зовсім знищені, або на межі знищення. За останнє тридцятиріччя стан вод Світового океану значно погіршився. Його поверхня вкрита нафтою, шматками асфальту, пластиковим пакувальним матеріалом та іграшками, пляшками та іншим сміттям, яке багато років не розкладається у воді. До найбільш шкідливих забруднювачів Світового океану належить нафта та нафтопродукти. На шельфі видобувається майже 30 % всієї нафти, сотні мільйонів тонн її перевозять морським шляхом, на якому щорічно губиться не менше 1 % нафти, тобто 5–10 млн т. Особливу небезпеку викликають випадки транспортних аварій великих танкерів. В 1968 р. із *Торріканйону* в Ла-Манші вилилося 119 тис. т нафти, відомі катастрофи на морських промислах поблизу Каліфорнії, у Північному морі, в Мексиканській та Персидській затоках. Жертвами нафтового забруднення щорічно стають багато птахів, планктон, нектон, морські звірі. Нафтова плівка трапляється навіть в антарктичних водах, де від неї гинуть тюлені і пінгвіни. Нафта пошкодила багато Європейських курортів світового значення. Нині діє міжнародна конвенція щодо запобігання забруднення морських просторів нафтою, яку підписали найбільші морські держави. Згідно з конвенцією, всі морські райони в межах 50 миль від берега є забороненими зонами, де можна вилити нафту в море. Велику небезпеку Світового океану становить забруднення радіоактивними речовинами, внаслідок випробування термоядерної зброї, захоронення радіоактивних відходів, роботи ядерних реакторів на військових підводних човнах і криголамах. Радіоактивність планктону може бути в 1 000 разів вищою за воду, а радіоактивність деяких риб вище навіть в 50 тис. разів, ніж в ланцюгу живлення. Важкі метали належать до найрозповсюдженіших і дуже токсичних забруднювальних речовин. Для морських екосистем найбільш небезпечними є ртуть, свинець і кадмій. Щороку в Світовий океан з різних джерел потрапляють понад 4 млн т летких органічних сполук (дихлоретан, фреон та ін.), близько 120 тис. т хлорованих вуглеводнів (бензилгексахлорид, поліхлоровані біфеніли та ін.), більше 300 тис. т свинцю, понад 5 тис. т ртуті, більше 10 тис. т кадмію. Крім повітряного перенесення і забруднення, внаслідок судноплавства та робіт на шельфі, велика кількість забруднювальних речовин виноситься річковим стоком, куди скидається близько 600 млрд т промислових і побутових стоків. На розбавлення стічних вод витрачається 40 % об'єму світових ресурсів річкового стоку. Об'єм цих стічних вод обчислюється багатьма тисячами кубокілометрів і становить для різних морів від 0,1 до 20 % і більше об'єму річкового стоку, що в них впадають. За даними через промислові стоки у природному виносі річок подвоюється кількість ртуті,

у 12–13 разів більша кількість свинцю, міді, цинку, у 30 разів більша кількість сурми. За даними ЮНЕСКО, щороку з водами річок у море потрапляють понад 320 млн т заліза, 2,3 млн т свинцю, 6,5 млн т фосфору. Крім того, річки несуть, величезну кількість нафтопродуктів, пестицидів, синтетичних засобів та інших забруднювальних речовин. Спостереження за забрудненням води деяких річок індустріальних районів засвідчують, що процеси самоочищення забезпечують руйнування і нейтралізацію лише третини забруднення. Все інше потрапляє в прибережну зону моря. За глобальними оцінками, внаслідок забруднення за останні тридцять років інтенсивність життя в морях і океанах знизилось на 30 %, а щорічна продукція нектону (плаваючого життя), в тому числі промислових риб – не менш ніж на 20 млн т. Господарська діяльність людини призвела до інтенсивного й швидкого забруднення Світового океану та знищення найбільшої водної системи. Загалом за останні два десятиріччя кількість живих організмів в Океані зменшилась учетверо. За останні десять років 70 % нерестилищ Океану стали непридатними для виживання мальків, багато видів цінних промислових риб (перуанський анчоус, каліфорнійська сардина, тріска, скумбрія, оселедці, морські окуні) або зовсім знищені, або на межі цього. Одних тільки дельфінів гине 250 тис., акул – 100–150 тис. щороку. Кити перебувають під загрозою вимирання. Сьогодні проблема захисту вод Світового океану стала однією із найактуальніших, адже стосується всіх країн світу. Через це в ООН розроблено і ухвалено кілька важливих угод, що регулюють рибальство, судноплавство, добування корисних копалин з морських родовищ. У 1982 р. більшість країн світу підписали відому угоду «Хартію морів». Також створюється міжнародна служба моніторингу для постійного спостереження за станом Світового океану.

5. Урбанізація та її наслідки. Урбанізація (від лат. urbanos - міський) - процес зростання міст і міського населення та підвищення їх ролі в соціально-економічному й культурному житті суспільства. Способи виникнення міст в історії людства були різними. Сучасний побут людини, її житло насичені різноманітними джерелами небезпеки, які характерні і для виробничого середовища. Найбільш інтенсивно вони проявляються на урбанізованих територіях - у містах, селищах. В результаті виникли урбоекологічні проблеми. Це - збільшення народонаселення на планеті - в середньому на 2% за рік. Для порівняння: у 1800 році в містах мешкало 3% населення планети, у 1900 - вже 13,6, 1950 р. - 30%, 1970 р. - 40, в 1980 р. - 44%, 2000 р. близько 65%. З 1750 до 1900 рр. чисельність населення на планеті збільшилася в 2 рази, а видобуток енергетичних ресурсів - у 10 разів. З 1900 рр. до 1970 років чисельність населення зростає ще у 2 рази, а видобуток енергії - в 13 разів. Отже, темпи росту отримання енергії значно випереджають зростання народонаселення. Міста виникали як сумісні поселення ремісників, що полегшувало їх виробничу діяльність, як центри торгівлі, як військові укріплення (фортеці). Проявився процес урбанізації і

в Україні. Тільки за останні 30 років частка міського населення в Україні зросла в 2,2 рази та становила на кінець ХХ ст. близько 70% загальної чисельності населення. До 1918 р. країна була аграрною і в містах проживало 18% населення. Інтенсивна урбанізація в Україні розпочалася в 1926-1939 рр., коли було взято курс на індустріалізацію народного господарства. За ці 13 років чисельність міського населення зросла в 2,4 рази. За 1940-1970 рр. вона зростала вже значно нижчими темпами, бо за 30 років вона збільшилось в 1,9 рази. З середини 50-х рр. ХХ ст. почався новий етап інтенсивного зростання кількості міст і чисельності міського населення в Україні. За кількістю великих міст (з населенням понад 100 тис.) наша держава тепер посідає одне з провідних місць серед країн світу, таких міст в Україні - 61. Це всі обласні центри, а також такі міста, як Бердянськ, Керч, Макіївка, Мелітополь та інші. В Україні 5 міст з мільйонним населенням: Київ, Дніпропетровськ, Одеса, Донецьк, Харків та 3 міста, що наближаються до мільйонників: Запоріжжя, Львів, Кривий Ріг. В останні 30 років для Києва характерним був інтенсивний демографічний розвиток: чисельність його населення зросла майже у 2,5 рази. Сучасне місто надає своїм жителям багато переваг економічного, соціального характеру, а саме: наявність місць роботи та можливість вибору роботи; зосередження закладів науки та культури; надання висококваліфікованої медичної допомоги; можливість створювати кращі житлові та соціально-побутові умови життя; розвиток міжнародної та регіональної культури. У величезних містах виникають процеси, які є предметом вивчення урбоекології, до складу якої входять медична, інженерна, технічна, архітектурна, будівельна екологія. Ці науки вивчають зв'язки, сукупності процесів, що обумовлюють результати, які впливають на мешканців, природу міст. Головне завдання урбоекології, - знайти шляхи, що пом'якшують негативні явища процесу урбанізації - хімічне, фізичне, фізико-хімічне, біологічне забруднення життєвого середовища. Дію їх наслідків можна зменшити до певної межі, якщо при будівництві міст враховувати особливості клімату (роза вітрів, температура, вологість, освітленість), рельєфу, розміщення функціональних зон міста - промислової, житлової (селітебної), рекреаційної, суспільної, використовувати відносно екологічно чисті засоби пересування. При проектуванні нових і реконструкції існуючих міст треба передбачати максимальне збереження і використання існуючих зелених насаджень, а не вирубувати їх. У загальному балансі територія парків, садів і скверів повинна складати не менше 70%. Відомо, що якість повітряних мас значно поліпшується, якщо вони проходять над лісопарками і парками, якщо їх площа складає 600-1000 га. При цьому кількість зважених домішок знижується на 10- 40%, що приводить до підвищення інтенсивності ультрафіолетової радіації на 15-25%, сприяючи зменшенню патогенної мікрофлори. Важлива властивість насаджень - іонізація повітря, що

впливає на стан здоров'я людини. Кращими іонізаторами повітря є змішані хвойно-листяні насадження. Соснові насадження тільки в зрілому віці впливають на його іонізацію, тому що внаслідок виділення молодими рослинами випаровувань скипидару концентрація легких іонів в атмосфері знижується. Іонізація лісового повітря в 2-3 рази вище у порівнянні з морським і в 5- 10 разів - з атмосферою міст. Тому лісові насадження, що утворюють зелений пояс навколо міст, роблять значний позитивний вплив на оздоровлення міського середовища, зокрема збагачують повітряний басейн легкими іонами. Найбільше сприяють підвищенню концентрації легких іонів у повітрі акація біла, береза карельська, тополя срібляста, чорна та японська, дуб червоний та звичайний, верба біла та плакуча, клен сріблястий та червоний, модрина сибірська, ялиця сибірська, горобина звичайна, бузок звичайний. У великих індустріальних центрах, де створюється найбільша загроза санітарному стану повітряного басейну, для оздоровлення міського середовища в околицях заводів рекомендується висаджувати клен американський, вербу білу, тополю канадську, жостер ламкий, ялівець козацький та вірджинський, дуб звичайний, бузину червону. Тополя бальзамічна є найкращим санітаром в зоні сильної постійної загазованості. Ефективно поглинають шкідливі гази липа дрібнолиста, ясен, бузок і жимолость. Якщо концентрація шкідливих газів перевищує гранично допустимі норми, то клітини рослин руйнуються і це призводить до гноблення росту і розвитку, а іноді і до загибелі рослин. Для міського ландшафту важливим є наявність іонів, що містяться в повітрі, - аероіонів з позитивними чи негативними зарядами і різними масами. Найбільш сприятливий вплив на навколишнє середовище від легких негативних іонів. Молекули диму, водного пилу, пару, що забруднюють повітря, несуть, як правило позитивні заряди. Кількість легких іонів в одному куб. дециметрі повітря над лісами складає 2000-3000, у міському парку - 800, в промисловому районі -200-400, в закритому багатолюдному приміщенні - 25- 100. Незважаючи на переваги міського життя, міське середовище для людей є штучним і відірваним від природного, в якому тисячоліттями проходило їх життя. Штучне міське середовище шкідливо впливає на здоров'я населення через забруднення атмосферного повітря, дефіцит сонячного проміння, якість питної води, а також скупченість населення, недостатність зелених насаджень тощо. Небезпеку для здоров'я людей у місті становлять шумові, вібраційні навантаження, транспортні проблеми, вплив електричних, магнітних, електромагнітних, іонізуючих випромінювань. Тому в міському середовищі треба всіма засобами відтворювати природні умови за рахунок озеленення, штучних водоймищ, запобігати забрудненню повітря; водних ресурсів, ґрунтів, збільшуючи "життєвий" простір. Такі "переваги" міського життя сприяють виникненню хвороб та їх швидкому розповсюдженню з-за високої щільності населення.

Через це збільшується захворюваність та смертність населення, формуються патології у дітей.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Лекція

«Людина серед людей» У найзагальнішому розумінні термін "людина" вказує на належність до людського роду - вищої сходинки живої природи на нашій планеті.

Що ж таке життя? Є багато різних визначень поняття "життя".

У загальному розумінні життя є особливою формою існування і руху матерії, вищою по відношенню до фізичної чи хімічної форми, способом існування білкових тіл, суттєвим моментом якого є постійний обмін з їх зовнішнім середовищем.

Життя - це особлива форма руху матерії зі специфічним обміном речовин, самовідновленням, системним управлінням, саморозвитком, фізичною і функціональною дискретністю живих істот і їх суспільних конгломератів.

З цього досить складного визначення виведемо головне: життя можна розглядати як послідовний, упорядкований обмін речовин і енергії.

Людина як біологічний вид має:

- характерні тілесні ознаки (прямоходіння, руки пристосовані до праці тощо);
- високорозвинений мозок, здатний відобразити світ у поняттях і перетворювати його відповідно до своїх потреб, інтересів, ідеалів;
- свідомість як здатність до пізнання сутності як зовнішнього світу, так і своєї особистої природи;
- мислення та мова, які з'явилися в результаті трудової суспільної діяльності.

Найхарактернішою ознакою людини є свідомість. Свідомість не тільки в плані осмислення життєвої ситуації й пізнання навколишньої дійсності - такий рівень свідомості властивий навіть тваринному світу, - а з погляду здатності розмірковувати над зовнішніми обставинами, над своїми зв'язками з ними й з іншими людьми, заглиблюватись в себе, щоб досягти злагоди з собою, з метою усвідомлення сенсу власного буття у світі.

Людська здатність самозаглиблення має діяльний суспільний характер. Про людський характер життєдіяльності можна говорити з того моменту, коли людиноподібна істота виготовила перше знаряддя праці. Саме з цього почалася розбудова людиною власного світу - соціального.

Зміст і характер людського життя визначається способом людської діяльності, головними чинниками якого є засоби виробництва та спілкування.

Соціум - це особливий спосіб життя особливих істот - людей.

1. Діяльність людини, потреби людини

Діяльність - це специфічний спосіб ставлення людини до світу. Вона поєднує біологічну, соціальну та духовно-культурну сутність людини. Діяльність постає як засіб перетворення природи на предмети споживання, творіння культури.

Характерні ознаки діяльності людини:

- вона діє під впливом тих чи інших мотивів для задоволення певної потреби;
- вона існує завдяки взаємодії з навколишнім середовищем (інші люди, предмети; природа тощо);
- обмінюється інформацією з іншими людьми, тобто бере участь у спілкуванні;

- з самого початку життя людина грається, вчиться, а далі - працює;
- саме завдяки діям, взаємодіям набуває певного досвіду;
- відчуває вплив умов ужиття як на рівні оточення (мікро-середовище), так і на рівні суспільства (макросередовище);
- діяльність має ціле усвідомлений і цілеспрямований характер.

На основі того, що людська діяльність являє собою систему усвідомлених цілеспрямованих дій, що передбачає зміну або перетворення навколишнього світу можна сформулювати таке визначення:

Діяльність - це активна взаємодія людини з навколишнім середовищем, завдяки чому вона досягає свідомо поставленої мети, яка виникла внаслідок прояву у неї певної потреби.

Потреби - це нужда, необхідність для людини того, що забезпечує її . Однією зі специфічних форм діяльності є праця. Праця це процес, що відбувається між людиною і природою. Перетворюючи природу, людина перетворює і себе. У процесі праці розвиваються здібності людини, а також мислення, чуттєве сприйняття світу.

Праця - це цілеспрямована діяльність людини, в процесі якої вона впливає на природу і використовує її з метою виробництва матеріальних благ, необхідних для задоволення своїх потреб.

Особистість - це міра цілісності людини, що включає в себе усю множину взаємопов'язаних характеристик і елементів.

Головною підсумковою властивістю особистості виступає світогляд.

Особливим компонентом особистості є її моральність.

Мета життя людини розвивається в різноманітних видах діяльності - в праці, вихованні, сімейному житті, захопленні наукою, літературою і мистецтвом, в активній суспільній діяльності тощо. При цьому праця - не самоціль, а реальна основа створення об'єктивних умов для того, щоб кожна людина могла проявити себе, розгорнути свої здібності, виявити таланти.

Кожна людина живе серед людей, вона пов'язана з ними тисячами різноманітних зв'язків. Універсальною формою взаємозв'язку між людьми є спілкування. Саме завдяки йому людина стає людиною, може узгоджувати свої дії з діями інших людей, пізнавати їх й саме у цьому вона може найповніше виразити свій внутрішній світ, свою сутність. Разом з тим спілкування - це надзвичайно складна царина людського життя. Тому, щоб воно приносило не тільки користь, а й радість, робило людей більш щасливими, кожна людина повинна вчитися спілкуванню, оволодівати його культурою й мистецтвом.

Серед відносин, що складаються поміж людьми в процесі їхньої спільної діяльності й спілкування, особливе значення для людини мають

міжособистісні стосунки. В них найповніше розкриваються всі аспекти людського єства, можуть бути передані найтонші відтінки людських настроїв, почуттів, думок. Саме вступаючи в них, ми можемо повною мірою відчути магічну силу й тепло людських взаємовідносин, які особливо яскраво виявляються у таких здобутках людської культури, як товаришування, дружба, любов.

Однією з найвищих цінностей у людському житті є сім'я. Вона є тією ланкою, завдяки якій здійснюється безпосередній зв'язок генерацій, забезпечуються послідовність та єдність розвитку родини, народу, людства. У сім'ї насамперед людина знаходить підтримку й розуміння, вчиться вимовляти своє перше святе слово "мамо", яке відкриває їй шлях до всього найціннішого, що є в людському житті, пізнає незрівнянну радість подружньої й батьківської любові. Тому від того, якою буде наша сім'я, величезною мірою залежить щастя або нещастя не тільки наше, але й найближчих і найдорожчих нам людей.

Кожне суспільство складається з великої кількості різноманітних об'єднань і груп. І кожна людина, завдяки багатогранності своєї життєдіяльності, включена водночас у багато з них. Належність до тієї чи тієї групи певною мірою накладає свій відбиток на особистість, її властивості. Але ще більше значення має те, що належно під відносин, які існують у групі, до якої наложити людини, може складатися її життя. Тому кожен а нас повинен прагнути того, щоб не тільки розуміти й аналізувати групові відносини, але й уміти змінювати та вдосконалювати їх.

Живучи в суспільстві, людина завдячує йому всім. Тому її обов'язок як громадянина полягає не тільки в тому, щоб узгоджувати свої дії з існуючими у ньому нормами ті законами, але й у тому, щоб намагатися цими діями принести користь суспільству, зробити його кращим, ніж воно є. Бути справжнім громадянином, займати чітку громадянську позицію - це ще одна важлива грань людської особистості, без якої вона була б неповною.

3. Людина і світ – особливості співіснування

Людина, світ – це настільки широкі поняття, що охоплюють собою все у Всесвіті. У взаємодії людини і світу, мікро- і макрокосму протікають процеси життя і криється сама таємниця буття.

Кожна жива істота має своє місце і свою роль на Землі, слугуючи своєрідним гвинтиком у біосфері та екосистемі планети. Щодо місця людини, то визначити його неможливо.

Висновок. Зміст і характер людського життя визначається способом людської діяльності, головними чинниками якого є засоби виробництва та спілкування.

Якщо тварина живе в природі, то людина - в соціумі. Соціум - це особливий спосіб життя особливих істот - людей.

Діяльність - це специфічний спосіб ставлення людини до світу. Вона поєднує біологічну, соціальну та духовно-культурну сутність людини. Діяльність постає як засіб перетворення природи на предмети споживання, творіння культури.

Людина являє собою цілісну єдність біологічного, психічного і соціального рівня. При цьому людський індивід - це не проста арифметична сума біологічного, психічного і соціального, а їх інтегральна єдність, яка є основою до виникнення нового якісного ступеня - особистості.

Всі ми живемо в суспільстві. Все життя ми шукаємо своє місце. Деякі, отримують задоволення від своєї спеціальності, гроші ідуть як хвіст комети. Але для того, щоб знайти своє місце, потрібно залишити в спокої самонавіяність, сісти на березі річки, і заглибившись в себе, віднайти саме своє призначення. Якщо це вдається, ти на коні, якщо ні – ти страждаєш, не відчуваєш самореалізації.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Бесіда

«Моральні цінності в повсякденному житті людини»

Моральні цінності – це стандарти, які допомагають людині визначати правильне й неправильне, хороше і погане. Це розуміння необхідне для того, щоб приймати чесні і справедливі рішення в повсякденному житті.

Моральний розвиток – це важливий процес, який повинен починатися ще в ранньому дитинстві. Дотримуючись моральних цінностей, діти можуть формувати хороший характер і позитивні особистісні якості.

1. Моральні цінності допомагають сформувати позитивні риси характеру: співчуття, повагу, доброту, смиренність тощо.

2. Моральні цінності допомагають розрізнити правильне і неправильне, хороше і погане. У кінцевому підсумку це сприяє розвитку раціонального мислення і об'єктивного судження про навколишній світ.

3. Моральні цінності формують точку зору, систему взаємин і переконань з приводу різних аспектів життя.

4. Моральні цінності підвищують упевненість в собі і допомагають їй залишатися позитивною навіть у важких ситуаціях.

5. Моральні цінності дозволяють направляти свою енергію в правильне русло.

Розглянемо основні моральні цінності.

1. Подяка

Подяка – це готовність висловлювати свою вдячність за те, що у вас є. Подяка починається з почуття задоволеності. Навчіть дитину бути вдячним за те, що є в її житті. Розкажіть їй, що не можна нічого і нікого приймати як належне.

2. Чесність

З раннього дитинства діти знають з книг, що завжди потрібно бути чесними. Але щоб дізнатися справжнє значення чесності, потрібно застосовувати її в житті. Людина тільки тоді зможе розвинути в собі чесність, якщо буде чесною з батьками, вчителями та іншими людьми.

3. Співчуття

Співчуття – це здатність людини розуміти проблеми й почуття іншої людини. Це здатність ставити себе на місце іншої людини.

4. Співпереживання

Співпереживання – це почуття любові і турботи, які людина відчуває стосовно інших. Це більш глибоке почуття, ніж співчуття, оскільки ви не тільки розумієте почуття іншої людини, але і прагнете допомогти їй з її проблемами.

5. Співпраця

Співпраця – це надання допомоги іншим людям для досягнення мети, яка часто буває взаємною.

6. Повага

Дитина з раннього віку повинна навчитися поважати людей, незалежно від їх віку, соціального статусу, релігії, національності, переконань і поглядів. Коли дитина виростає, повага стає важливим кроком до розвитку здорових соціальних і професійних відносин. Ввічлива розмова з офіціантом або таксистом – це хороший приклад, який ви можете подати своїй дитині.

7. Рівність

Рівність – це невід'ємна частина справедливості.

8. Справедливість

Почуття справедливості дозволяє людині протистояти поведінці й поглядам, які вона вважає несправедливими. Також людина може робити правильний вибір у різних ситуаціях.

9. Мужність

Мужність – це готовність до непростих рішень у складних ситуаціях. Почуття мужності дає дитині можливість робити правильні вчинки

10. Схвалення

Схвалення – це здатність приймати точку зору іншої людини. Схвалення розширює кругозір і допомагає поглянути на ситуацію по-іншому.

11. Щедрість

Ця риса особливо важлива для того, щоб людина стала доброю і соціально відповідальною. Щедра людина готова приділяти свій час і допомагати іншим без бажання отримати щось натомість.

12. Відповідальність

13. Наполегливість

Наполегливість – це докладання зусиль для досягнення поставленої мети.

14. Самоконтроль

Самоконтроль – важлива риса, яка допомагає керувати своїми думками, словами, діями й емоціями.

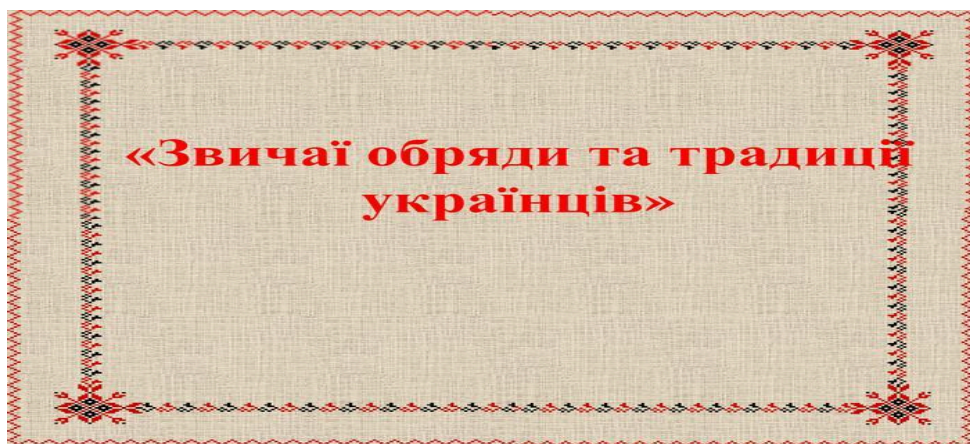
Моральні цінності – це свого роду цеглинки, з яких будується особистість людини

Міністерство освіти і науки України
ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Лекція

«Традиції та звичаї українського народу»

Повсякденне життя українського народу, а також святкування часто супроводжуються цікавими звичаями, які пройшли через століття. Як правило, українська молодь, із задоволенням шанує ці традиції, зберігаючи

духовну спадкоємність разом з їх предками. Крім того, у всіх цих звичаях можна ясно помітити, як язичницькі і християнські вірування переплетені між собою, і як вони наповнюють святковістю обряди. Гості країни мають унікальну можливість поринути в світ української культури, взяти участь у святкуванні Різдва, Масляної, Великодня і Івана Купала; насолоджуючись таємничим обрядом весілля; слухати колядки – «kolyadki» і «gaivki», дегустацією смачної ритуальної їжі, такої як кутя (солодке зерно), пасха і навіть приєднатися до магічного писанкарства великодніх яєць.

Різдво

Під час різдвяних свят в Україні, співають колядки, діти виконують різдвяні пісні йдучи від хати до хати і бажають господарям цих будинків миру і процвітання. При цьому посівають пшеницею або ячменем, які, як вважають, принесуть добробут і щастя в дім. За це господарі дякують дітям, дарують їм цукерки і монети, які приносять удачу протягом всього року. На Святвечір люди строго дотримуються традиції сервірування. 12 пісних страв – рівне число апостолів. Традиційно він включає в себе кутю, узвар, свіжоспечений хліб і вареники. Той, хто знаходить монетку всередині вареника – буде щасливим в новому році. Особливе місце в будинку приділяється Дідуху, його роблять із стебел різних злаків: пшениці, вівсу, жита і прикрашають м'яким запашним сіном. Співають різдвяні пісні за столом, згадуючи все добре, що сталося протягом останнього року і бажають один одному здоров'я і щастя.

Великдень

Головне церковне свято. У цей день душі віруючих переповнені радістю, випромінюють щастя, природа також сприяє цьому. Відступають ознаки зимового сну, весняним теплом наповнюється природа та душі людей. Прийнято не спати в ніч перед Великоднем, напередодні всі йдуть до церкви. Люди приносять різноманітні страви в кошику для освячення до церкви і коли повертаються додому, наступає пора перервати піст на насолодитися смаколиками. Незалежно від того що на столі може бути кулінарне розмаїття прийнято почати свято пасхальним хлібом. В цей день кожен християнин вітає інших словами: Христос воскрес! І отримує підтвердження у відповідь: Воістину Воскрес!

Івана Купала

Стародавнє слов'янське свято Івана Купала організують на честь сонця і відзначають день літнього сонцестояння. Свято наповнено ритуалами, пов'язаними з водою, вогнем і травами. У цей день сміливці стрибають через вогонь, а опівночі люди шукають квітку папороті, щоб отримати можливість зазирнути в майбутнє і знайти незлічені багатства. Дівчата роблять вінки з польових квітів. Пускають їх на воду і спостерігають: якщо вінок попливе – дівчина вийде заміж в цьому році, якщо потоне – ні.

Весільні традиції

Сім'я має велике значення для українців, тому за весільними традиціями, звичаями шлюбу та хрещення стежать з особливою увагою. Весільні церемонії починаються з обряду сватання: наречений посилає старших, шановних людей, які пропонують батькам нареченої видати її дочку заміж. У випадку позитивної відповіді дівчина передає вишитий рушник, у випадку відмови старші отримують гарбуз. За кілька днів до весілля печеться ритуальний хліб – коровай. У день весілля наречений заходить в будинок нареченої, щоб забрати її до церкви, але перед цим має заплатити викуп. Після традиційного шлюбу святкування продовжується в будинку чоловіка. Після обіду молода дружина розплетає косу і покриває голову хустиною як знак, того що вона стала заміжньою жінкою. Свята, ігри та пісні, часто продовжуються наступного дня.

Свята святих Катерини (7 грудня) та Андрія (13 грудня) — це свята дівчат та хлопців, пов'язані з вороженням, гаданням долі. Звичайно поєднують їх в одні "андріївські вечерниці". Ворожба має завдання головно вгадати, чи й яке буде подружжя молодих людей. Подамо тут деякі з численних способів ворожби:

Виливання розтопленого воску на холодну воду та відчитування форм, у які він застигне. Часом держать застиглий віск між стіною та свічкою і вгадують із тіні.

Пускання на миску з водою двох голок, або лушпинок горіха (нераз зі засвіченими свічками в них), та вороження з того, чи вони зійдуться, чи потонуть.

Годування собаки "балабухами", чий з'їсть перший.

Числення колів у плоті, чи насіння, набраного в жменю; якщо їх є "до пари", це віщує весілля.

Питання стрічних чоловіків про їх ім'я. Так буде називатися і майбутній чоловік.

Ставлення в воду зрізаної вишневої гілки, чи розцвіте до Різдва.

Багато є теж різних відмін цих головних способів ворожби. Окрема гра на андріївських вечерницях — це "калита". Калита — це круглий корж з маком та медом. Його вішають на стрічці зі стелі. Кожний хлопець під'їздить до калити на коцюбі²), мов на коні, та старається її вкусити. Інші стараються його за той час розсмішити. Хто розсміється — програв. Хто ж вкусить, того звать "Андрієм" і він має почесне місце в той вечір. Калита значить сонце, яке з осінню хочуть "з'їсти" злі сили.

В дотепному товаристві "калита" — цікава забава. Так, як і вороження, хоч у нього нема підстави вірити. Та молода людина, тепер, не менше, як і колись, завжди рада знати свою долю, хоч би лиш на жарти.

Свято святого Миколая, єпископа міста Миру в Малій Азії, припадає на 19 грудня. У давній традиції в той день вільно було селянам варити пиво, бо звичайно це було лиш право пана. Тому в честь святого Миколая варили

пиво та справляли гучні гостини. Одначе, не ця традиція затрималася в нас. Святий Миколай вже за свого життя на землі любив потайки помагати потребуючим, зокрема дівчатам, яким підкидав посаг, щоб могли вийти заміж. І тепер вважають його опікуном та помічником, головно дітей, рибалок та всіх, що в небезпеці. Багато є легенд про, його чудотворний рятунок людей. Та в нас найбільше закріпився звичай, що святий Миколай приносить у свій день чемним дітям дарунки. Цей звичай треба плекати в домах, школах, молодечих організаціях. Проте ж спрямувати всі сили на те, щоб таким обдаровуванням надати якнайбільше виховного змісту. Роздача дарунків повинна в'язатися з відповідною сценкою, деклямаціями та піснями дітей. Важливо, щоб гарно прийняти та пошанувати Святого, не лиш одержати дарунки. Його дарунки повинні мати теж виховне значення, як ось українські книжечки чи передплати на українські дитячі журнали. Не в величині чи дорогій ціні цих дарунків сила, а в тому, що діти їх добре заслужили. Тому треба теж викорінювати прийняту тут звичку, що одержані дарунки діти якнайшвидше і без ніякої уваги нищать.

Свято Йордану — Водохрища припадає 19 січня, а перед ним є теж святкове навечер'я, Щедрий Вечір. Християнський Йордан, це пам'ятка хрищення Ісуса Христа в ріці Йордані на початку Його прилюдної діяльності. А в старовинному нашому календарі — це закінчення свята Коляди.

Щедрий Вечір — це майже точне повторення Святого Вечора, з усіми традиційними стравами. Тоді, за давніми віруваннями, приймаємо востаннє духів, добрих та злих, які гостювали в хаті в час Коляди. Тому й вечір цей "щедрий". А на сам Йордан, хоч люди далі гостяться щедро, але духам вже не дають нічого, тому звать цю гостину "голодна кутя". **Стрітєння, 15 лютого**, це пам'ятка про подію принесення сорокденного Христа до храму в Єрусалимі та зустрічі з праведними Симеоном, і Анною. В цей день святять у церкві свічки і таку свічку слід дати в руки вмираючому. Стрітєння — це завершення церковного різдвяного циклю святкувань. Після нього вже не співають коляд. І в народному календарі це вже передбачення недалекої весни. З погоди на Стрітєння ворожать, чи скоро прийде весна: "коли на Стрітєння зима з літом стрічається (значить: прийде відлига), то зима ще довго потриває", або — "коли на Стрітєння півень води нап'ється (з розталого снігу), то влітку віл наїється (буде добрий урожай)", і таке подібне.

Особливе значення у розумінні здоров'я має його визначення. Історія розвитку знань про здоров'я нараховує понад 2000 років. Біля витоків формування світоглядної думки про збереження найбільшої цінності, якою є здоров'я людини, стоять древньогрецькі філософи (Геракліт, Демокріт, Платон, Аристотель, Гіппократ та ін.). Аристотель підкреслював, що «здоров'я людини – щастя». Гіппократ розумів організм людини як єдине ціле, надавав великого значення питанням етики, поведінки, приділяючи увагу як організму, його природі, так і оточуючому середовищу, умовам життя, гігієнічному режиму.

Клавдій Гален систематизував і узагальнив знання древніх греків і римлян про здоров'я в одному з своїх трактатів. Основним у його твердженні є те, що кожен член суспільства може зберегти своє здоров'я, якщо буде вести здоровий спосіб життя, не маючи шкідливих звичок. Люди здорової конституції хворіють в результаті нестриманості, неосвіченості і зневажливого ставлення до здоров'я. Проте Гален дещо звузив означення здоров'я, обмежив його лише відсутністю болю.

В Уставі Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ) наводиться визначення: «Здоров'я – це стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби чи фізичних вад».

Є. Булич, І. Муравов (1997), працюючи над розробкою вчення про здоров'я, наводять 79 означень здоров'я, що запропоновані спеціалістами різних країн. Критичне осмислення безлічі визначень стану здоров'я свідчить про те, що це поняття багатобічне.

Здоров'я – це природна, абсолютна життєва цінність, яка займає верхню ступінь на ієрархічній градації цінностей, а також у системі таких категорій людського буття, як інтереси, ідеали, гармонія, краса, зміст і щастя життя, творча праця, програма і ритм життєдіяльності. Із зростанням добробуту населення, задоволення його природних первинних потреб (у їжі, житлі тощо), усе більше буде зростати відносна цінність здоров'я.

Поняття «хвороба» і «здоров'я» тісно пов'язані між собою. Вимірити здоров'я і хворобу важко, а провести між ними чітку межу практично неможливо.

У Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) сказано, що здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб і фізичних недоліків. Проте не слід плутати поняття «здоров'я індивідуума» (людини) і «здоров'я населення».

Здоровою може вважатися людина, яка відрізняється гармонійним фізичним і розумовим розвитком і добре адаптована до навколишнього фізичного й соціального середовища. Вона цілком реалізує свої фізичні та розумові здібності, може пристосовуватися до змін у навколишньому середовищі, коли вони не виходять за межі норми, і вносить свій внесок, співрозмірний з її здібностями, у добробут суспільства.

Здоров'я людини залежить від багатьох факторів – як природних, так і соціально обумовлених. Експерти ВООЗ визначили орієнтовне співвідношення різних чинників забезпечення здоров'я сучасної людини, виокремивши як основні чотири похідні:

- генетичні чинники (20 %);
- стан навколишнього середовища (20 %);
- медичне забезпечення (8 %);
- умови та спосіб життя людей (52 %).

Ступінь впливу окремих чинників різної природи на показники здоров'я залежить від віку, статі та індивідуально-типологічних особливостей людини. Серед найзначніших чинників, які істотно впливають на здоров'я сучасної людини, особливе місце займає спосіб життя. Здоров'я населення на 50 – 55 % визначається саме способом життя.

Спосіб життя – це одна з найважливіших біосоціальних категорій, які інтегрують уявлення про певний вид (тип) життєдіяльності людини. Спосіб життя характеризується особливостями повсякденного життя людини, які охоплюють його трудову діяльність, побут, форми використання вільного часу, задоволення матеріальних та духовних потреб, участь у суспільному житті, норми та правила поведінки. Спосіб життя – один з критеріїв суспільного прогресу, це – «обличчя» людини.

Спосіб життя може бути також охарактеризований ступенем відповідності форм життєдіяльності людини біологічним законам, який сприяє (або не сприяє) збереженню його адаптаційних можливостей, а також виконанню біологічних та соціальних функцій.

За визначенням ВООЗ, спосіб життя – це спосіб існування, заснований на взаємодії між умовами життя і конкретними моделями поведінки індивіда.

Можна виокремити обставини, що зумовлюють протиріччя між еволюційним розвитком людства і нинішнім способом життя:

- зниження рухової активності сучасної людини нижче рівня, який забезпечує виживання в еволюції організму;

- протиріччя між руховою активністю, яка знижується, і всезростаючим навантаженням на мозок людини, зі зростаючою перенапругою його центральної нервової системи, вищої нервової діяльності та психіки;

- комфортні умови існування зі зниженням функціональних можливостей організму і розвитком детренованості адаптаційних механізмів; порушення балансу природних харчових компонентів у бік збільшення у харчуванні питомої ваги ненатуральних і синтезованих речовин.

Хвороби сучасної людини обумовлені насамперед способом життя і повсякденним поведінням. Збільшення очікуваної середньої тривалості життя на 85 % пов'язують не з успіхами медицини, а з поліпшенням умов життя і праці, раціоналізацією життєдіяльності населення.

Найбільш повно взаємозв'язок між способом життя і здоров'ям відображається в понятті «здоровий спосіб життя».

Енергоспоживання та історичні типи здоров'я. У міру розвитку людства від первіснообщинного ладу до наших днів люди опанували все новими джерелами енергії - від багаття в печері людини кам'яного віку до атомного реактора, що різко змінювало характер взаємини людських

спільнот з навколишнім середовищем, при цьому змінювалося і здоров'я населення.

Енергоозбросність різних країн збільшувалася нерівномірно. Цей процес став особливо помітний з початку індустріальної епохи. Можна сказати, що помітна зміна величини енергоспоживання в тій чи іншій країні було певним індикатором, знаком зміни суспільних відносин.

Кожному історичному етапу розвитку країни відповідає певний соціально-історичний тип популяційного здоров'я, який характеризується типовим тільки для нього поєднанням кардинальних ознак здоров'я (середньою тривалістю життя, загальної та дитячої смертністю, своєрідним поєднанням причин смерті, захворюваності, інвалідності).

1. Прімітивний тип здоров'я - просте виживання популяції під постійною загрозою насильницької смерті. Цей тип характерний для груп людей, які жили в умовах економіки привласнення (мисливці, збирачі, рибалки). У них був вкрай низький рівень енергоспоживання - від 0.012 до 0.046 ГДж / добу на людину (4.4 - 16.7 ГДж на рік). Середня тривалість життя не перевищувала 20 - 22 років. Дитячу смертність становила 500 і більше на 1000 новонароджених.

2. Постпрімітивний тип - порівняно коротке життя більшості населення з високою ймовірністю передчасної смерті від періодично виникаючих епідемій гострозаразних хвороб і несприятливого перебігу соматичних захворювань. Це тип здоров'я з'явився після неолітичної революції і характерний для землеробів і скотарів. Енергоспоживання у них коливалося в досить широких межах від 0.05 ГДж / добу (18,2 ГДж на рік) в період античності до 0.10 - 0.12 ГДж / добу (36,6 - 43,8 ГДж на рік) на етапі пізнього феодалізму. Тривалість життя, як правило, коливалася в межах від 20 до 30 років і, у всякому разі, майже ніколи не перевищувала 35 років. Смертність немовлят досягала 200 і більше на 1000 новонароджених.

3. Квзімодерний тип (наближається до сучасного типу здоров'я в розвинених країнах) - досить тривала життя більшості населення при передчасній підвищеній смертності частини людей в молодих і допенсійному віках від серцево-судинних і онкологічних захворювань, а також від травматизму. Він характерний для індустріально-аграрних країн. Енергоспоживання в цих регіонах на ранньому етапі індустріальної епохи становило близько 0.2 ГДж / добу (73 ГДж на рік), досягнувши 0.4 ГДж (146 ГДж / рік) до початку ХХ століття. Тривалість життя складає 65 - 68

років. Дитяча смертність знаходиться в межах 20-30 на 1000 новонароджених

4. Модерний тип - сучасний тип здоров'я населення економічно розвинених країн, де енергоспоживання на 1 людину становить 0.7 - 0.9 ГДж / добу (255,5-328,5 ГДж на рік). При модерном типі популяційного здоров'я тривала життя більшості населення характеризується надійної та ефективною працездатністю і здоровою старістю. Серед основних причин смерті - серцево-судинні та онкологічні захворювання, смертність від яких, завдяки успіхам медицини, відсунута на літні віку. Тривалість життя дорівнює 75 - 80 рокам, а дитяча смертність не перевищує 8-10 випадків на 1000 новонароджених.

5. Постмодерний тип здоров'я - повноцінна радісне життя всього населення. Цей тип з'явиться в країнах постіндустріального етапу цивілізації при енергоспоживанні на одну людину перевищує 1 ГДж / добу (365 ГДж на рік). На початковому етапі існування даного типу здоров'я середня тривалість життя населення буде не нижче 82- 85 років, а дитяча смертність не перевищить 3 4 на 1000 новонароджених. В даний час практично всі типи здоров'я від примітивного до модерного існують на нашій планеті, але співвідношення територій, зайнятих тим або іншим типом здоров'я, різко змінилося. Цікаво, що енергоспоживання у людських спільнот з примітивними типами популяційного здоров'я приблизно відповідають тим же самим рівням, який був у них в далекому минулому.

2. Аналіз показників фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я.

Фізичне здоров'я - стан гомеостазу, динамічної рівноваги різних органів, систем і організму людини в цілому. Іншими словами, фізичне здоров'я - це нормальне функціонування організму людини, кожної його системи, органу, тканини, клітини, яке визначається за різноманітними показниками.

Антамонов Ю.Г., Котова А.Б., Белов В.М., 1993, Магльований А.В., 1993, стверджують, що "фізичне здоров'я людини - це стан організму, при якому інтегральні показники функціональних систем лежать в межі фізіологічної норми і адекватно змінюються при взаємодії людини з середовищем".

Психічне здоров'я – це стан мозку людини, при якому забезпечується адекватна емоційна, інтелектуальна, свідомо-вольова взаємодія з зовнішнім середовищем.

Психічне здоров'я складається з інтелектуального, емоційного, характерологічного. Якщо людина має розвинуту емоційну сферу; увагу, сприйняття, мислення, запам'ятовування і на високому рівні, керуючись власною свідомістю, характером, волею адекватно (відповідно) проявляє їх в різних ситуаціях життєдіяльності, така людина перебуває у стані психічного добробуту.

Складові психічного здоров'я - емоційна, інтелектуальна, свідомо-вольва оцінюються за допомогою опитування пацієнта, різноманітних психологічних тестів, фізичних, біохімічних, гістологічних методів обстеження.

Духовне здоров'я - це стан свідомості психіки людини, узгоджений з вимогами законів природи, суспільства, мислення; сутністю свого буття і призначення в світі. Дух - притаманна людині здатність бути самосвідомим суб'єктом мислення, почуттів і волі, що виявляється в цілепокладанні та творчій діяльності.

Висхідним моментом формування змісту духовності є знання. Духовність людини - це її світобачення, розуміння світу, тих процесів і закономірностей, що розгортаються в ньому. У кожної людини своя духовність, світобачення. Здорове світоглядність людей формує соціальний і фізичний добробут.

Духовність людини не є відірваною від практичної діяльності, а тісно з нею пов'язана. Як людина розуміє світ, які в неї знання, вміння, навички; які в неї сформовані переконання, таким чином вона буде поступати, діяти, такою буде її життєдіяльність. Звичайно, буває що люди поступають і всупереч своїм переконанням. У цьому разі розвивається внутрішній конфлікт особистості, вона не задоволена собою, шукає можливості виправити ситуацію.

Соціальне здоров'я - це соціальні умови і відносини людини у суспільстві, що узгоджуються з законами природи і сприяють розвиткові життя та діяльності людей. Людина є здоровою лише при наявності нормальних матеріальних, духовних умов, а також відносин між людьми, між людиною й суспільними інституціями у різних сферах життєдіяльності (родинно-побутовій, навчальній, виробничій, на дозвіллі). Разом з тим, створені людьми умови й відносини не можуть суперечити природним закономірностям, бо, в іншому випадку, це призведе до погіршення здоров'я. Матеріальні надбання і людські відносини обов'язково мають узгоджуватися з законами природи, суспільства.

Розвиток здоров'я людини розглядають у онтогенетичному (індивідуальний розвиток від моменту передачі спадкової інформації до смерті) і філогенетичному (історичний розвиток) аспектах. На розвиток здоров'я людини впливає внутрішнє середовище людини, а також зовнішнє - природні та соціальні чинники.

Генетичне (спадкове) здоров'я - здоров'я, яке передається від батьків дітям. Вірніше сказати, спадкова інформація передається не лише від батьків дітям, а від прадідів - бабусь через батьків нащадкам. Відомо, що гени змінюють свою будову, отже і функцію інформації, під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Чинники з оточуючого природного, соціального середовища, до дії яких не може адаптуватися організм, зокрема статеві органіди, клітини, призводять до непередбачуваних змін у статевих клітинах, у зародку.

Від народження до першого зрілого віку зростають психофізіологічні морфо-функціональні, енергетичні, адаптаційні можливості організму людини. Збільшується зріст, маса тіла, органи людини, їх функціональні можливості, резерви.

У віці 25 років психофізичне здоров'я людини визначається як ідеальне здоров'я. Психологічні, фізіологічні показники людей цього віку свідчать про високі функціональні, адаптаційні можливості молодих людей. У цьому віці люди мають високу фізичну і розумову працездатність, значний життєдіяльнісний потенціал. У зрілому віці психофізичні морфологічні, функціональні показники стабілізуються, а з часом і поступово починають знижуватися. У літньому, старечому віці інволюційні процеси зростають, ще більше, знижуються морфо-функціональні, адаптаційні властивості організму. Одночасно, слід зазначити, що люди молодого віку не мають ще достатнього власного життєвого досвіду, практичних знань у виробничій, науковій, освітній, побутовій та інших сферах життєдіяльності.

Отже, здоров'я - це стан людини, який характеризується відсутністю хворіб і пошкоджень; фізичним, психічним, соціальним добробутом; взаємозв'язком функцій організму, високою енергетикою; адекватною взаємодією з природним і соціальним середовищем, свідомістю і життєвою активністю, діяльністю; гармонійним розвитком, високою працездатністю, фізичною підготовленістю, здатністю адаптації до умов зовнішнього середовища, відтворення здорового потомства, тривалістю життя.

Видова тривалість життя людини за даними українського інституту геронтології знаходиться в межах 100-130 років. Людський організм запрограмований на старість, але не є запрограмованим на смерть. Старість знижує рівень морфо-функціонального стану організму людини, позбавляє організм захисних пристосувань. Шлях продовження життя - відсунення початку старіння, підвищення морфо-функціонального рівня систем організму, власних адаптаційних можливостей, працездатності, а також, захист від дії негативних чинників зовнішнього середовища.

Стан хвороби це "життя при ненормальних умовах" - найкоротше з відомих визначень, що належить Р. Віхрову. На поняттях здоров'я і пошкоджень ми більше зупинимося у розділі "хвороби та пошкодження".

Хвороба - це паталогічний процес. Хвора людина втрачає активну самостійність у реалізації своєї життєвої установки, втрачає оптимальний зв'язок із середовищем і оточуючим її соціумом. Хвороба є пріоритетом медицини її теоретичної та практичної сторони. Медицина займається саме хворою людиною, а не її здоров'ям. Вона виліковує людину, повертаючи їй здоров'я. Але, маючи конкретний предмет наукового пізнання (хвороба), медицина не може забезпечити досягнення високих показників здоров'я населення.

Хвороба має конкретне, доступне описання: назва, особливості розвитку, симптоматика, діагностика, розповсюдженість, лікування, профілактика.

Здоров'я - абстрактно-логічна категорія, яка може бути описана різними модельними характеристиками.

Наприклад: початкові стадії атеросклерозу або злоякісних новоутворень не проявляються симптоматично, а фактично людина вже нездорова.

Наприклад: одна й та сама людина за станом „норми” може працювати бухгалтером, вчителем, але не пілотом, водолазом. Справа в тому, що „фізіологічна норма”, ще не відображає стан здоров'я. Принцип „норми” не може бути використаним і з тої причини, що на сьогодні можна говорити про різні рівні здоров'я у цілком здорової людини.

Здоров'я як динамічний стан, що дозволяє проявитися якомога більшій кількості видоспецифічних функцій при економічній витраті біологічного субстрату, тобто здоров'я - це здатність індивіда проявляти свої біологічні та соціальні функції.

Між станом здоров'я та хворобою існує перехідний, або „третій стан”, який додатково поділяють на перед хворобу та недемонстративні патологічні процеси.

Головна ознака передхвороби - можливість розвитку патологічного процесу внаслідок зменшення резервів здоров'я, коли кількісні зміни переходять у якісні.

Відомий вчений і теоретик медицини А. Струков взаємопов'язував поняття здоров'я і свободи людини. Згідно з його вченням, хвороба - це порушення нормального (оптимального) способу реалізації потреб (матеріальних, духовних).

Перед хвороба і хвороба характеризуються частковим порушенням внутрішнього порядку, гармонійності системи, зниження її функцій.

Кожна хвороба - порушення законів життєдіяльності організму, законів природи (за Г. Шелтоном). Людина, яка живе за законами Природи та Космосу, не підвладна хворобі ні на фізичному рівні, ні на психічному. Вона живе в гармонії з навколишнім середовищем і своїм внутрішнім духовним „Я”.

Здоров'я фізичного тіла залежить від енергетичної, емоційної, інтелектуальної та духовної сфер людини.

Людина є здоровою, якщо вона цілісна та гармонійна з Природою й Космосом, живе у відповідності зі своїми духовними завданнями. Хвороба не є якоюсь заразою, що проникає ззовні, чимось відокремленим від людини. Адже ми щоденно вступаємо в контакт із великою кількістю збудників хвороб і не хворіємо, доти не станемо сприятливим до хвороби.

Петленко П. (1998) та інші науковці вказують, що на наше здоров'я впливає:

- людський фактор - 25% (фізичне здоров'я -10%, психічне - 15%);
- екологічний фактор - 25% (екологія - 10%, ендоекологія - 15%);
- соціально-педагогічний фактор - 40% (спосіб життя);
- медичний фактор - 10%.

Коростильов Б. (1992) вказує, що основними, формуючими здоров'я факторами є:

1. Ритмічність в праці і відпочинку, ритмічність в житті;
2. Достатня рухова активність і загартованість;
3. Раціональне харчування;
4. Вміння боротися з впливом стресу;
5. Профілактика самоотруєння.

Відомі науковці підкреслюють, що стан здоров'я формується не за допомогою медичного обслуговування, чим відає Міністерство охорони здоров'я (яке вірніше назвати Міністерством по боротьбі з хворобами); а іншими факторами. Зокрема, здоровим способом життя (руховою активністю, загартовуванням, раціональним харчуванням), екологічними, генетичними факторами. Поряд з цими факторами, здоров'я людей формується потоком інформації, освітою, духовністю, соціально-педагогічними, психологічними чинниками.

3. Знання та уміння соціального педагога для успішного впровадження соціальних проєктів, спрямованих на формування здорового способу життя.

Входження України у новий період становлення всіх сфер соціального розвитку, відновлення державності, відродження багатого культурно-історичного досвіду та традицій національного виховання висуває проблему гармонійного фізичного і духовного розвитку молодого покоління, соціалізації його як особистості. Такий стиль життєдіяльності спрямований перш за все на підтримку та збереження здоров'я фактично здорових людей. Звичайно, саме у молодому віці повинна прищеплюватись та виховуватись мотивація до такого способу життя, його доцільність та необхідність.

Основні шляхи формування ЗСЖ дітей та молоді це:

- сім'я та батьки;
- навчальні заклади (програмні та факультативні навчальні курси);
- позашкільні заклади, в тому числі заклади фізичної культури та спорту;
- центри соціальних служб для молоді;
- оздоровчі та медичні установи;
- програми за місцем проживання, що ініціюються державними установами;
- програми та проєкти різноманітних громадських організацій;
- інформаційні заходи через ЗМІ та інші джерела інформації.

За участі соціальних педагогів Соціальної служби для молоді реалізуються такі програми профілактичної спрямованості:

- проведення вуличних ігротек;
- проведення тематичних дискотек;
- проведення виїзних засідань молодіжного клубу-кафе;

- робота з кризовими категоріями молоді: дітьми, які позбавлені батьківської опіки, дітьми-інвалідами, наркозалежними особами.

Політика та заходи по формуванню здорового способу життя передбачають програми та проекти, що розраховані на широкий загал дітей та молоді, на батьків, на окремі групи ризику чи групи спеціальної уваги молоді та батьків, а також – на фахівців, що працюють з молоддю. Тому в одних випадках робота побудована лише як виховна і профілактична, в інших – як виховна та корекційна або навіть виховна та лікувально-корекційна. Окремі проекти реалізуються як освітні або тренінгові.

Як правило, вітчизняні проекти по формуванню здорового способу життя ініціюються державними установами, переважно спеціалізованими (освітніми, молодіжними, медичними, соціальними тощо) і тими з різноманітних громадських організацій, які дістали підтримку міжнародних організацій, фондів тощо. Розглянемо деякі існуючі проекти за різними напрямками, що сприяють формуванню здорового способу життя дітей та молоді.

Навички, закладені у дитинстві, формуються на рівні підсвідомості на все життя. Якщо поглянути на шкільний вік, то тут є два напрями діяльності по формуванню здорового способу життя молодого покоління: це діяльність школи у цьому напрямі та різних позашкільних навчально-виховних закладів.

Чотири роки в Україні діє програма валеологічної освіти. Це дуже короткий термін для того, щоб можна було робити ґрунтовні висновки про якість одержаної освіти та її вплив на повсякденну поведінку. Валеологія, як шкільний предмет, сприймається досить неоднозначно і батьками, і вчителями. Останнім часом з'являються критичні статті у пресі стосовно викладання валеології у школі. Але ніхто не сумнівається в тому, що валеологічні знання дуже потрібні. Адже валеологія це не просто шкільний предмет, а своєрідна філософія здорового способу життя, це той предмет який має дати не тільки знання про власний організм, а й сформувати навички життя у напрямі зміцнення та збереження здоров'я. І саме в цій площині полягає ще одна проблема: мало підготувати викладача з цього напрямку, треба, щоб валеологія стала філософією його особистого життя. Адже важко очікувати від підлітків засвоєння шкідливості паління, якщо сам викладач не може позбутися цієї звички і діти про це знають.

Досвід економічно розвинутих країн свідчить, що більш перспективний і економічно вигідний для суспільства шлях по збереженню здоров'я пов'язаний з широким впровадженням профілактичних технологій. Наприклад, у Фінляндії за рахунок позитивних змін у способі життя домоглися знизити показники захворюваності на серцево-судинні недуги і смертності від них на 50%. Про це свідчать і результати багаточисельних епідеміологічних досліджень: визначальними факторами формування та зміцнення здоров'я, попередження захворювань є умови та спосіб життя (більш ніж на 50%).

За кордоном такі проекти ініціює, як правило, одна (або декілька разом) з нижченаведених організацій:

- недержавні організації (з проблем молоді, дітей, інвалідів, літніх людей, з місцевих проблем культурного, мистецького, етнографічного спрямування, благодійні, притулки для літніх, центри денної дитячої опіки тощо);

- державні (муніципальні) організації (центри відвернення кризових ситуацій, служби місцевого комунального господарства, зайнятості і професійного навчання, правоохоронні, підтримки місцевого бізнесу, соціального захисту різних контингентів, культурні, освітні заклади тощо);

- бізнес-структури (кредитні спілки, банки, компанії з обслуговування, будівництва, благоустрою тощо);

- релігійні організації (церкви різних конфесій, релігійні громади і об'єднання).

Ініціатива перелічених організацій підтримується, керується і координується в різних країнах за різними моделями. Наприклад, в Канаді (Міністерство охорони здоров'я провінції Саскачеван) є посади фахівців, які відповідають за ФЗСЖ. Вони постійно аналізують дані звітів лікарень, поліцейських осередків, соціальних служб, місцевих засобів масової інформації. В результаті аналізу вони визначають факт існування і вагомість конкретної, нагальної на цей час у даній місцевості проблеми, що має вплив на здоров'я населення. Далі створюються тимчасові робочі групи з фахівців різного профілю, що обізнані з даної проблематики, опрацьовується та впроваджується в життя план заходів щодо подолання даної проблеми, ведеться пошук партнерів із числа вищезгаданих організацій. За іншою моделлю самі організації ініціюють проекти ФЗСЖ, а державні служби консультують, координують діяльність, підтримують ресурсами.

Нижче скорочено анотовані деякі найбільш типові проекти, що реалізуються в Канаді:

- Національна організація з офісами у кількох містах фінансує і підтримує проекти, що спираються на громаду й спрямовані на розв'язання проблем молоді. До керівної ради такої організації у кожному місті входять не менш як 50% представників молоді.

- Громадський центр використовує молодь для дослідницької діяльності в організаціях та інститутах громади. Молоді люди опитують керівників або адміністраторів у церквах, школах, лікарнях, бізнесових фірмах, центрах охорони здоров'я та інших організаціях. Наприкінці літа молодь скликає форум громади, на якому повідомляється про ресурси, наявні в їхній громаді.

- П'ятдесят п'ять громадських організацій утворюють коаліцію, щоб використати 600 молодих людей для розбудови їхнього міста. Молоді люди залучаються до проектів, які реалізуються поблизу від їхніх домівок: побудови зацементованого баскетбольного майданчику біля церкви, реконструкції будинків, розпису стін, виготовлення ляльок для параду, організації "токсичного обстеження" екологічно небезпечних околиць міста та просвіти мешканців з проблем здоров'я.

- центрі відвернення кризових ситуацій молодь і дорослі наділяються однаковими обов'язками. Молоді люди входять до ради директорів, надають консультації з проблем захворювання на СНІД, обслуговують 24-годинну "гарячу лінію".

- Молоді люди володіють і управляють кредитною спілкою, працюють касирами і входять до керівної ради, скликають збори, планують політику надання позик та вікових обмежень, набирають інших молодих людей і надсилають регулярні бюлетені членам. До спілки входять 110 членів, кожен з них сплачує мінімальний внесок у сумі 12 доларів США.

- Молоді люди утворюють Клуб лідерів у своїй місцевості. Члени клубу ухвалюють власну конституцію і планують, наприклад, таку діяльність, як збирання в околиці матеріалів, які піддаються переробці.

- Персонал та менеджери - резиденти у своїх заходах щодо розв'язання житлових проблем добирають молодих людей для участі у 6-місячній програмі придатності до лідерства. По завершенні такого підготовчого курсу молоді люди одержують дипломи лідерів. Вони створюватимуть і реалізовуватимуть післяшкільні та суботні вечірні програми для інших молодих людей даної місцевості.

· Церква надає свої приміщення для розміщення дитячого садка у її будівлях. Ця дитяча програма допомагає церкві сплатити свої рахунки і дає їй нагоду для лідерства, бо члени церковної ради тепер входять і до керівної ради садка.

· Недержавна організація, що опікується потребами молоді, допомагає церкві запровадити молодіжну програму у місцевій церковній громаді.

· У більшості громад існують різні культурні організації, що опікуються специфічною етнічною спадщиною своєї місцевості. Ці організації завжди охоче залучають до своєї діяльності молодь, адже саме молодь має взяти на себе відповідальність за збереження етнічної спадщини для майбутніх генерацій.

· Група молоді об'єднує півтори сотні молодих людей для відновлення невеличкого парку. Головна мета їхньої праці - відновити занедбаний громадський центр у парку, щоб зробити його придатним для подальшого використання, а крім того, молоді люди планують розпочати у цьому місці деяку діяльність з бізнесу. Працівники поліції допомагають молоді винайти кошти і виправити відповідні документи.

· Молоді люди придбали у свою власність порожню ділянку землі й перетворюють її на дитячий скверик. Вони прикрасили стіну церкви, з боку парку величезним розписом і реконструюють церковний підвал, щоб відкрити там молодіжний центр.

· Молоді люди працюють у громадському центрі, виконуючи роботу, спрямовану на потреби громади: один виконує обов'язки історика громади, другий працює з адміністрацією парку, організовуючи спортивні команди і турніри.

· У межах програми, координованої міським муніципалітетом, три тінейджери, які прагнули влаштуватися на роботу, працювали влітку у місцевій бібліотеці, де не вистачає персоналу.

· Школярів, котрі беруть участь в освітній програмі своєї місцевої бібліотеки, заохочують стати вчителями для інших школярів, які щойно прилучилися до цієї програми.

· Бібліотекар укладає список поштових адрес молодих людей, які відвідують бібліотеку, щоб вони могли одержувати інформаційний бюлетень про діяльність бібліотеки і їх можна було б запросити увійти до консультативної ради.

· Департамент поліції організує консультативну молодіжну комісію, щоб ознайомитися з поглядами молоді на проблеми поліції, змінити сприйняття молоді дорослими і надати молодим змогу стати лідерами громади. Департамент фінансово підтримує також проект спілкування між ровесниками та заміські поїздки з ночівлею, які їх організує молодь.

· Група молоді започаткувала ініціативу "Безпека на вулицях", щоб запобігти участі своїх ровесників у вуличних бандах. У партнерстві з поліцією ця група організує форуми для громади, влаштовує так, щоб їхні центри були відкриті для відвідувачів щоп'ятниці від 9 вечора до 1 ночі, організує форуми молоді, підтримує зв'язки зі школами, ремонтує приміщення для родин із низькими прибутками. Одна із шкіл попросила цю групу навіть здійснити обшук серед школярів, щоб виявити зброю, якою ті незаконно тримали.

· Молоді люди беруть участь у щорічній конференції, яку організує управління окружного шерифа. Молоді люди влаштовують семінари, де діляться досвідом роботи, яку вони виконують задля блага своїх громад.

· Коаліція, складена з батьків, учителів, школярів комунального коледжу та корпорації комунального розвитку, спонсує навчальну програму в 3 ремісничих училищах, щоб поєднати там традиційне навчання з практичними економічними заходами. Учні порядкують у кредитній спілці, в крамничці навчальних матеріалів та у закладах студентського харчування.

· Близько 60 молодіжних лідерів проходять курс підготовки до реалізації навчальної програми для 700 молодших дітей. Ця навчальна програма має на меті розвинути в дітях почуття власної гідності через низку нетрадиційних уроків і в такий спосіб відвернути їх від злочинної діяльності, участі у вуличних бандах та споживання наркотиків. Цей процес спонсується комунальним коледжем та місцевою поліційною дільницею.

· Учні 5 і 6 класів беруть участь у новаторській навчальній програмі, що передбачає екскурсії по навколишніх кварталах із метою обстежити стан будівель та ознайомитися з процесом комунального планування. Згодом школярі організують власні екскурсії, під час яких збирають відомості про свою громаду. Коли муніципальна влада їхнього міста виступила з пропозицією знести старий амбар і побудувати там стоянку автомобілів, 90 школярів прийшли до мерії з інформацією про історичне значення амбара для їхньої громади.

· Молодь будує власну кав'ярню. Місце для будівництва надається організацією місцевих бой-скаутів, і сама ж таки молодь винаходить всі ресурси, необхідні для будівництва. Місцеві бізнеси постачають деревину та інші матеріали, молодь звертається з проханням допомогти порадою до місцевих професійних спілок та підрядчиків.

· Молодь сприяє економічному розвитку своїх громад, займаючись облаштуванням житлових будинків. Вони одержують платню і заробляють шкільний кредит. Промислова рада, утворена з представників місцевих бізнесів, надає сировину, а також допомагає молоді консультаціями та професійним навчанням, організує для неї екскурсії. Чимало молодих людей після цього досвіду розпочинають власну справу або наймаються на працю до представників місцевих бізнесів.

· Банк колекціонує та організує виставки мистецьких витворів місцевої молоді. Чимало молодих людей залучаються до літньої програми мистецької та ремісничої творчості. Потім вони продають свої вироби на виставці, яку організує банк.

· Молоді люди використовують деревину, незаконно вивантажену на порожньому будівельному майданчику в їхній місцевості, й розпочинають ділові оборудки з дровами. Вони друкують рекламні листівки, встановлюють контакти з компаніями по благоустрою місцевості й постачають свою деревину тим організаціям, які нею торгують. Молоді люди працюють за комісійні й багато з них заробляють на тиждень від 100 до 300 доларів США. Молоді люди навчилися також виготовляти та збувати всілякі вироби: оздоблені шовком теніски з місцевими краєвидами, поштові листівки ручної роботи, ялинкові прикраси, морозиво з кокосового горіха, гній на добриво, дерев'яні скалки.

· Дім обслуговування потреб громади знаходить для молоді інтернатури у місцевих інституціях і налагоджує навчальні відносини з роботодавцями. Молоді люди працюють за плату протягом 10 годин на тиждень.

· Студенти, які беруть участь у молодіжній підприємницькій програмі, виготовляють теніски, кашкети та шкарпетки, які вони продають членам громади. Вони самі розмножують малюнки й на кінець літа заробляють близько 60 доларів США.

· Молодь, яка бере участь у літній програмі комунального центру, навчається різних ремесел, що дають їй змогу розпочати власну справу.

Молоді люди виготовляють і продають календарі, знімають відеофільми з метою збирання коштів і розпочинають бізнес.

- Фундація, що діє у масштабах усього штату, вирішує зробити молодих “партнерами у філантропії”, щоб надати їм можливість ухвалювати у своїх громадах рішення щодо проектів, які потребують фінансової підтримки. Фундація ідентифікувала 10 груп молоді й дала кожній по 100 доларів США, щоб вони за власним вибором профінансували якісь неприбуткові організації.

- Молоді люди організували спілку молодих та дорослих для лобювання в муніципальній раді з наміром профінансувати програми молодіжної зайнятості.

- Молоді люди утворюють антикримінальний патруль у своєму кварталі. Вони наглядають за майданчиками для гри, розбороняють бійки, у разі потреби закликають утрутитися дорослих, опікуються місцевими мешканцями похилого віку. Ці молоді люди також контактують із іншими молодіжними групами, заохочуючи їх до подібних заходів.

- Організації, що опікуються незаможними знедоленими, інвалідами, наркоманами, хворими, охоче залучають молодь. Завдяки своїй енергії та ентузіазму молоді люди часто можуть бути в особливій пригоді, коли йдеться про налагодження відносин з найбільш маргіналізованими членами суспільства. Лідери громади завжди повинні мати це на увазі і запрошувати молодь взяти участь у заходах залучення представників маргінальних груп до активного життя.

- Діти, яких батьки залишають самих удома і яким дуже сумно або просто хочеться погомоніти, можуть зателефонувати громадянам похилого віку, що передбачено програмою "Бабусю відгукнися".

- Деякі жінки та чоловіки з притулку для літніх беруть до себе дітлахів із сусіднього центру денної дитячої опіки. Цьому партнерству сприяє департамент старості.

- Навесні по суботах люди похилого віку зустрічаються з молоддю, беручи спільну участь у всіляких іграх, різних видах діяльності, написанні віршів. Оpubліковано книжечку під назвою "Квіти й холодний бетон", де надруковано поезії багатьох учасників таких зустрічей.

- 18-річний керівник організує менших дітей у комітети, які беруть на себе обов'язок поліпшити життя людям, що мешкають у багатоквартирних будинках. Вони доглядають літніх жителів, замальовують забруднені всілякими написами стіни.

- Молоді люди прибирають і прикрашають територію, на якій люди живуть, садять кущі та квіти і планують доглядати їх у майбутньому.

- Учні середньої школи працюють учителями й вихователями менших дітей, що беруть участь у позашкільній програмі, яку здійснює Дім обслуговування потреб громади.

- Молодь забезпечує 45 дітей (з місцевих центрів опіки та безпритульних) навчальною програмою, яка передбачає заняття двічі на тиждень, проектами вивчення різних ремесел та програмою відпочинку.

- Громадська організація готує з учнів середньої школи добровільних учителів для школярів 6-8 класів. Крім того, ці молоді люди організували клуб лідерства для обговорення проблем, що стосуються їхньої громади, там вони приймають резолюції, які потім зачитують на Молодіжній асамблеї штату.

- На зборах місцевої молоді учні середньої школи провели навчальний семінар для інших дітей, які бажають опрацювати проекти для успішного переходу молодших учнів середньої школи у старші класи.

- У деяких містах організовано молодіжні ради, вони обстоюють програми для молоді й консультують муніципальну раду з молодіжних проблем. Наприклад, одна комісія складається з 11 членів віком від 13 до 17 років. Молодь звітує безпосередньо перед муніципальною радою та мером. Вони мають річний бюджет у сумі 7500 доларів США, який витратили торік на організацію молодіжної конференції.

- Місцеві компанії забезпечують молодих митців та охочу молодь фарбами з метою залучити їх до співпраці у розписі стін та мурів за місцями проживання громади.

- Молоді люди прилучаються до діяльності місцевого притулку для молоді, готуючи там деякі страви. Потім вони вирішують зробити для притулку рекламний відеофільм. Вони пишуть сценарій, знімають фільм і налагоджують контакти з місцевою телефонною компанією, щоб тиражувати і розповсюдити його.

- У молодіжному центрі громади молоді люди проводять час, а згодом створюють групи для реалізації своїх творчих задумів. Одного з них включають до ради директорів, і молодь відвідує школи, де організує тематичні театралізовані вистави і обговорення проблем, про які в них йдеться.

Аналогічні проекти існують і в інших розвинутих країнах. У деяких країнах у навчальних планах шкіл передбачені курси, що мають на меті

сприяти формуванню ЗСЖ. У США, Канаді, Японії – це "Навчання ЗСЖ", у Фінляндії – "Формування навичок ЗСЖ", Австралії – "Навчання раціональному використанню дозвілля".

Щорічно близько 18 мільйонів дітей і підлітків США беруть участь у програмі "Тестування і нагородження", яку ініціює координаційна рада з фізкультури при Президентові країни. Медаль Президента за відповідальне ставлення до свого здоров'я отримують близько 700 тисяч школярів, які виконали відповідні нормативи після тривалих занять фізичними вправами.

У американських містах шкільні спортивні споруди завантажені заняттями з дітьми з ранку до вечора, а ввечері займаються їхні батьки, інші дорослі. Під час уїкенду популярні спільні сімейні заняття. Навіть у невеличких містечках, де є 1-2 школи (школи у містечках можуть бути досить великі - понад 1000 школярів), ці споруди вражають розмірами і якістю - інколи це масштаби спорткомплексів обласних центрів України.

До того часу, як в армії США були введені єдині для всіх військовослужбовців досить жорсткі критерії фізичної підготовки, пробігти дистанцію у 5 миль були в змозі лише 3 з 100 полковників. Через три роки після введення обов'язкових нормативів виконати цю вправу могли усі 100%.

Ще одним, цікавим аспектом формування здорового способу життя за кордоном є різноманітність методів надання інформації. Наприклад, деякі молодіжні телесеріали ненав'язливо інформують про поширені життєві перебіги подій, інколи досить несприятливі для здоров'я (секс, наркотики, алкоголь, тютюн, психологічні конфлікти спілкування в сім'ї, в іншому оточенні, на роботі, під час навчання, відпочинку). Моделі поведінки героїв фільмів демонструють можливі шляхи виходу з різних ситуацій і їх позитивні і негативні наслідки для здоров'я. Фактично у прихованій формі подається інформація про ризики і переваги різних поведінкових моделей. Звичайно, художньо-естетична цінність серіалів досить дискусійна, але сам принцип подачі інформації заслуговує на увагу. До того ж неважко передбачити, що молодь, скоріше, буде дивитися саме такі серіали, ніж традиційні щотижневі телепередачі щодо проблем здоров'я.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Лекція

« День пам'яті Героїв Крут»

29 січня в Україні відзначається річниця бою під Крутами, який для українського народу став символом героїзму та самопожертви молодого покоління в боротьбі за незалежність.

Завдяки звитязі та сміливості українських воїнів ворожий наступ більшовиків на Київ було зупинено на декілька днів. У цей час відбувалися переговори між Українською Народною Республікою і країнами Четверного союзу. 9 лютого 1918 року Брестський мирний договір було підписано. Він означав визнання самостійної Української Народної Республіки суб'єктом міжнародних відносин.

Важливі акценти

- Бій під Крутами став успішною оборонною операцією. Наступ переважаючих сил ворога було зупинено на декілька днів. Це дало змогу представникам Української Народної Республіки підписати Брестський мирний договір із країнами Четверного союзу.
- Брестський мир означав визнання самостійної Української Народної Республіки суб'єктом міжнародних відносин.
- Незалежність Української Народної Республіки довелося захищати від російської військової агресії на початках силами добровольчих формувань.
- Згодом українські війська за підтримки німецьких та австро-угорських (завдяки Брестському договору) звільнили від більшовиків всю територію України.
- Події Української революції засвідчили: державність без армії неможлива.
- Сміливість та жертвовність крутянців зробила їх прикладом для майбутніх поколінь захисників України. З ними порівнюють захисників Донецького аеропорту в теперішній російсько-українській війні. Тому героїв Крут у публіцистиці часто називають “першими кіборгами”.

Історична довідка

Перша незалежність

У 1917 році постала Українська Центральна Рада, згодом була створена Українська Народна Республіка.

Прихід до влади у Росії більшовиків у листопаді 1917 року становив загрозу для України. Вони прагнули встановити контроль над Україною. У грудні більшовицький уряд Росії (Рада народних комісарів) направив ультиматум Українській Центральній Раді. У ньому йшлося про виконання таких умов: дозволити переміщення більшовицьких військ в Україні, не

пропускати із фронту (Першої світової війни) на Дон антибільшовицькі сили і відмовитися від утворення окремого Українського фронту. Українці відхилили вимоги і звинуватили більшовицьку Росію у втручанні у внутрішні справи України та розпалюванні ворожнечі. Раднарком, своєю чергою, оголосив Центральну Раду “в стані відкритої війни проти Радянської влади в Росії і на Україні”.

7 січня 1918 року більшовики оголосили загальний наступ на Україну. У середині січня 1918-го вони встановили контроль майже на всьому Лівобережжі та просувалися на Київ. За таких умов 22 січня 1918 року Українська Центральна Рада IV Універсалом проголосила незалежність Української Народної Республіки.

Напередодні бою

Більшовицькі сили наступали на Київ з двох напрямків. Загін під командуванням Михайла Муравйова просувався Полтавщиною, в той час як на Чернігівщині діяв 1-й Мінський революційний загін на чолі з Рейнгольдом Берзіним. Вважаючи полтавський напрямок найбільш загрозливим, українське командування спрямувало туди найбоєздатніші частини, зокрема, Січових стрільців та Гайдамацький кіш Слобідської України.

Всупереч розрахункам, основні сили загону Муравйова вирушили на з'єднання з Мінським революційним загonom. 28 січня вони заволоділи ключовим пунктом української оборони на Чернігівщині – станцією Бахмач. Здавалося, більше нічого не завадить більшовицькому наступу на Київ.

На підступах до столиці Муравйов закликав: “Наше бойове завдання – взяти Київ... Жаліти київських мешканців нема чого, вони терпіли гайдамаків – нехай знають нас і одержать відплату. Жодного жалю до них! Кров'ю заплатять вони нам. Якщо треба, то каменя на камені не залишимо”.

Проте вже наступного дня на станції Крути їхній наступ зупинили українські частини, до яких підійшло підкріплення – курсанти Київської юнацької військової школи імені Богдана Хмельницького сотника Аверкія Гончаренка та добровольці Помічного студентського куреня Січових стрільців (18-20-річні юнаки з Університету святого Володимира, Українського народного університету, Київської гімназії Кирила та Мефодія). До курсантів юнацької школи, студентів і гімназистів приєдналося ще десь 80 добровольців із підрозділів Вільного козацтва з Ніжина.

Перші кіборги

29 січня 1918 року в Крутах перебувало до 520 українських вояків, юнаків і студентів при 16 кулеметах та з однією гарматою на залізничній платформі. У росіян була десятикратна перевага в живій силі, мали бронепотяг та

артилерію.

Військами УНР під Крутами командував Аверкій Гончаренко. Завдяки вигідній позиції і героїзму бійців українцям вдалося завдати росіянам значних втрат і стримати наступ до темряви. Потім під тиском ворога більшість підрозділів організовано відступили до ешелонів на станції неподалік і вирушили в бік Києва, руйнуючи за собою залізничні колії. Але одна студентська чота – 27 юнаків, – заблукавши у темряві, повернулася до станції Крути, яка на той час уже була зайнята більшовиками. Вони потрапили в полон. Полонених катували, а потім стратили. Згодом частину героїв поховали на Аскольдовій могилі у Києві.

На сьогодні відомі прізвища 20 з них. Це студенти Народного університету Олександр Шерстюк, Ісидор Пурик, Борозенко-Конончук, Головащук, Чижов, Сірик, Омельченко (сотник); студенти Київського університету святого Володимира Олександр Попович, Володимир Шульгин, Микола Лизогуб, Божко-Божинський, Дмитренко, Андрій; гімназисти 2-ї Кирило-Мефодіївської гімназії Андрій Соколовський, Євген Тернавський, Володимир Гнаткевич, Григорій Піпський, Іван Сорокевич, Павло Кольченко (прапорщик), Микола Ганкевич.

Загалом у бою під Крутами загинуло з української сторони, за різними оцінками, 70–100 осіб.

Втрати більшовицьких військ сягали 300 вояків.

Брестський мирний договір

Затримавши ворога на чотири дні, українські війська дали змогу уряду укласти Брестський мир між Українською Народною Республікою і державами Четверного союзу. Перемовини закінчилися 9 лютого 1918 року підписанням Брестського мирного договору. Він визначав:

- визнання Четверним союзом самостійної Української Народної Республіки суб'єктом міжнародних відносин;
- перехід Холмщини та Підляшшя до складу України; Східна Галичина та Буковина мали бути виділені в окремий коронний край Австро-Угорщини;
- кордон із Польщею, що мав бути визначений комісією “на основі етнографічних відносин і бажань людности”;
- відмову сторін від взаємних претензій на відшкодування збитків, спричинених війною;
- обмін військовополоненими та встановлення дипломатичних відносин;
- постачання УНР іншій стороні до 31 липня 1918 року 60 мільйонів пудів хліба, 2750 тисяч пудів м'яса, іншу сільгосппродукцію та промислову сировину.

Тим часом 4 лютого 1918 року більшовицькі війська Михайла Муравйова підійшли до Києва. Під гуркіт гармат Центральна Рада приймала найрадикальніші закони – про ліквідацію права власності на землю та

демобілізацію.

Через два дні почався масований артилерійський обстріл, ще через 3 дні муравйовці ввірвалися в місто. Розгорнулося мародерство і полювання на українських чиновників, офіцерів, усіх “підозрілих”. Жертвами “червоного терору” стали декілька тисяч киян. Вже наприкінці лютого 1918 року завдяки підтримці німецьких та австро-угорських військ українці почали звільнення України від більшовиків. У квітні було звільнено майже всю Україну.

Бій під Крутами став боєм за майбутнє України.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Лекція

« День пам'яті Героїв Небесної Сотні»

20 лютого в Україні щорічно відзначають День Героїв Небесної Сотні згідно з Указом Президента від 11 лютого 2015 року “Про вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні”. Цього дня вшановуємо пам'ять про тих громадян, завдяки яким змінено перебіг історії нашої держави. Більшість із них віддали своє життя під час подій Революції Гідності (листопад 2013 року – лютий 2014 року), інші загинули пізніше – у березні та квітні 2014 року, захищаючи ідеали демократії, обстоюючи права та свободи людини, європейське майбутнє України.

Увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні на державному рівні передбачено розпорядженням Кабінету Міністрів України “Про затвердження плану заходів із вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні на період до 2020 року” від 23 серпня 2017 року №574-р. Відповідно до нього до Дня Героїв Небесної Сотні в навчальних закладах, військових частинах, закладах культури мають відбутися наукові, науково-практичні конференції, круглі столи, семінари, тематичні інформаційні, навчально-виховні, культурно-мистецькі та інші заходи з ушанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні, які віддали своє життя під час Революції Гідності, захищаючи ідеали демократії, відстоюючи права і свободи людини.

Почуття гідності та честі, право на самовизначення є головними цінностями українців. Ці риси об'єднують наших героїв – борців за свободу та незалежність України різних часів: Української революції 1917–1921 років, Холодного Яру і повстанців 1920–1930-х, Української повстанської армії, учасників дисидентського руху, Революції на граніті, Помаранчевої революції, Революції Гідності.

Сьогодні, в умовах війни на сході України, маємо частіше згадувати доленосні події, які стали символом боротьби за свободу та гідність.

Майдан перестав бути назвою місцевості. Він став символ Свободи. Саме тому Революцію Гідності, як і протестний рух 2004 року, і Революцію на граніті, можна вважати продовженням Української революції, визвольних змагань часів Другої світової війни.

Революція Гідності стала наймасштабнішим протестом у новітній історії України, боротьбою українських громадян за свої права і демократичний європейський вибір.

“Небесною Сотнею” називають загиблих учасників Революції Гідності. Дехто з них загинув навесні 2014 року.

Герої Небесної Сотні – уособлення людської, громадянської та національної відваги й самовідданості.

Героями Небесної Сотні стали 107 загиблих. Вони різні за віком, статтю, освітою, з різних куточків України та з-за кордону. Серед них були успішні підприємці й пенсіонери. Найстаршому – Іванові Наконечному – виповнилося 82 роки, а наймолодшому – Назарієві Войтовичу – лише 17. Євромайдан увійшов в історію України як символ і взірець жертвовності, патріотизму та героїзму. Він укотре підтвердив те, що у найкритичніші та найважливіші періоди нашої історії знайдуться герої, ладні пожертвувати власним життям заради майбутнього України як незалежної демократичної держави. Саме на 20 лютого припадає пік розстрілів Героїв Небесної Сотні у центрі Києва. Цього дня у середмісті столиці загинуло та отримало смертельні поранення 48 осіб.

Революція Гідності засвідчила: українці не просто обрали шлях до Європи, а й готові за нього боротися, відстоюючи власні права та свободи. У світі Україну почали сприймати як державу з власною самобутністю, історією та гідністю, здатну захистити суверенітет.

Історична довідка

У 1991 році Україна відновила незалежність. Але Російська Федерація не відмовилася від спроб повернути свій вплив на Україну. Через розмивання української національної ідентичності, маніпуляції навколо мови, гіперболізацію регіональних розбіжностей, заперечення права українців на відновлення національної пам’яті, фінансування та вербування українських політиків, впровадження своїх агентів у оборонні структури нашої країни. Тож Україна ще тривалий час перебувала в полі тоталітарної системи. Це сприяло перетворенню України на сателіта Росії та придушенню громадянських прав і свобод.

Помаранчеву революцію спричинили масові брутальні фальсифікації під час голосування та підрахунку голосів на президентських виборах. Та революція засвідчила зародження та розвиток громадянського суспільства в Україні, його готовність обстоювати демократичні свободи та людську гідність, брати на себе відповідальність за власний вибір.

21 листопада 2013 року, в дев’яту річницю Помаранчевої революції, зібрався Євромайдан. Ним розпочались події, відомі нині як Революція Гідності. Його основною метою було повернення України до європейського шляху розвитку, долучення держави до правового й економічного простору Європейського Союзу шляхом укладення угоди про асоціацію з ЄС, яку Віктор Янукович відмовився підписати.

30 листопада вночі відбувся кривавий розгін майданівців. Від сутичок постраждало 112 активістів і 45 журналістів. Брутальні дії влади викликали потужний

масовий спротив. Вже наступного дня, 1 грудня, на Народне віче зібралось вже понад мільйон учасників. 8 грудня на Бессарабській площі повалено пам'ятник Леніну.

Протистояння учасників Революції Гідності та представників режиму Януковича тривало понад три місяці. За цей період середмістя столиці стало осередком масового спротиву громадян, що виступали проти чинної влади й антидержавницької політики, яку та провадила. Майданівці облаштували наметове містечко, пункти обігріву, медичні пункти, сцену, побудували барикади, організували загони самооборони тощо. Територія Євромайдану перетворилася на центр опору силовикам як важелям впливу чинної на той час влади.

Сумний список Небесної Сотні почав складатися 22 січня 2014 року, коли від вогнепальних поранень під час сутичок у центрі столиці загинули активісти Майдану вірменин Сергій Нігоян та білорус Михайло Жизневський. Того ж дня в лісі під Києвом було знайдено тіло львів'янина Юрія Вербицького зі слідами тортур. До 18 лютого 2014 року вже налічувалося 9 загиблих. У період із 18 до 20 лютого загинуло та отримало травми та смертельні поранення найбільше протестувальників – 80 осіб: 20 – 18 лютого, 12 – 19 лютого, 48 – 20 лютого. Після 20 лютого – ще 20. Усі вони ввійшли до пантеону борців за незалежність України.

21 лютого 2014 року на Майдані відбулося прощання із полеглими, названими Небесною Сотнею, під час якого пролунала українська пісня “Плине кача...”, що стала реквіємом майданівцям. За однією з версій, автором вислову “Небесна Сотня” є поетеса Тетяна Домашенко, яка під враженням подій написала вірш “Небесня Сотня воїнів Майдану” (21–22 лютого 2014).

Небесна Сотня стала для всієї України не лише символом жертвності, героїзму та патріотизму, а й прикладом та джерелом натхнення для наших воїнів, які гідно захищають територіальну цілісність України на сході, утверджуючи право людини на вільне життя. Українці вибороли право на демократичний європейський розвиток держави і готові боротися за нього та очищення від тоталітарного минулого.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Лекція

« Шляхами великої долі»

Року 1814, з 26 на 27 лютого (старого стилю), темної ночі, перед світом, в селі Моринцях на Звенигородщині, в хаті Григорія Шевченка, кріпака пана Енгельгарда, блиснув у вікні єдиний на все село вогник: народилась нова панові кріпатська душа, а в Україні – її великий співець – Тарас Шевченко...

Минає рік. Батько й мати на панщині. Катерина, сама ще недоросла, зв'язана з малим Тарасом, як ланцюгами : сповивала, колихала, пісень співала, затихала дитячий плач замотаним у ганчірку розжований хліб, по кутку носилася з ним, як з цяцькою. Проте сама – нянька ще дитина, хочеться з подругами в баштана на шляху погуляти, побігати у ворона, в квача. Посадить малого на вигоні, в ромашках, у ту ямку, що вирили хлопці, граючи в дуки, накаже, посварившись пучкою.

...Згадала про малого тільки тоді, як з поля показала череда. Одкрила широко очі, ляснула в долоні. Насилу пригадала. Вітром полетіла в ромашки до дуки: сидить. Уже й сліз йому нема – мовчить. Тільки очиці набрякли від сліз і все личко вивожене в сльози. Тільки побачило над бур'яном голову Катрі – де ті сльози взялись, – рученята до неї. Мов

крилами перелетіло з оруженого дуки Катрі на руки.

Тепер Шевченка було офіційно зараховано "стороннім учнем" до Академії мистецтв. Український митець з великою жадобою слухає лекції в академії, багато читає, користується бібліотекою Брюллова, пише вірші, відвідує театр, виставки, музеї – швидко здобуває знання. У 1838 році Шевченко знайомиться з художником Штернбергом. У січні 1839 його зарахували пансіонером Товариства заохочення художників. У квітні цього ж року Шевченка нагородили срібною медаллю 2-го ступеня за малюнок з натури. У 1840 році його нагороджено срібною медаллю 2-го ступеня за першу картину олійними фарбами "Хлопчик-жебрак дає хліб собаці".

Одночасно митця захоплює літературна творчість. У 1837 році була написана Шевченком балада "Причинна", у 1838 – поема "Катерина", елегія "На вічну пам'ять Котляревському", у 1839 – поезія "Тополя", "До Основ'яненка". У 1840 році побачила світ збірка творів Шевченка "Кобзар", що містила вісім творів: "Думи мої...", "Перебендя", "Катерина", "Тополя", "Думка", "До Основ'яненка", "Іван Підкова", "Тарасова ніч". У 1841 році вийшов альманах "Ластівка", де було вміщено п'ять творів Шевченка : баладу "Причинна", поезії "Вітре буйний", "На вічну пам'ять Котляревському", "Тече вода в синє море...", перший розділ поеми "Гайдамаки" – "Галайда", та окремим виданням вийшла поема "Гайдамаки".

Шевченкове життя – символ тернистого шляху боротьби за свободу. Воно постало перед українцями живим прикладом того, як можна крок за кроком звільнитися з полону пригніченості, зневіри, комплексу меншовартості та національної депресії. Минають роки, століття, а гострота та сила слова Тараса Григоровича живе! Дух свободи, людської гідності – найвеличніших вселюдських понять – через віки випробувань, пережитих Кобзарем, приходять до українців і додають їм упевненості у власному самоствердженні.

Цікаві

факти із життя Т.Г. Шевченка, які важливо знати!

Факт 1

Основна освіта майбутнього основоположника української літератури – лише два роки у церковній школі у місцевого дяка. Багатьма своїми знаннями майбутній поет завдячує красуні Софії Григорівні Енгельгардт. Саме вона навчила Тараса польської і французької мови. Однак перші уроки мови Шевченко отримав все ж від лакеїв, і в Петербурзі нерідко

насміхались з уже вільного митця: “Пан Шевченко бардзо добже мови по-польску, але в его мове завше ест цос хлопского”.

Факт 2

На початку 70-х років минулого століття вдалося вперше зблизька сфотографувати Меркурій. Космічна станція «Марінер-10» зафіксувала близько 300 кратерів, один з яких було названо на честь Тараса Шевченка. Його діаметр – 137 км. А у грудні 1976 року Кобзарем було названо астероїд головного поясу 2427.

Факт 3

Іменем Шевченка названо багато населених пунктів та географічних локацій по всій планеті. Наприклад, тільки в Україні — 164 назви. Окрім того, на честь Кобзаря названа гірська вершина Північного Кавказу (висота 4200 м), морська протока в Аральському морі та навіть кратер на Меркурії (діаметром 137 км).

Факт 4

Багато є розповідей про кохання в житті Тараса Шевченка. Зокрема те, що протягом декількох десятків років його не полишало бажання одружитися та мати сім'ю. Останнім захопленням і претенденткою на роль дружини митця була 20-річна Ликера Полусмак. На той час поету виповнилось 46. Шлюб не склався, і офіційних версій цьому декілька. Одна з найімовірніших це та, що груба селянка Ликера не відповідала тонкій і чуттєвій душі Шевченка.

Факт 5

У світі встановлено аж 1384 пам'ятники Шевченку, з них в Україні — 1256. Пишаємось, що монументи нашого поета прикрашають міста в Бразилії, Китаї, Америці.

Факт 6

При житті Шевченка більше знали й цінували як художника, а не поета.

Помер Тарас Шевченко у Петербурзі 10 березня 1861 року.

Міністерство освіти і науки України

ВСП « Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Бесіда

« Права та обов'язки молодого спеціаліста»

Мета: формування людської гідності, свободи особистості, міжособистісних стосунків у дусі толерантності, дружби, миролюбності, доброти; передача знань про права людини в національному вимірі, про взаємозв'язок прав людини та громадянина; виховання розуміння зв'язку прав людини та збереження миру на Землі.

I. Організаційна частина Показ мультимедійного проекту до всесвітнього прав людини, «Права дітей в мультфільмах», «Я і мої права», « Права людини в Україні».

II. Вступна частина

Хочеш Людиною справжньою стати,

Наші закони навчись поважати.

Навчись їх виконувати завжди і всюди,

Тоді і тебе поважатимуть люди!

Звертаючись до студентів, пропоную поговорити про права людини, підкреслюю важливість знання прав особистості і повідомляю, що їхні однолітки за кордоном вивчають свої права і вміють ними користуватись, та наголошую, що в світі існує окремий день присвячений правам людини - це 10 грудня.

Отже, що ж таке права людини?

III. Основна частина Бесіда.

1. Що на вашу думку значить слово „право”, „права”?

2. Чи можна сказати, що кожна людина має права?

3. Чи потрібно підтримувати права людини і громадянина державою?

4. Як ви вважаєте, можливо, щоб не було прав людини?

Основні права людини — гарантована законом міра свободи (можливості) особи, яка відповідно до досягнутого рівня еволюції людства в змозі забезпечити її існування і розвиток та закріплена у вигляді міжнародного стандарту як загальна і рівна для усіх людей.

Ознаки основних прав людини:

1) можливості (свободи) людини діяти певним чином або утримуватися від певних дій, спрямовані на задоволення потреб, без яких вона не в змозі нормально існувати і розвиватися;

2) можливості, що обумовлені біосоціальною сутністю людини, належать їй від народження і не потребують «дозволу» з боку кого б там не було, у тому числі держави.

3) можливості, які не обмежені територією держави (поза територіальні) і не залежать від національної належності людини (наднаціональні): вони належать їй вже в силу того, що вона є людиною. Ці можливості походять від природи людини і покликані формувати та підтримувати в людині почуття власної гідності, її індивідуальність;

4) можливості, що є залежними (у плані здійснення) від можливостей суспільства — рівня його економічного, політико-соціального, духовнокультурного розвитку. Зрозуміло, що рівень розвитку суспільства не залишається незмінним, так само, як і потреби самої людини;

5) можливості, що мають правовий характер, оскільки вони внесені до законодавчих актів, які створені в межах держави і на міжнародному рівні. Визнання, дотримання, охорона і захист державами (у результаті угод) основних прав людини, закріплених на міжнародному рівні, є свідченням того, що вони стали не лише об'єктом міжнародного регулювання, але й міжнародними стандартами. Положення про права людини, що містяться у статтях Статуту ООН (1945), стали основою становлення нового інституту права — міжнародного захисту прав людини і основних свобод.

10 грудня 1948 р. Генеральна Асамблея ООН затвердила Загальну декларацію прав людини, яка проголосила центральний пункт концепції прав людини — визнання людської гідності кожної особи. З 1948 р.

10 грудня відзначається в усьому світі як День прав людини. Загальна декларація прав людини складається з преамбули та 30 статей, що містять основні права й свободи людини, які можна розділити на: громадянські,

політичні, економічні; соціальні; культурні, і.т.

Громадянські права - Ця група прав відображена у таких статтях конституції:

ст. 21, згідно з якою усі люди є вільними і рівними у своїй гідності і правах;

ст. 23 — кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості;

ст. 29 — кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність;

ст. 32 — ніхто не може втручатися в особисте і сімейне життя;

ст. 34 — кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх почуттів і переконань;

ст. 35 — кожен має право на свободу світогляду і віросповідання.

Політичні права — Ця група дає можливості (свободи) громадянина активно брати участь в управлінні державою та у громадському житті, впливати на діяльність різних державних органів, а також громадських організацій політичної спрямованості.

Це — право обирати і бути обраним до представницьких органів державної влади і місцевого самоврядування, право створювати громадські об'єднання і брати участь у їх діяльності, свобода демонстрацій і зборів, право на інформацію, свобода слова, думок, у тому числі свобода преси, радіо, телебачення та ін. (у Конституції України ст..38

Економічні права і свободи - можливості (свободи) людини і громадянина володіти, користуватися і розпоряджатися предметами споживання і основними чинниками господарської діяльності: власністю (право на власність) і своєю робочою силою (право вибору роду занять), використовувати її самостійно або за трудовим договором (право на працю), виявляти підприємливість та ініціативу в реалізації своїх здібностей і придбанні засобів для існування, беручи участь у виробництві матеріальних та інших благ (свобода підприємництва). Соціальні права і свободи - можливості (свободи) людини і громадянина бути соціально захищеним державою: право на отримання належної зарплати (стипендії); право на соціальне забезпечення у разі хвороби, каліцтва, втрати годувальника; право на охорону здоров'я та медичну допомогу; право на захист материнства й дитинства; право на соціальне страхування; право на відпочинок, право на гідний рівень життя; право на страйк та ін. Права

людини набули цінності, яка належить усьому міжнародному співтовариству, і отримали обґрунтування в міжнародному праві як правовий стандарт, до якого повинні прагнути всі народи і держави. З моменту визнання цих прав кожна людина набувала певного правового статусу відповідно до міжнародного гуманітарного і, разом із ним, національного права. Комплекс міжнародних документів (Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права і Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийняті ООН у 1966 р., складають Партію прав людини. Міжнародні пакти про права людини поклали на держави обов'язок забезпечити поступове здійснення в них прав усіма необхідними засобами, включаючи законодавчі.

До сучасних міжнародно-правових актів належать:

1. Головний закон нашої країни— Конституція.
У статтях Конституції сформульовані права й обов'язки громадян України. Розділ про права людини — один із найважливіших у Конституції нашої країни.
2. Угоди, спрямовані на запобігання і покарання злочинів, що призводять до грубих масових порушень прав людини (Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства від 26 жовтня 1968 р., Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього від 9 грудня 1948 р.);
3. Конвенція про права дитини, Декларація прав дитини, Кодекс про шлюб та сім'ю, Закон України «Про охорону дитинства», Укази Президента України. Кожна країна світу, що взяла на себе зобов'язання виконувати міжнародні конвенції, у тому числі про права людини, повинна керуватися принципами і нормами цих угод у своєму внутрішньому законодавстві. Держави, що взяли на себе зобов'язання виконувати міжнародні документи про права людини, зобов'язані створити умови для здійснення і захисту прав кожної людини. Практично всі сучасні конституції демократичних держав мають норми, які у загальній формі гарантують непорушність основних прав людини. Україна учасницею практично всіх багатосторонніх конвенцій ООН в галузі прав людини. Однак у зв'язку з теперішніми соціально-економічними умовами вона не в змозі забезпечити виконання низки міжнародних норм. Зміст і обсяг основних прав людини визначаються сукупністю таких соціальних чинників: інтерес людини, справедливо збалансований з інтересами, суспільства; мораль суспільства,

що переважає у даний період; мораль суспільства, що переважає у даний період; мета прав людини і відповідність цим правам засобів, використовуваних державою (реалізація, забезпечення та обмеження прав).

Права людини Права громадянина

Позатериторіальні -- існують незалежно від державного визнання, закріплення в законі і поза зв'язком їх носія з конкретною державою
Територіальні — передбачають наявність громадянства, то-то особливий зв'язок людини і держави

Загальносоціальні — належать людині через факт народження як природні, невідчужувані права, то-то не завжди виступають як юридичні категорії (апатриди, біженці не мають статусу громадянства, але мають права людини).

Спеціально-соціальні (юридичні) - закріплюються в законодавстві і перебувають під захистом держави, громадянином якої є дана особа — реалізація здійснюється у сфері будь-якого громадянського суспільства, де б не знаходилася людина - реалізація охоплює сферу відносин індивіда з певною де **Громадянин** — людина, яка законом визнається юридичне належною даній державі. Якщо права людини закріплені в міжнародно-правових актах, то права громадянина — у конституції певної держави. Взаємозв'язок прав людини і прав громадянина підкреслюється тим, що вони у ряді випадків закріплювалися в одному нормативно-правовому акті, наприклад, у Декларації прав людини і громадянина 1789 р., що входить до складу конституційного законодавства сучасної Франції, або в розділі II «Права, свободи і обов'язки людини і громадянина» Конституції України 1996 р. Розгляд прав людини разом із правами громадянина — підстава для: визначення її законних, юридичних можливостей (свобод) у державі; встановлення відповідності законодавства країни правам людини.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Бесіда

« Про шкоду куріння і алкоголізму»

У сучасному суспільстві почали загострюватись проблеми, які пов'язані з тютюнопалінням, наркоманією та алкоголем. На сучасному етапі розвитку ці звички стали дуже розповсюдженими серед підростаючого покоління, студентської молоді.

Проведене дослідження про схильність до шкідливих звичок серед студентів I курсу виявило неправильне розуміння про те, що є шкідливими звичками, що це є серйозною загрозою для здоров'я, негативно позначається на їхньому психічному і фізичному стані, стає перешкодою до успішного навчання, творчої активності і високої працездатності, що шкідливі звички стають перешкодою для нормального життя. Їх виникнення часто пов'язане з якимись незадоволеними потребами або життєвими подіями. Тому важливо розуміти механізми формування і дії шкідливих звичок, які з часом можуть перейти в залежність. А межа між шкідливою звичкою і залежністю дуже розмита і можна не помітити, як одне перейде в інше. І якщо від звички ще можна позбавитися самотужки, то залежність від куріння, наркотиків, алкоголю майже завжди потрібно лікувати.

Куріння не є природною потребою людини, як, наприклад, їжа або сон. Протягом тисячоліть люди, не підозрюючи про існування тютюну, обходилися без куріння

Сьогодні відомо, що тютюновий дим містить понад 4 тисячі різних шкідливих речовин, серед яких найбільш небезпечними є:

- **нікотин** – надзвичайно сильна отрута, яка швидко всмоктується в кров і за 7 секунд розноситься по всьому тілі. Він діє як стимулятор головного і спинного мозку, нервової системи, дихальної, серцевої системи, та після цього швидко настає депресія і з'являється сильне бажання знову запалити
- **чадний газ** – газ, який міститься у викидних газах автомобілів. Він небезпечний тим, що замінює кисень у крові курця. Це може викликати серцевий напад. Кисень із потоком крові не доходить до органів, і такий орган поступово починає відмирати.

- **смола**– чорна в'язка речовина, яку використовують для будівництва доріг. Під час паління мікроскопічні капельки потрапляють у легені. Це спричинює захворювання дихальних органів.

Всі ці шкідливі речовини проходять через дихальні шляхи, швидко всмоктуються в кров і розносяться по всьому організму, стрімко досягають клітин головного мозку та порушують діяльність ЦНС.

На молодий організм, який перебуває в стадії фізичного і психічного розвитку, тютюновий дим впливає особливо сильно: затримується розвиток підлітка, знижуються захисні сили організму, порушуються процеси обміну.

Куріння згубно діє на розумові здібності людини: послаблюється увага, погіршується пам'ять, спостерігається відставання у фізичному розвитку (втрачається вага, слабне м'язова система). Куріння спотворює і зовнішній вигляд. Через високий вміст шкідливих речовин шкіра курця стає блідою і передчасно зів'ялою, волосся втрачає блиск та еластичність, нігті починають ламатися, жовтіють зуби. Спорт для курців закритий.

Люди, які вживають тютюн, через деякий час помічають, що вони втрачають фізичну форму, наприклад, не можуть без задишки пробігти сотню метрів, чи піднятися на 5 поверх будинку.

Отже, звикнути до куріння легко – покинути значно важче. Тому думка, що паління робить його дорослішим, є хибною, бо доросла людина – це та, яка тверезо мислить і передбачає наслідки своїх вчинків.

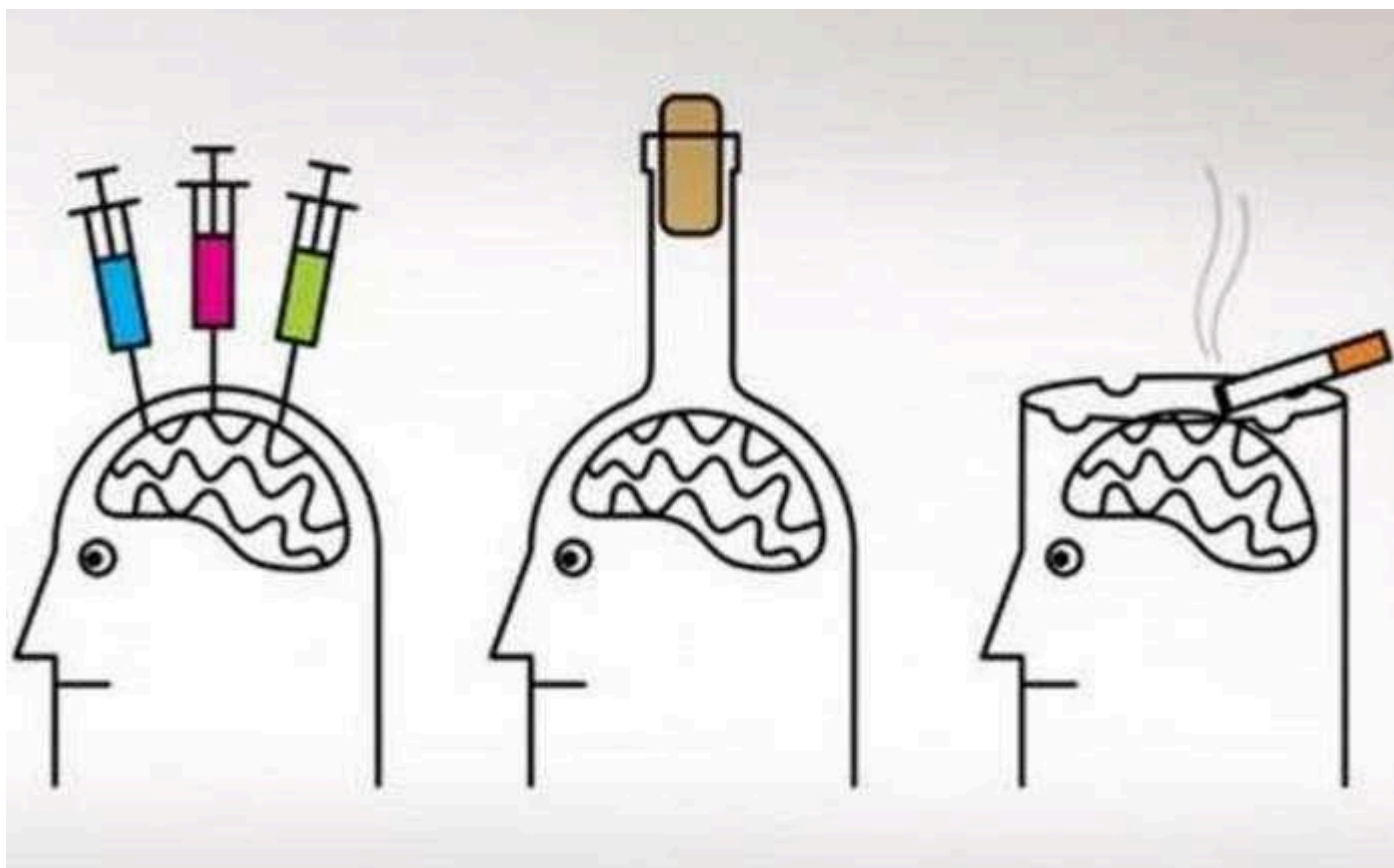

Наркоманія – це хвороба, яка виникла внаслідок вживання наркотиків. Наркотична залежність, яка обов’язково виникає при вживанні наркотиків, стає причиною деградації, а часто призводить і до смерті особи. Вживання наркотиків викликає глибоке виснаження фізичної, психічної функції людини.

Наркотичні речовини мають властивість при тривалому вживанні включатися в обміни речовин людини. Наркотичні речовини стають для неї життєвонеобхідними. Їхня відсутність спричинює хворобливий стан організму, який проявляється болем у м’язах, суглобах, животі, пригніченим настроєм і непереборним бажанням за всяку ціну отримати чергову дозу. Тому люди страждають від безсоння, страхітливих снів. Організм вимагає нового стимулу. Під дією важких наркотиків знову виникає ейфорія, але це ненадовго. Згодом немов відбувається падіння з вершини у глибоку прірву, вкрай пригнічується настрій, виникає важка депресія. Стан наркотичного сп’яніння на перших порах притуплює чутливість до неприємних, життєвих негараздів, дає оманливе відчуття полегшення і можливість на короткий час відновити втрачену душевну рівновагу. З’являється бажання пережити такі відчуття знову і знову. Виникає так звана психологічна наркотична залежність. Так з’являється постійний потяг до цих речовин, який переростає в небезпечну хворобу – наркоманію.

Алкоголізм – важка хронічна хвороба, здебільшого важковиліковна. Вона розвивається внаслідок регулярного вживання алкоголю й характеризується особливим патологічним станом організму: нестримним потягом до спиртного, зміною ступеню його перенесення і деградацією особистості. Є дані, що тривалість життя жінок-алкоголіків на 10 %, а чоловіків-алкоголіків на 15 % менша, ніж непитущих. Але не тільки в цьому шкідливість алкоголю.

Алкоголь, що потрапляє в дитячий організм із материнським молоком, спричинює нервові розлади. Описано багато випадків алкогольного отруєння грудних дітей через те, що їхні матері вживали вино й пиво.

Міністерство освіти і науки України

ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Лекція

«Чорнобиль – не має минулого»

26 квітня 1986 року – день найбільшої в історії людства техногенної катастрофи. Під час експерименту на 4-му реакторі Чорнобильської атомної електростанції сталися два вибухи. В атмосферу Землі вирвалася хмара радіоактивного пилу. Вітер поніс на північний захід небезпечні радіоактивні ізотопи, які осідали на землю, проникали у воду. За числом потерпілих від аварії Україна займає перше місце серед колишніх республік Радянського Союзу. На долю Білорусі припало близько 60% шкідливих викидів. Потужний циклон проніс радіоактивні речовини територіями Литви, Латвії, Польщі, Швеції, Норвегії, Австрії, Фінляндії, Великої Британії, а пізніше – Німеччини, Нідерландів, Бельгії.

Понад 30 років минуло з моменту аварії на Чорнобильській АЕС, але її наслідки залишаються предметом обговорення світової наукової спільноти. За визначенням UNSCEAR і ВООЗ, Чорнобильська катастрофа віднесена до аварій ядерних об'єктів найвищого рівня. Історики ж наголошують на

політичній відповідальності комуністичного режиму, який заради ідеологічних інтересів поставив під загрозу життя і здоров'я мільйонів громадян. Через недосконалість конструкції, порушення технології будівництва, використання неякісних будівельних матеріалів, численні мінікатастрофи подібна техногенна катастрофа в СРСР не могла не статися. Злочинні дії влади щодо приховування інформації з одного боку поглибили непоправні негативні наслідки аварії, а з іншого – спричинили активізацію національно-демократичного руху, що в кінцевому підсумку привело до розпаду СРСР. Приховування інформації владою спричинили активізацію екологічного і національно-демократичного руху.

Чорнобильська катастрофа в цифрах і датах

1977 року запустили перший блок Чорнобильської АЕС.

2 роки пропрацював четвертий енергоблок ЧАЕС – на повну потужність його запустили 1984 року. Це був “наймолодший” і найсучасніший реактор.

2 дні світ нічого не знав про вибух.

30 співробітників АЕС загинули внаслідок вибуху або гострої променевої хвороби протягом кількох місяців з моменту аварії.

500 тисяч людей померли від радіації, за оцінками незалежних експертів.

8,5 мільйонів жителів України, Білорусі та інші, найближчими днями після аварії отримали значні дози опромінення.

90 784 особи було евакуйовано з 81-го населеного пункту України до кінця літа 1986 року.

Понад 600 тисяч осіб стали ліквідаторами аварії – боролися з вогнем і розчищали завали.

2293 українських міст і селищ із населенням приблизно 2,6 мільйона людей забруднено радіоактивними нуклідами.

200 тисяч квадратних кілометрів – на таку територію поширилася дія радіації. З них 52 тисячі квадратних кілометрів – сільськогосподарські землі.

10 днів – з 26 квітня до 6 травня – тривав викид активності із пошкодженого реактора на рівні десятків мільйонів кюрі на добу, після чого знизився у тисячі разів. Фахівці називають цей період активною стадією аварії.

11 тонн ядерного палива було викинуто в атмосферу внаслідок аварії на 4-му енергоблоці Чорнобильської АЕС.

400 видів тварин, птахів і риб, 1200 видів флори продовжують існувати в “зоні відчуження”, де через істотне та катастрофічне забруднення повітря,

ґрунтів і вод заборонено проживати людям.

26 квітня–жовтня 1986 року Чорнобильська АЕС не працювала. У жовтні 1986-го 1-й і 2-й енергоблоки було знову введено в експлуатацію; у грудні 1987 року відновив роботу 3-й і 4-й енергоблок не запрацював.

1991 рік – на 2-му енергоблоці сталася пожежа, внаслідок якої була заблокована робота цього реактора.

Грудень 1995 року – підписання меморандуму між Україною та країнами “Великої сімки” і Комісією Європейського Союзу, відповідно до якого почалася підготовка програми повного закриття станції.

15 грудня 2000 року – Чорнобильську атомну електростанцію зупинено повністю.

Вересень 2010-го – закладка фундаменту під новий саркофаг над зруйнованим 4-м енергоблоком, у квітні 2012-го стартувало будівництво арки, що мала накрити “Укриття”, у жовтні 2011 року на майданчику комплексу “Вектор” почалося будівництво Централізованого сховища відпрацьованих джерел іонізуючого випромінювання.

29 листопада 2016 року завершили насування арки над 4-м енергоблоком.

Історична довідка

Що сталося проти ночі 26 квітня 1986 року?

25 квітня 1986 року на Чорнобильській АЕС мали експериментально зупинити четвертий енергоблок, щоб вивчити можливості використання

інерції турбогенератора в разі втрати електроживлення. Попри те, що технічні обставини не відповідали плану випробування, його не скасували.

Експеримент почався 26 квітня о 01:23. Ситуація вийшла з-під контролю. О 01:25 з інтервалом у кілька секунд прогрімів два вибухи. Реактор повністю зруйнувався. Спалахнуло понад 30 вогнищ пожежі. Основні погасили через годину, а повністю ліквідували загоряння до 5-ї ранку 26 квітня. Проте пізніше виникла інтенсивна пожежа у центральному залі 4-го блоку, з якою боролися з використанням вертолітної техніки аж до 10 травня.

На момент аварії в приміщенні 4-го енергоблока перебували 17 працівників. Під завалами загинув старший оператор реакторного цеху Валерій Ходемчук. Удень 26 квітня від опромінення помер наладник Володимир Шашенок. 11 працівників одержали дози опромінення. Від променевої хвороби всі вони померли до 20 травня 1986-го в московській лікарні № 6. Ще 14 осіб із персоналу станції одержали дози, що спричинили променеву хворобу 3-го та 4-го ступенів.

Наступного дня після аварії урядова комісія ухвалила рішення про негайну зупинку 1-го і 2-го енергоблоків та евакуацію населення Прип'яті (так званої 10-кілометрової зони).

У повідомленні КГБ вказується, що станом на 8:00 годину 28 квітня рівень радіації на 3-му і 4-му енергоблоках становив 1000–2600 мікрорентген на секунду, а на окремих ділянках міста – 30–160. У цьому місці на документі Володимир Щербицький зробив свою, тепер вже відому, примітку – “Що це позначає?”. Це промовисто свідчить про те, що навіть найвищі посадові особи до кінця не усвідомлювали небезпеки. На ліквідаційні роботи відразу кинули військовослужбовців. Першими на місце катастрофи прибули кілька десятків солдат і офіцерів полку Цивільної оборони Київського військового округу із приладами радіаційної розвідки й армійським комплектом дезактивації техніки, мобільний загін хімічних військ та окрема рота радіаційної та хімічної розвідки. Загалом у ліквідаційних роботах брали участь військові хімічних, авіаційних, інженерних, прикордонних родів, медичні частини Міністерства оборони СРСР, Цивільної оборони (ЦО) та МВС СРСР. Влітку залучили військових запасу та вільнонайманих. За неповними даними, участь у ліквідації наслідків брали 600 тисяч осіб. Через опромінення багато з них захворіли. Пожежники прибували “з голими руками”, без жодних засобів захисту,

приміром, спеціальних ізолюючих протигазів, через що радіоактивні речовини потрапили в дихальні шляхи. Саме вони зупинили ще одну потенційну катастрофу – водневий вибух. Сумарна активність радіоізоотопів, викинутих у повітря після аварії в Чорнобилі, була в 30–40 разів більшою, ніж у Хіросімі. Опромінилися майже 8,5 мільйонів людей.

Коли почалася евакуація?

Перше офіційне місцеве повідомлення про аварію на Чорнобильській АЕС з'явилося лише через 36 годин – опівдні 27 квітня на прип'ятському радіо оголосили про “тимчасову евакуацію” мешканців Прип'яті – найближчого до ЧАЕС міста з населенням близько 50 тисяч.

Місто розділили на 5 секторів. У кожному призначили відповідальних. Працівники штабу обійшли квартири. Рекомендували зачиняти вікна, балкони, вимкнути електроприлади, перекрити воду та газ і взяти з собою особисті речі, цінності, документи та харчові продукти на перший час. Інші речі, наприклад, посуд і дитячі іграшки, а також свійських тварин вивозити не дозволили. Зі спогадів Людмили Харитонової: “Трагічним було прощання з домашніми тваринами: котами, собаками. Кицьки, витягнувши хвости, заглядали в очі людям, нявчали, собаки вили, прориваючись до автобусів. Але брати тварин категорично заборонялося. В них була дуже радіоактивна шерсть”.

Аби зменшити кількість багажу та не викликати ажіотаж, людям сказали, що за три дні вони зможуть повернутися додому. О 13:50 жителі зібралися біля під'їздів будинків, а від 14-ї почали прибувати автобуси. О 16:30 евакуацію населення з міста закінчили. Вивезли 44,5 тис. осіб. У Прип'яті залишилося 5 тис., які були залучені до невідкладних робіт.

Увечері, 1 травня, вітер з Чорнобиля повернув на Київ. У місті почав стрімко підвищуватися радіаційний фон. Однак, парад відбувся. 2 травня радянське керівництво ухвалило рішення про евакуацію населення з 30-кілометрової зони навколо Чорнобильської атомної станції – на 6-й день після аварії.

До 6 травня евакуювали понад 115 тисяч людей із 30-кілометрової зони навколо ЧАЕС. Від радіації ця територія постраждала найбільше. Пізніше її назвали Чорнобильською зоною відчуження, до якої увійшли північ Поліського та Іванківського району Київської області (там розташована електростанція, міста Чорнобиль і Прип'ять).

ВСП « Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

Виховна година

Лекція

« Вік живи – вік учись»

Кожній людині у своєму житті хоч раз доводилося чути цю фразу. Вона вказує на великий життєвий досвід, неодноразові помилки людини, після яких вона падала і знов підіймалась. Але цю фразу можна трактувати і трохи інакше.

Життя людини-суцільний рух, довгий шлях, за який вона дуже часто змінюється, хоче вона цього чи ні. Зміни потребують витримки і наснаги. Людина повинна бути готова до цього. То що ж з приводу крилатого виразу? Справа в тому, що багато людей вважають сенсом життя постійну самореалізацію. Кожен повинен себе «будувати», і якщо одного разу ти щось пропустив, на твоє місце вже встав хтось інший, хто зробив цей сміливий крок і досяг бажаного успіху. Тобто, людина яка все життя чогось вчиться, пізнає щось нове та невідоме, завжди буде на сходінку вище тієї, що тільки марить успіхом і будує плани.

Якщо людина вчиться протягом життя, то й саме життя стає набагато легшим. Людині, яка шукає вихід, легше знайти підхід до ситуації, ніж тій, яка вже вивчила одну теорію напам'ять, але дослівно. Потрібно вміти застосовувати свої здібності, що й допомагає зробити життя.

Світ постійно змінюється, розвиваються технології, які роблять життя простішим. І для того, щоб жити з комфортом у сучасному світі, потрібно вчитися користуватися всіма благами цивілізації, що для дітей 50-60-х років ХХ століття буває важко. Прикладом з життя є моя бабуся. Вона закінчила школу на відмінно, а університет з червоним дипломом. Здавалося б, чого ще вчитися? Але зараз бабуся вчиться користуватися комп'ютером, бо сучасний світ вимагає цього від неї. Незважаючи на всі свої знання, протягом життя вона вчиться чогось нового.

Є люди, які впродовж життя навчаються, вдосконалюють себе і свої навички. Для того, щоб досягти вершин своєї майстерності, вони постійно вчаться інколи навіть усе життя. Яскравим прикладом з української літератури є образ Степана Радченка із роману «Місто» Валер'яна Підмогильного. Степан протягом усього твору вчиться чогось нового. І разом зі здобутими знаннями він еволюціонує з сільського хлопчини в

міського письменника. І в кінці роману за допомогою надбаних знань Степан стає відомим письменником.

Отже, незважаючи на вік, людина завжди може дізнатися те, чого раніше не знала. І не важливо, чи вчитися всупереч певних обставин, чи для саморозвитку. Головне – не треба цього боятися чи соромитися.

Як ефективно вирішувати конфлікти, що можуть виникати в коледжі?

- ✓ При виникненні конфліктів в першу чергу батькам необхідно вислухати думку власної дитини, без оцінки її дій і звинувачень. Атмосфера при бесіді повинна бути довірлива.
- ✓ Враховуйте можливість отримання не повністю достовірної інформації під час її передачі.
- ✓ Після цього обговоріть ситуацію, що склалася і акуратно підведіть дитину до думки про те, що причиною сварки стало непорозуміння.
- ✓ Ознайомтеся з точкою зору протилежної сторони конфлікту (педагога, інших студентів).
- ✓ Контролюйте свої емоції. Уникайте суджень щодо дій та висловлювань протилежної сторони.

ПАМ'ЯТАЙТЕ!

- У жодному випадку Ви НЕ маєте права завдавати моральної чи фізичної шкоди іншій дитині!
- Пошук виходу з конфлікту має відбуватися при спільній бесіді батьків, студентів і куратора. Якщо спроби вирішення конфлікту зазнають фіаско,

слід звернутися до адміністрації, психолога.

➤ Але якщо у дитини при конфліктах з одногрупниками регулярно з'являються синці, доведеться діяти рішуче і підключати керівництво коледжу та інших батьків.

ПРОФІЛАКТИКА КОНФЛІКТІВ У КОЛЕДЖІ

❖ Для того, щоб дитина не потрапляла постійно в ситуації конфліктів, виховуйте у неї почуття власної гідності та толерантне ставлення до оточуючих.

❖ Привчайте дитину ні в якому разі не показувати свій страх і не піддаватися на провокації. Але при цьому необхідно прищеплювати в дітях повагу до викладачів та оточуючих.

❖ Батьки грають важливу роль при уникненні конфліктів в коледжі. Слід постійно підтримувати зв'язок з куратором групи, де навчається Ваша дитина. У

напружених ситуаціях не відстоюйте сліпо

позицію Вашої дитини, вислухайте і

протилежну сторону, а потім вже робіть

висновки і допомагайте у вирішенні

суперечливої ситуації, що виникла.

ЯК ОБЕРНУТИ КОНФЛІКТ НА КОРИСТЬ І БАТЬКАМ, І ДИТИНІ

❖ Конфліктна ситуація може докорінно змінити Ваше життя. Намагайтеся, щоб ці зміни були на краще!

❖ Перш ніж вступати у конфлікт, поміркуйте над тим, якого результату

прагнете.

- ❖ Переконайтеся в тому, що цей результат для вас справді важливий.
- ❖ У конфлікті визнавайте не тільки свої інтереси, але й інтереси іншої людини.
- ❖ Дотримуйтеся етики поведіння в конфліктній ситуації, розв'яжуйте проблему, а не зводьте рахунки.
- ❖ Будьте тверді та відкриті, якщо переконані у своїй правоті.
- ❖ Не принижуйте і не ображайте іншу людину: це позбавить Вас страждань каяття потім.
- ❖ Будьте справедливі й чесні в конфлікті, не жалійте себе, якщо не праві.
- ❖ Дорожіть повагою до себе, наважуючись на конфлікт зі слабшим за Вас